

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

SELEFİLİK VE SURİYE'DEKİ SELEFİ HAREKETLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ersin AKSOY

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat YEŞİLTAS

Ağustos - 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SELEFİLİK VE SURİYE'DEKİ SELEFİ HAREKETLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ersin AKSOY

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Bu tez //2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç.Dr. Murat Yeşilhan	Başarılı	M. Yeşilhan
Doç.Dr. Ali Bilen	Başarılı	A. Bilen
Doç.Dr. Remazan Eldes	Başarılı	R. Eldes

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ersin AKSOY

12.08.2016

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden arkadaşım Oğuz Güngörmez'e değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme ve aileme şükranlarımı sunarım.

Ersin AKSOY

12.08.2016

Tezin Başlığı: Selefilik ve Suriye’deki Selefi Hareketler**Tezin Yazarı:** Ersin AKSOY**Danışman:** Doç. Dr. Murat YEŞİLTAS**Kabul Tarihi:** Ağustos 2016**Sayfa Sayısı:** vii (ön kısım) + 86 (tez)**Anabilimdalı:** Uluslararası İlişkiler**Enstitü Bilim Dalı:** Uluslararası İlişkiler

İslam dinin farklı coğrafyalara yayılmasıyla beraber kendi içinde birçok farklı ekol ortaya çıkmıştır. Bu ekollerden biride “İlmi Selefiyye” olarak nitelendirilen ve İbn Teymiyye tarafından sistemleştirilen ekoldür. Bu ekol İbn Teymiyye’nin vefatından sonra etkinliğini yitirmiştir. 18. Yüzyıla gelindiğinde Muhammed b. Abdülvehhâb’ın öncülük ettiği Selefilik akımı ortaya çıkmıştır. Selefilik akımı, İlmi Selefiyye’ den farklı bir zihniyete sahiptir. Bu zihniyet (Selefilik), siyasi olarak kurumsallaşmış ve siyasi çıkarları doğrultusunda kendi dışında ki Müslümanları tekfir etmesi ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle Suudi Arabistan kuruluş aşamasında Selefilik zihniyetinden istifade etmiş ve ilerleyen dönemlerde diğer ülkelere de İhraç etmeye çalışmıştır. Bundan dolayı bu zihniyete Suudi Selefilik ya da Vehhabilik denilmiştir. 19. Yy da ortaya çıkan diğer bir Selefilik zihniyet ise Neo-Selefilik akımıdır. Bu zihniyet (Neo-Selefilik) de Suudi Selefilik gibi siyasi amaçlar peşinde koşmuş ve zamanın ihtiyaçlarına göre yeni din anlayışı gerekliliğine vurgu yapmıştır. Suudi Arabistan’ın 1980’lerden sonra dış politika da Neo-Selefilik anlayışını benimsemesiyle Suudi Selefilikten kopmalar meydana gelmiş ve bu durum Militan Selefi Hareketlerin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Militan Selefi Hareketler Suudileri “Cihad” ı durdurmakla suçlamış ve farklı yapı da bir selefi anlayış olarak ortaya çıkmıştır. Arap baharı isyanları başladıktan sonra amaçlarını siyasi yollarla elde etmeye çalışan Siyasi Selefilik akımı ortaya çıkmıştır. Fakat iç savaşın yaşandığı ülkeler de Militan Selefi Hareketler daha fazla ön plana çıkmıştır. İsyen dalgasının Suriye’ye sıçramasıyla beraber başlayan gösteriler silah yoluyla bastırılmaya çalışılmış ve ülkede ki olaylar büyük bir iç savaşa doğru evrilmiştir. Bu iç savaş sürecinde birçok farklı yapı da aktör ortaya çıkmıştır. Bu aktörlerden biride Selefi gruplardır. Suriye’deki selefi gruplar İslami Cephe, el-Nusra ve DAİŞ’tir. Bu gruplar arasındaki ayrışma ideolojik farklılıktan ziyade yöntemsel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İslami Cephe ve el-Nusra diğer muhalif gruplarla işbirliği yapmakta ve sadece Suriye’ye odaklanmış durumdadır. DAİŞ ise kendisine itaat etmeyen bütün gruplar ile savaşarak şiddetli bir yöntem olarak benimsemiş ve Suriye ile birlikte diğer ülkelere de saldırılar düzenleyerek diğer ülkelerin Suriye politikasının şekillenmesine büyük etki etmiştir. Bu tez de İlmi Selefiyye ve Selefilik’in sistematik bir analizi yapıldıktan sonra Suriye İç savaşında Militan selefilik’in (DAİŞ, el-Nusra ve İslami Cephe)rolü açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Selefi gruplar, Suriye İç Savaşı, Militan Selefi Hareketler, DAİŞ

Title of the Thesis: Salafism and Salafi Movements İn Syria	
Author: Ersin AKSOY	Supervisor: Assoc. Prof. Murat YEŞİLTAŞ
Date: August rd , 2016	Nu. of pages: vii (pre text) +86 (main body)
Department: İnternational Relations Subfield: İnternational Relations	
Many different schools of thought have emerged within Islam with the spread in different geographies. One of these schools was characterized as “scientific salafiyya (İlmi Selefiyye)” and systematized by İbn Taymiyyah. This school lost its effectiveness after the death of İbn Taymiyyah. In the 18 th century a movement of salafism led by Muhammed bin Abd-al-Wahhab emerged. Salafi movement have different mindset from “scientific salafiyya (İlmi Selefiyye)”. This mentality (Salafism) known as politically institutionalized and call other muslims as infidel in line with their own political interests. Especialy Saudi Arabia took advantage of this mentality in the establishment phase tried to export to other countries in the following periods/years. Therefore, it (this mentality) was called as Saudi Salafism or Wahhabism. Another movement which was emerged in the 19 th century is Neo-Salafi movements. This mentality (Neo- Salafi) pursued political purposes, such as Saudi Salafism and emphasized the need for a new understanding of religion with the necessities of the time. Salafi Saudi understanding was split up in 1980 with the adoption of Neo- Salafi understanding in the Saudi Arabia foreign policy and this paved the way for the creation of militant salafi movements. This militant salafi movements accused Saudis to stop" jihad and emerged as a salafi understanding within different structure After the start of the Arap spring revolts, political salafi movement emerged that attempt to achieve objectives through political means. However militant salafi movement has dominated in the countries experiencing civil wars. With the splash of rebellion into Syria, demonstrations were tried to be suppressed by weapon and the demonstrations have evolved into a major civil war. In the civil war process, different actors have emerged in many different structures. Some of these actors are the salafi groups. Salafi groups in Syria are İslamic front, al-Nusra and ISIS. These groups differ from each other by methodological differences rather than ideological differences. İslamic Front and al-Nusra cooperate with other opposition groups and focus exclusively on Syria. DAIS (Dawlat al-Islamiyah f'al-Iraq wa al-Sham) have adopted violence as a method and fought all non-obeying groups and have great impact on the formation of the Syrian policy of other countries by organizing attacks on other countries with as well. In this thesis, after scientific salafiyya and salafizm were systematically analyzed, has been tried to explain the Role of Salafi militarism in Syria civil war.	
Keywords: Salafism, Salafi groups, Syrian Civil War, militant salafi movements, DAIS (Dawlat al-Islamiyah f'al-Iraq wa al-Sham)	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Selefilğin siyasi ve militarist yapısı üzerine yazılan kaynaklara baktığımızda çoğu zaman dini boyutunun ihmal edildiğini görmekteyiz. Hem siyasi hem de dini boyutu üzerine yazılan kaynaklarda sistematik bir ayrıma gidilmemiş ve Selefilik tek bir zihniyet ürünü olarak ortaya konulmuştur. Selefilik tek bir zihniyetin yani klasik Hanbeli-Ehli Hadis çizgisi olarak ifade edilmiştir.

Bu çalışmada Selefilği tarihsel serüveni içerisinde Selef akidesi, İlmi Selefîyye, Selefilik olmak üzere üç ayrı aşama olarak incelenmiştir. Bu çalışmada bu üç aşamayı da daha önce bu konu da yapılan çalışmalarda olduğu gibi tek bir zihniyet olarak sunulmamış ve bu aşamalar arasında ki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Suriye iç savaşında Militan Selefilğin rolü tasvir ve analiz edilmiştir. Bu çalışmanın birinci bölümünde Selefilğin kavramsal çerçevesi, gelişim süreci ve günümüzde ki farklı Selefî akımlar hakkında bilgiler verilmiştir. İlk olarak Selef, Selef Akidesi kavramlarının içerik ve kullanım amaçları hakkında bilgiler verilmiştir. Selef kavramı, Ashab, Tabiîn ve Etbau't-Tabiîn için kullanılan bir kavramdır. Bu iç nesilden sonra İslâm dini geniş coğrafyaya yayılarak bazı milletlerin kültürlerini ve geleneklerini etkilemiş ve aynı zamanda Müslümanlar da bu kültür ve geleneklerden etkilenmiştir.

Bunun bir sonucu olarak fıkhi ve itikadi konularda görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. Bu dönem de Ehli Sünnet din anlayışına mensup mezhep imamları Selefî düşüncelerini referans alarak kendi mezheplerini oluşturmuşlardır. Bu mezhep imamları kendi görüşlerini doğru olarak sunmalarına rağmen diğer kesimleri tekfir etmemiştir. Hatta Ahmed bin Hanbel, İmam Şafîî'nin dostu ve öğrencisi sayılırdı. İmam Şafîî, Malik b. Enes'in talebeliğini yapmıştır. Aynı zamanda Ebu Hanife'nin talebelerinden Ebu Yusuf, Ahmed b. Hanbel'in hocalarından biridir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda bu dönemde mezhep imamları Selef akidesi üzere olduklarını beyan etmeleri tekfire neden olmadığı gibi bu âlimler arasında İlm-i müzakereler bile gerçekleştirilirdi. Ayrıca bu dönemde kurumsallaşmış bir Selefîyye anlayışı söz konusu değildi.

Fakat H. 4 yüzyılda kendilerini “Ehli Hadis” olarak nitelendiren bir grup ortaya çıkmıştır. Bu grup Hadisleri ve Selefin görüşlerini lafzi olarak değerlendirerek yeni bir ekol oluşturmuşlardır. Bu ekol ortaya çıktıktan bir süre sonra Ehli Sünnet âlimleri tarafından ağır bir biçimde eleştirilmiştir. Özellikle bazı Hanbeli âlimleri bu gruba yönelik ağır eleştirilerde bulunmuştu. Bu ekol daha sonraları İbni Teymiyye tarafından sistemleştirildi. İbn Teymiyye bu ekolü daha da geliştirerek ve bu konuda birçok kitap yazarak bu ekolün öncülerinden oldu. Hem itikadi konularda hem de ameli konularda büyük bir birikime sahip olan İbn Teymiyye kendi döneminde ki bazı dini uygulamalara yönelik ağır eleştirilerde bulunmuştur. Bu mücadeleci yapısından dolayı pek çok sıkıntıyla karşılaşmış ve aynı zamanda belirli dönemlerde hapsedilmiştir. Yaptığı teviller, haberi sıfatlar konusunda ki tavrı, bir kısım tarikat ehline ve uygulamalarına getirdiği eleştiriler, yaşadığı çağın siyasi durumunun etkisiyle verdiği fetvalar ve mücadeleci kimliği dolayısıyla İbn Teymiye şiddetli tenkitlere maruz kalmıştır.

İbn Teymiyye’nin yaşadığı çağın siyasi durumuna baktığımızda, Müslümanlar bir taraftan Moğol/Tatar saldırılarına maruz kalmışken, diğer taraftan Haçlı saldırılarının meydana getirdiği tahribatlardan muzdaripti. Özellikle de bu dönemde İslâm dünyasının kendi içinde yaşadığı bölünmeler ve iç çatışmalar ayrıca Haçlı ve Moğol saldırılarına karşı bir bütünlük içerisinde hareket edememeleri Müslümanların içinde bulunduğu durumu daha da kötüleştirmiştir.

O’nun vefatından sonra talebesi İbn Kayyim el-Cevziyye onun bu ekolünü bir süre daha sürdürmüşse de, İbn Kayyim’in vefatıyla beraber bu akım etkisini yitirmiştir. 18. Yüzyıla gelindiğinde siyasallaşan ve kurumsallaşan Vehhâbilik/Suudi Selefilik akımı ortaya çıkmıştır. Abdulvehhab’ın öncülük ettiği bu Selefi akım tamamıyla siyasallaşmış bir yapıdadır. Vehhabiler birçok konuda Müslümanları tekfir etmişlerdir ve Osmanlıya karşı savaşmış Suud devletinin kurulmasına büyük katkı sağlamıştır. 1980’ler itibarıyla Selefilik ideolojisi Suudi Arabistan’ın desteğiyle diğer ülkelere de ihraç edilmek istenmiştir.

Günümüzde Suudi Arabistan özellikle iç politikada Suudi Selefililiğin etkisiyle hareket etmektedir. Dış politikada ise daha çok Neo-Selefi argümanları fetva olarak kullanmaktadır. Neo-Selefilik özellikle Reşid Rıza ve Abduh’un öncülük ettiği, zamanın ihtiyaçlarına göre yeni bir İslâm anlayışı gerekliliğine vurgu yapan Modernist/Reformcu

ve Selefi bir akımdır. 19. Yüzyılda İslâm dünyasının yaşadığı siyasi çöküntüyle beraber var olan çöküşü engellemek için bazı yenilikçi fikirler ortaya çıkmıştır. Bu ihyacı akımlardan biride Neo-Selefiliktir.

Suudi Arabistan'ın dış politikada çıkarları gereği Neo-Selefi ideolojiye sarılması bazı Selefilerin tepkisini çekmiştir. 1980'lere gelindiğinde bu tepki Militan Selefi Hareketlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Militan Selefi Hareketler, Suudileri "Cihadi" durdurmakla ve kâfirlerle işbirliği yapmakla suçlaması neticesinde farklı bir Selefi oluşum olarak ortaya çıkmıştır. 2011 yılına gelindiğinde Arap Baharının etkisiyle siyasi yollarla hedeflerine ulaşma gayretine giren Siyasi Selefilik akımı ortaya çıkmıştır. Bu akım siyasi partiler kurarak siyasette etkinliğini artırmak istemiş ve bu yolla gayelerine ulaşmaya çalışmıştır. Fakat Arap baharı isyanlarının sıçradığı Libya ve Suriye gibi ülkelerde İsyanın iç savaşa dönüşmesiyle beraber Militan Selefi Hareketler yeniden güç kazanmıştır.

Çalışmanın İkinci bölümünde ise günümüzde Suriye iç savaşında etkin olan Militan Selefi Hareketler incelenmiştir. Bu grupların kapasiteleri, amaçları ve iç savaşta ki rolü hakkında analizler yapılmıştır. Özellikle Suriye iç savaşının başlamasıyla beraber Selefi gruplar silahlanmaya başlamışlardır.

Suriye iç savaşın en önemli aktörlerinde biri olan Selefi gruplar arasında ideolojik olarak büyük farklar olmasa da amaç ve yöntemsel olarak birbirinden farklılık göstermektedir. Ayrıca iç savaşın ilerlemesiyle beraber Selefi gruplar kendi içinde çatışmalar yaşamışlardır. Bu çalışmada bu gruplar arasındaki yöntemsel farklılar ve yaşanan iç çatışmalara da değinilmiştir. Suriye'de bulunan üç büyük Selefi grup İslâmi Cephe, El-Nusra ve DAİŞ'tir. 2013 yılına gelindiğinde birbirinden bağımsız hareket eden Ahraru'Şam, Ceyş'ül İslâm ve Sukuru's Şâm, Livâu'l-Hak (Hak Tugayı) , Ensâru's-Şâm, Livâu't-Tevhîd gibi bazı Selefi gruplar İslâmi Cephe adı altında bir koalisyon oluşturdular.

El-Nusra ve DAİŞ içlerinde birçok yabancı savaşçı barındırırken İslâmi Cephe'nin daha çok yerel savaşçılardan oluştuğu bilinmektedir. İslâmi Cephe ideolojik olarak Selefi düşünceye sahiptir. Suriye'de bir İslâm devleti kurmak için savaşmaktadır. Diğer gruplarla iş birliğine önem veren İslâmi Cephe iç savaş süresince muhaliflerle savaşmaktan kaçınıp daha çok arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Suriye'de diğer bir Selefi

grup olan Nusret cephesi (El-Nusra) Irak el-Kaide'sine bağılı bir oluşum olarak Suriye'deki varlığı 2003 yılına kadar dayandırılmaktadır.

2012 yılına gelindiğinde Nusret Cephesi, Irak el-Kaide'sinin desteğıyle kuruluşunu ilan etti. El-Kaide merkezine bağılılığı devam eden bir Nusret Cephesi batılı ülkeler tarafından terör listesine alınan gruplardan biri. Temel amacı bir İslâm devleti kurmak olan El-Nusra, DAİŞ'in aksine sadece Suriye'ye odaklanmış durumda. Ayrıca el-Nusra diğer gruplarla iş birliği içerisinde hareket etmektedir. Nusret Cephesi, Özgür Suriye Ordusu ve İslâmi Cephe gibi muhalif gruplarla ortak operasyonlara katılmaktadır. Ebu Muhammed el-Cevlani'nin liderliğini yaptığı el-Nusra, Rejim güçlerine yönelik ağır saldırılar gerçekleştirmiştir. Hem İslâmi Cephe hem de el-Nusra DAİŞ'in varlığından oldukça olumsuz etkilenmektedirler. Birçok savaşçıları bu grupları bırakıp DAİŞ'e katılmışlardır.

Suriye'de Selefi ideolojiyi benimseyen diğer bir grup ise DAİŞ'tir. El-Kaide içerisinde ki Zerkavi ekolününün yöntemini benimseyen DAİŞ 2013 yılında el-Kaide'den ayrılarak "Irak ve Şam İslâm Devleti" adı altında kuruluşunu ilan etti. Birçok ülke tarafından terör örgütleri listesine alınan DAİŞ şiddeti bir yöntem olarak benimsemiş ve Suriye'de hem muhalif gruplar hem de Rejim ile savaşmaktadır. DAİŞ hedefini Suriye ile sınırlı tutmamakta ve birçok farklı ülkeye intihar saldırıları düzenlemektedir. Ebubekir el-Bağdadi'nin liderliğini yaptığı DAİŞ kendisine itaat etmeyen İslâmi Cephe ve el-Nusra gibi Selefi ideolojiyi benimseyen örgütlerle savaşması örgütün katı ideolojini ortaya koymaktadır. 2014 yılından itibaren ABD öncülüğünde koalisyon güçleri Suriye'de DAİŞ'e karşı hava saldırıları düzenlemektedir. DAİŞ sosyal medyayı da oldukça etkin bir şekilde kullanmaktadır. Ayrıca yayımladıkları dergilerle de örgüte katılımı artırma amacı içindedirler.

Dini, siyasi ve militarist hareketler olarak etkinliğini artıran Selefilik akımına bir bütün olarak bakıldığında oldukça karmaşık bir tablo ile karşılaşyoruz. Bu çalışmanın temel amacı bu karmaşık tabloyu daha anlaşılır kılmak için İlmi Selefiyye, Selefilik ve farklı Selefi akımları tarihi süreç içerisindeki gelişimini ve Suriye'deki Militan Selefi Hareketlerin ortaya çıkışı, ideolojilerini ve yöntemlerini incelemek ve analiz etmektir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada incelenen konular hakkında gerekli bilgiler verilmiş ve bu bilgiler neticesinde analizler yapılmıştır. Bu konuda kütüphanelerde ve İnternette bulunan kaynaklar incelenerek faydalanılmıştır. Ayrıca Selefilğin tarihsel süreci incelenirken tarih kitapları ve bahsedilen kişilerin kendi kitaplarından faydalanmaya özen gösterilmiştir. Birkaç örnek vermek gerekirse, İbn Teymiye'nin sistemleştirdiği İlmi Selefîyye ekolü inceleme esnasında, İbn Teymiye'nin kendi kitapları ve O'nun talebelerinden olan İbn Kesir'in "Büyük İslâm Tarihi" adlı eserinden faydalanılmıştır. Ayrıca Vehhâbilik düşüncesinin öncüsü Muhammed Abdulvehhab'ın Kitabı't-Tevhid'den faydalanılmıştır. Suriye İç savaşında mevcut şartlardan dolayı alan araştırması yapılması güç olan belirli konularda DAİŞ'ideolojisi, yaptığı propagandalar araştırmak gibi... yayınladıkları dergiler ve sosyal medya mesajları incelenerek sınırlıda olsa birinci elde bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır. Selefîlik konusunda gerçekleştirilen konferans bildirilerinden istifade edilmiştir. Ayrıca araştırmamızda tarihsel olaylar ve ideolojiler incelenirken eleştirel bir bakış ile değerlendirme yapılmakla birlikte Olayların gerçekleştiği dönemin siyasi, sosyal ve kültürel yapısı göz önünde bulundurularak tarafsız kalmaya gayret gösterilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada bir bütün olarak bakıldığında karmaşık bir yapıya sahip olan günümüz Selefî akımları ve Selefilğin gelişim aşamaları arasında ki farklılıklar ve benzerlikleri sistematik bir şekilde ortaya koyması ve Suriye İç savaşında Militan Selefilğin etkilerini, bu grupların kullandıkları yöntem ve amaçlarını analiz ederek bu konuda mütevazı bir katkı sunulmuştur.

Selefîlik konusunun kapsamlı bir konu olması nedeniyle hem din boyutu hem de siyasi boyutunu bir arada bulunduran kaynak sayısı oldukça azdır. Bu çalışma her ne kadar teferruatlarıyla Selefî düşünce hakkında bilgi verilmemişse de Selefilğin hem siyasi hem de dini boyutunun genel görünümünü resmetmektedir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Selef, Selefiyye ve Selefilik Kavramları

Sözlükte önce gelmek, geçmek, geçmişte kalmak anlamındaki Selef kelimesinden türeyen Selefiyye tabiri, esas itibariyle geçmiş insanlar veya fazilet ve ilim yönünden önce gelip geçenler demektir. Selef kelimesi özel anlamıyla geçmiş zamanda gerek fazilet gerekse ilim açısından Müslümanların önderleri sayılan Ashab, Tabiîn ve Etbau't-Tabiîn için kullanılır.¹

"Halef" kelimesinin zıddı olan "Selef", önceden yaşayan büyükler ve akrabalar anlamına da gelmektedir. Buna göre her yaşayan insanın bir Selef'i vardır. "Halef" olan, bir gün mutlaka "Selef" olacaktır. Fakat bu kelime, ıstılahta belli bir dönemle sınırlandırılmaktadır. Hadisin delalet ettiği anlama göre "Seleften, Allah Resulün'den itibaren yaşayan üç kuşak anlaşılmaktadır. Nitekim Efendimiz insanları üstünlükleri itibariyle kıymetlendirirken şöyle buyurmuştur: *"İnsanların en hayırlısı benim çağındakilerdir; Sonra onları takip eden çağdır; Sonra da öyle topluluklar gelecektir ki bunlardan birinin şahitliği yemini ile, yemini de şahitliği ile yarıdır."*² Selef terim olarak; ilim ve fazilet açısından Müslümanların önderleri sayılan Ashab ve Tabiîn için kullanılır. Allah Resulü'nün, nübüvvetin kaynağına yakın olmalarından dolayı lehlerinde şahadette bulunduğu Selef'in ilk tabakasında yer alan sahabe, İslâm akidesini direkt olarak Efendimizden almış, ikinci tabakada yer alan tabiun, Resulullah'ı gören sahabeden dinlemiş, son tabakada yer alan etba-u tabiîn ise tabiundan öğrenmiştir. Üçüncü kuşaktan sonra bidat ve dalalet yaygınlık kazanmış, inanç ve fikirdeki safiyet bozulmuştur.³

Selefî zihniyete sahip olanlar kendilerini "Ehlü'l-Eser, Ehlü'l-Hadîs, Ehlü's-Sünne ve'l-cemâat, Ehlü'l-Hadîs ve's-Sünne, Ehlü'l-hak, Sıfâtiyye, İsbâtiyye, Selefiyye, Hanbeliyye ve Zâhiriyye" gibi isimlerle anarken, muhâlifleri ise onları "Eseriyye,

¹ Adem Apak, "İslâm Tarihi Boyunca Sefel ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni" Edit: Ahmet Kavas, Tarihten Günümüze Selefilik, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, Ss. 39.

² el-Buhari, Fedail: 1; Müslim, Fedail: 210-4.

³ Vecihi Sönmez, "Selef Düşüncesinin Tarihi Arka Planı ve Selefilik", Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi, Ankara, 2010, Ss.172-173.

Haşviyye ve Müşebbihe” gibi sıfatlarla nitelendirmişlerdir.⁴ Fakat Selefiyye bu gibi isimleri (Haşviyye ve Müşebbihe) birer suçlama saymış ve reddetmiştir.⁵

İlk dönem Sünniliği yani Ehl-i Sünnet-i Hassa anlamında Selef akımı için kullanılan kavramlardan biri de Ehlü'l-Eser'dir. Ehlü'l-Eser, geçmişin izine tabi olma, buna karşılık yeni şeylerden kaçınma, bütün faaliyetlerde aynı zamanda 'eser'e yani nassa dayanarak hüküm verme anlamına gelir. Ehlü'l-Eser olmak esasında Sahabe ve Tabiinden gelen rivayetleri dikkate almak, rey ile görüş açıklamayı terk etmektir. Bu anlayışın bir sonucu olarak Selefiyye, Kur'an ve Hadis ile birlikte özellikle ilk iki nesli teşkil eden Müslümanların (Sahabe, Tabiin) söz ve davranışlarını nass gibi kabul ederek temel kaynak mertebesine yükseltmiş, bunların hepsine birden "menkulat" ve "merviyat" (nakil, nas, eser, haber ve hadis) gibi isimler vermiştir. Selef için kullanılan kavramlardan olan "Ehlü'l-Hadis" tabiri, esasında Ehlül'l-Bid'a ve Ehlü'r-Re'y'in karşıtı olarak konumlandırılmıştır. Buna göre Ehlü'l-Hadis, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mezhebine dayanan, Sahabe ve Tabiin'in eserlerini esas alan, buna karşılık akıl ve reye iltifat etmeyen, özetle dinin aslını muhafaza gayreti içinde olan demektir.⁶

Selefiyye, ilk Müslüman büyükleri, önceki âlimler ve geçmişteki dindar şahıslar tarafından takip edilen mezhep ve tutulan yol anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle, Selefin görüş ve düşüncelerini kendilerine temel hareket noktası kabul eden kişilere *Selefiyye* denir. Şüphesiz Rasulullah ile ashab-ı kiramın akidede takip ettikleri yolu doğrudan doğruya izleyen Selefiyyedir(Selefilik ile karıştırılmamalı). Tâbiûn, mezhep imamları, büyük fukaha, muhaddisler Selefiyye'dir. İlk asırda İslâm dünyasında hakîm olan akide, Selef akidesiydi. Daha sonraları Muhammed Ebu Zehra Selefiyyeyi Hicri 4. asırda yaşamış olan Ahmed bin Hanbel taraftarları olarak göstermiştir.⁷

Günümüzde Selefilik olarak zuhur eden zihniyet ise kendilerini “Selef”in yolunda gittiğini iddia eden bu yolla Siyasi emellerini elde etmeye çalışan gruplardır. “Selefilik düşüncesini; belli bir dönemin tekrarı, o dönemin değiştirilmeden yaşanması, zaman içinde ortaya çıkan değişikliklere bid’at olarak kabul edip, dışlamak şeklinde

⁴ Ferhat Koca,” İslâm Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristliği”, Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Akademi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1-2, 2015, Ss. 16.

⁵ Süleyman Uludağ, İslâm Düşüncesinin Yapısı Selef, kelam, Tasavvuf, Felsefe, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, Ss.30

⁶ Apak, a.g.m, Ss 40

⁷ Rukiye Koçak, Muhammed Abduh'ta Selefî Eğilimler, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, Ss.26-27

tanımlayabiliriz”⁸ Ayrıca tarihi süreç içerisinde çağın ihtiyaçlarına göre yeni bir dini anlayış oluşturulması gerekliliğine vurgu yapan Selefilik akımları da ortaya çıkmıştır. Bu Selefilik akımı zihniyet olarak diğer Selefilik zihniyetlerinden farklıdır.

Selefiyye kavramından bahsedilirken unutulmamalıdır ki kendisini Selef yolunda olduğunu iddia eden pek çok grup, örgüt ve düşünce akımları ortaya çıkmıştır. Pek çok kitapta Selef, Selefiyye ve Selefilik kavramlarının tanımı yapılırken Selefînin bizatihi kendi düşüncesi değil, kendisini Selefî olarak gören gruplar kastedilmiştir. Kuşkusuz bu durum Selefiyye ve Selefilik kavramların tanımını karmaşık bir hale getirmiştir.

Eğer bizde Selefî, Selefilik ve Selefiyye kavramlarını sadece günümüzde anlaşıldığı şekliyle tanımlasak yani kendisini Selefî olarak tanımlayan her gruplara göre bir Selef tanımlı yapsak bu tanımlamalar giderek karmaşık hale gelecektir. Bundan dolayı bu kavramları tarihi süreç içerisindeki orijinal anlamıyla kullanıp süreç içerisinde kendisini Selefî sayan grupları ayrı ele almak işi daha da kolaylaştıracaktır. Bu durumun daha iyi anlaşılması ve karışıklığın giderilmesi için Selefî Salihin, Selef akidesi, İlmi Selefilik ve Selefilik tanımlamalarını ve özelliklerin belirtmeliyiz. Bu şekil bir tasnif konuyu daha da kolaylaştıracaktır.

1.2. Selefî Salihin

Önceden gelenler, önceden yaşayanlar; yaş ve fazilet bakımından üstün olanlar; bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş olan kimse” gibi manalara da gelen “Selef” kelimesi; akaid, kelam ve fıkıh tarihinde genel olarak, “Dinde mezhepleri taklit edilen ve görüşlerine uyulan kişiler” anlamında kullanılmıştır. Bu tanımdan hareketle, Ebu Hanife ve diğer bütün mezhep imamları, ‘Selef’i oluştururlar. Sahabe ve tâbiûn ise, söz konusu mezhep imamlarının Selefleridir. Bu yüzden onlara Selef-i salihin denir. Daha çok bir Kelâm ilmi terimi olarak kullanılan bu kelime, Selefînin mezhebi ve görüşü anlamına gelir. İtikat âlimleri tarafından "Selef" lafzı mutlak olarak kullanıldığı takdirde ashab yahut ashâb ve tâbiûn, yahut ashab, tâbiûn ve onlara uyan; imamlıkları, faziletleri, sünnete uyuşları hususunda ümmetin ittifak ettiği kimseler kastedilir. Bundan dolayı ilk nesle “Selef-i sâlih” denilmiştir.⁹

⁸ Sıddık Korkmaz, Selefiliğe Karşı Reddiyeler, Edit: Ahmet Kavas, Tarihten Günümüze Selefilik, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, Ss.449

⁹ Koçak, a.g.t, Ss. 26

İslâm'ın ilk üç asrında yaşayan Sahabe(Ashab), tabîun ve etba-u tabîun'un Selef olarak nitelendirildiğinin yukarıda belirttik. Bu dönemin önemsenmesinin sebebi Ashabın Kur'an'ın ayetlerinin nüzul sebeplerini bilmesi ve Resullulah'ın (s.a.v) kendisinden dini öğrenmeleridir.

Kur'an'ı anlamada ve uygulamada ihtilaf yaşanmayan bu dönemde anlam ve yorumda ki birliğin başlıca iki sebebi vardır. Birincisi; vahy ile muhatapları arasında dil engelinin olmayışı. İkinci sebep ise bu dönemin harici etkenlere maruz kalmayışı ve Kur'an'ın öğretileri ile çelişen felsefenin etkisinde olmayışdır. Selefî oluşturan bu ilk halkanın yaşadığı devire Selef asrı denilmiştir.¹⁰

Efendimizin ümmetinden, Selefin ilk halkası olan ashaba uymalarını istemesi zaman itibariyle önce olduklarından değil, Kur'an'ın inişine şahitlik etmeleri nedeniyledir. Selefin diğer iki halkasını teşkil eden tabiun ve tebe-u tabiin de ilmin mercii olan Allah Resulüne sonraki kuşaklara nisbetle daha yakındır. Yaşadıkları dönemde Arap dili saf haliyle korunduğundan bildirdikleri daha güçlüdür. Bu durum din ve istikamet noktasında önder olmalarına yol açmıştır¹¹

Yukarıda sayılan sebeplerden dolayı Selef dinde önemli bir konuma sahiptir. Selefin dindeki fazileti bilindiğinden dolayı çoğu düşünce akımları ve örgütler kendilerini meşru göstermek için Selef'in yolunda gittiklerini iddia etmişlerdir. Özellikle günümüzde bir meşruiyet kaynağı olarak Selef kavramı kullanılmaktadır. Bundan dolayı günümüzde "Selefi" ve "Selefi örgüt" gibi oluşumlar her ne kadar Selefi adı altında anılsalar da ilerde bahsedeceğimiz Selef akidesini temsil etmemektedir.

1.3. Selef Akidesi

Dört mezhep imamı dâhil Ehli Sünnet'e mensup İslâm âlimleri kendi dini yorumunu oluştururken Selef'in görüşlerini önemsemişlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi Selef'in, ayetlerin nüzul sebeplerin bilmesi, (sahabelerin) dini bilgilerini Resulullah'tan alması, özellikle Sahabelerin vahyin indiği dönemde yaşamaları, o dönemin gramer ve dil bilgisine sahip olması, ilim ve fazilet konularında örnek alınmalarını sağlamıştır. Selef (ilk üç nesil) arasında itikadî konularda büyük farklılıklar bulunmamakla birlikte

¹⁰ Koçak, a.g.t, Ss 29

¹¹ Sönmez, a.g.m, Ss. 173

fıkhi konularda bazı görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Bu yüzdendir ki bazı fıkıh konularında kısmen de itikadî konularda farklı düşünen mezhep imamları ve Ehli Sünnete mensup İslâm âlimlerinin hepsi kendilerini Selef'in yolunda görmüşlerdir. Daha doğrusu kendi görüşünü Selef akidesi üzere görmüştür. Fakat kendi görüşlerini Selef akidesi üzere görenler, diğer görüşleri savunan Ehl-i sünnet mezheplerini tekfir etmemişlerdir. Örneğin, Maturidîlik ile Eş'arilik her ikisi de kendilerini Selef mezhebi üzere görmüşlerdir. Fakat bazı konularda ki görüş ayrılığı nedeniyle birbirlerini dışlamamışlardır.

Ehl-i sünnet 'in içinde farklı mezheplerin hepsi hak dairededir ve doğru yol üzerindedir. Aralarındaki farklılık fitne değil, rahmet olacak şekildedir. Onun için bir mezhebe bağlı mümin, diğer hak mezhebi de tasdik etmelidir.¹² Selefiye konusunda yapılan eski bir tasnifte şöyledir:

Mutekaddimîn-i Selefiye: Eski Selefiler: Cehmiyye, Mutezîle, Mürcie, Şia ve Haricî olmayan, hadislerde anlatılan ve Sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiin tarafından anlaşılan İslâm anlayışını benimseyen, kaderiye, cehmiye ve mutezile tarafından ortaya atılan bid'atları ve yeni yorumları, tafsilat ve teferruata girmeden icmalen ve toptan reddeden Müslümanların benimsedikleri mezhebe, Selef mezhebi adı verilmektedir. Bu dönemdeki Selefileri de ikiye ayırabiliriz.

- a. H.IV/M.X “asrın başında Eş'ari ve Maturidî kelam mezhepleri kurulmadan evvelki Selefiler. Bu dönemde Ehl-i sünnetin tamamına Selef Mezhebi adı da verilmektedir.
- b. Eş'ari ve Maturidî kelam mezhepleri kurulunca, birçok sünnî bu iki mezhepten birinin itikad anlayışını benimsedi. Fakat Eş'ari ve Maturidî akâid sistemlerine bağlı olmayan sünnîlerin sayısı da çoktu. Genel manada bütün sünnîlerin, özel manada Eş'ari ve Maturidî olmayan sünnîlerin tuttıkları yola Mezheb-i Selef adı verilmektedir. Birinci manada bütün Sünnîlere Ehl-i sünneti âimme, ikinci manada Sünnîlere, yani Eş'ari ve Maturidî olmayan Sünnîlere Ehl-i sünneti hassa adı verilmektedir. Bu ikinci manada Selefiye mezhebi tabiri yerine

¹² Dilaver Selvi, Ehl-i Sünnet İnancı, Semerkand, İstanbul, 2012, Ss. 45

Hanbeliye mezhebi tabiri de kullanılır. Hanbelîlik ameli olduğu kadar itikadî bir mezhep olma özelliğine de sahiptir.¹³

Yukarıdaki tasnifte dikkat edilmesi gereken husus şudur: Hicri 4. ve 5. yüzyılda ortaya çıkan ve daha sonraları İbn Teymiye tarafından sistemleştirilen İlmi Selefîlik ile Hanbeliye mezhebi aynı şeyi ifade etmez. Her ne kadar İlmi Selefîliğe mensup olanlardan bazıları kendilerini hanbeli mezhebinden olduklarını iddia etmişlerse de İlmi Selefîlik ile Hanbeliye aynı şeyi ifade etmez. Çünkü bu dönemlerde ortaya çıkan Selefî akımlara ilk ciddi tepkilerden birini Hanbeli âlimleri vermiştir.

Eş'ari ve Maturidi mezhep imamlarının kendilerinin Selef mezhebi üzere sayması ve bunların dışında kalan Müslümanların kendilerini “Selef Akidesi” üzerinde görenleri göz önünde bulundurursak bu dönemde Selef anlayışının bir mezhep olmadığını ve bir “akide” olduğunu söyleyebiliriz.

Yine günümüzde bazı akademik çalışmalarda herhangi bir âlimin Selef kavramını nasıl kullandığı ve Selef akidesinden ne anladığına dair araştırmalar yapılmaktadır. Bu o âlimin Selefî veya Selefîyye'ye tabii olduğu anlamına gelmemektedir. Selefî ve Selefîyye mensupları yanı sıra bu iki gruba mensup olmayıp Selefîn faziletini belirten, bazı fıkhi konularda Selefî kaynak olarak gösteren âlimlerde mevcuttur. Buradan kastettiğimiz şey Selef akidesini benimseyen herkesin Selefî ve Selefîyye anlayışına mensup olmadığıdır. Zira Selef akidesi tek bir mezhebi veya ekolü ifade etmez. Selefîn kendi aralarında bazı konularda birbirinden farklı görüşleri mevcuttur. Örneğin Eş'ari ve Maturidi mezhebi aralarında farklı bazı düşünceler olmasına rağmen ikisi de Selef akidesi üzere olduklarını belirtmiştir. Kısacası bir müçtehidin kendi doktrinini açıklarken Selef akidesini örnek alıp buna göre içtihat etmesi ile günümüzde kendisi dışındakileri Müslüman görmeyen Selefîlik zihniyeti aynı şey değildir.

1.3.1. Ahmed Bin Hanbel'in Selef Akidesi

Ahmed bin Hanbel, Hicri 164 (780) yılı Rebûllevvel (veya Rebûlâhir) ayında Bağdat'ta doğmuştur. Küçük yaşlarda kuran ezberleyip bir müddet Bağdatlı âlimlerden gramer ve fıkıh okuyan Ahmed(b. Hanbel), özellikle 179'den (795) itibaren kendisini tamamıyla hadis araştırmalarına vermiştir. Bu araştırmaları esnasında Kûfe'ye (799

¹³ Uludağ, a.g.e, Ss. 30

yılında) , dört defa Basra'ya (802-816 yılları arasında), Mekke, Medine, Dimaşk, Halep ve Cezire'ye çeşitli seyahatler yaparak söz konusu bölgelerdeki çeşitli muhaddislerle ve bilginlerle görüşmüş, onlarda mevcut bulunan hadisleri öğrenmeye çalışmıştır.¹⁴

Ahmed b. Hanbel'in yolculukları hayatta bulunan râvilerden şifâhi olarak hadis almak amacını güdüyordu. İmam Ahmed, hadisi yalnızca kitaplardan nakletmekle yetinmiyor, bizzat râvilerle görüşerek (hadisin) rivayeti sağlam tutmak istiyordu. ¹⁵ Kaldı ki İbn Sa'd (ö.230/845), İclî (ö.261/875), Ebu Hâtim er-Râzi (ö. 277/890), Nesaî (ö. 303/915) gibi hadîs tenkitçilerinin, onun hadîs tenkidinde otorite ve güvenilir kabul etmeleri de onun hadisteki mevkiini gösterir. Hadîs hâfızı Salih Cezere'nin (ö.293/906), kendilerine yetiştigi muhaddisler içerisinde hadîslerin fikhını en iyi bilen Ahmed b. Hanbel olduğunu söylemesi ve Ahmed'in hadîslerdeki illetleri inceleyen ve bu sahanın ilk eseri sayılan *Kitâbü'l-İlel ve ma'rifeti'r-ricâl* adlı bir eser yazması da hadisteki yüksek derecesini gösteren delillerdendir.¹⁶

İmam Ahmed'in rivâyet ilmiyle uğraştığı sırada fıkıh ve fetva ilminden uzak kaldığını söyleyemeyiz. Tersine, o fıkıh ilmiyle de içli dışlı olmuş, hayatının büyük bir bölümünü hâdis ayırmışsa da fıkıh ilminden uzak kalmamıştır. Onun fıkıh ile ilk tanışması, Kadı Ebu Yusuf'un dersleriyle olmuştur. İmam Ahmed, olgunluk çağına ulaştığında sünnet fikhına meyletmiştir. Belki onu fıkha doğru çekende bu olmuştur. Özellikle, Mekke'de iken karşılaştığı İmam Şafî'nin akli kudretine ve “fikhi istinbat” konusunda ortaya koyduğu ölçülere hayran kalmıştır.¹⁷

Hanbelilerin sert tepkilerine rağmen bazı âlimler Ahmed b. Hanbel'i fukaha arasında zikretmemiş ve onun görüşlerini hilaf kitaplarına almamışlardır. Mesela, İbn Kuteybe (ö. 276/889) el-ma'ârif, İbn Cerîr et-Taberî (ö. 310/923) ihtilâfü'l-fukaha ve Debûsî (ö. 430/1039) Te'sîsü'n-nazar adlı kültür tarihi ve hilâf ile ilgili kitaplarına onun görüşlerini almamışlardır. Böyle bir sonuçta, bizzat Ahmed b. Hanbel'in bir fakih değil de muhaddis olarak bilinmek için gayret sarfetmesi ve kendi görüş ve fetvaları da dahil olmak üzere her türlü re'y ve fikhın yazılmaması konusunda aşırı titizlik göstermesinin etkisi olmalıdır. Buna, onun fikhî konularda bizzat kaleme aldığı veya talebelerine

¹⁴ Ferhat Koca, İslâm Hukuk Tarihinde Selefi Söylem Hanbeli Mezhebi, Ankara Okulu yayınları, Ankara, 2002, Ss.37

¹⁵ Muhammed Ebu Zehra, Mezhepler Tarihi, Çelik yayınevi, Çev. Sıbgatullah kaya, İstanbul, 2014, Ss.513

¹⁶ Koca, a.g.e, Ss.40-41

¹⁷ M.Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 515-516

yazdirdığı önemli bir eserinin bulunmayışı da ilave edilince, ilk fıkıh tarihçilerinin ve hilaf yazarlarının onu fakihler arasında saymamaları tabii bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Ne var ki, ileride görüleceği gibi, sayıları az da olsa kendisine nisbet edilen bazı fıkıh risalelerin mevcudiyeti, öğrencilerinin nesilden nesile naklettiği ve bizzat kendisinin hayatının sonlarına doğru yazılmasına müsaade ettiği binlerce fikhî soruya karşı verdiği-hadislerle de desteklenmiş olan-cevaplar(mesail) ve bu cevapların verilmesi sırasında takip ettiği bazı temel prensipler¹⁸ İmam Ahmed'in Fıkıh konusundaki otoritesini ortaya koymaktadır.

Yukarıda anlaşılaacağı üzere Ahmed b. Hanbel özellikle ömrünün sonuna doğru fıkhi konularda verdiği fetvalar ve görüşlerinde belirli prensipler takip etmiştir. Hadislere de ayrıca büyük bir önem vermektedir. Verdiği fetvalarda hadisleri dayanak olarak kullanmıştır. Abbasi halifelerinden Me'mûn döneminde Mu'tezile "Kur'an'ın mahlûk olduğu" düşüncesini savunmuştur. Halife Me'mûn'un veziri Ahmed bin Ebu Düad Mu'tezileye mensup biriydi. Bu vezirin etkisiyle âlimlerin "Kur'an Mahluktur" fikrini kabul etmesi için baskılar yapılmıştır. Bu baskı ve işkenceye rağmen Ahmed b. Hanbel ve bazı arkadaşları "Kur'an'ın mahlûk olduğu" fikrini reddetmişlerdir. Kaynaklarda geçtiğine göre İmam Ahmed Gerekçe olarak kendisinin bu konuda (Kur'an'ın mahlûk olup-olmadığı hususunda) bilgisinin bulunmadığını ve bu konuya dair Selef-i salihin'den bir şey işitmediğini söylemiştir.¹⁹

Mu'tezile'nin tesiriyle dönemin Abbasi halifelerini etkisi altına alan Kur'an'ın mahlûk olup olmaması tartışması Ahmed bin Hanbel için de ağır neticeler doğurmuştur. Ahmed bin Hanbel Abbasi halifelerinden Me'mûn, Mu'tasım ve Va'sık dönemlerinde baskıya maruz kalmış ve hapse atılmıştır. Bu baskılar halife Mütevekkil döneminde son bulmuştur.²⁰

Halife Mütevekkil kendi döneminde Ahmed bin Hanbel'e samimi davranarak görev ve bazı ihsanlarda bulunmak istemiştir. "İmam Ahmed görev almayı kabul etmediği gibi, Hilafet ve Valilik tarafından kendisine gönderilen tüm ihsanları da reddetmiştir".²¹

¹⁸ Koca, a.g.e, Ss. 50-51

¹⁹ Bkz. Ferhat Koca, İslâm Hukuk Tarihinde Selefî Söylem Hanbelî Mezhebi, Ss.47

²⁰ Koçak, a.g.t Ss.31

²¹ M. Ebu Zehra, a.g.e, S.s, 535

O bir müçtehit olarak kendi Selef akidesini oluşturmuş fakat bu akidesini siyasallaştırmamış ve kurumsallaştırmamıştır. Şimdi İmam Ahmed'in bazı görüşlerine yer verelim:

- “İman hem söz hem de ameldir. Artar ve eksilir, iyiliklerle artar, kötülüklerle azalır. Kişi İmandan çıkar, ama İslâm'da kalır. Tевbe edince, yeniden imana döner. Kişi ancak Allah'a şirk koşmakla veya bir farzı inkâr ederek reddederse, İslâm'dan çıkar. Kişi, bu farzları tembellik veya gevşeklikten ötürü terk ediyorsa, Allah dilerse onu cezalandırır, dilerse de affeder.
- Büyük günah işleyeninin durumu: İmam Ahmed günahkârların durumunu Allah'a havale etmekte, ancak onların akıbetinden endişe etmektedir. İmam Ahmed, Mu'tezile'nin “büyük günah işleyen kimse mümin değildir” şeklindeki görüşüne karşı çıkarak şöyle söylemektedir:” büyük günah işleyenin mümin olmadığını iddia eden kimse: Hem Hz Adem'in (a.s), hem de Hz. Yusuf'un(a.s) hakkında babalarına yalan söyleyen kardeşlerinin kâfir olduklarını iddia etmiş olur.”
- Allah'ın sıfatları hakkındaki görüşü: İmam Ahmed, Allah'ın sıfatlarının hakikat ve kühnünü araştırmadığı gibi, bunların herhangi bir nassa dayanmayan te'vilini de kur'an ve sünnetten ayrılmak olarak telakki etmiştir, İmam Ahmed (bu konudaki) görüşünü şöyle dile getirmiştir: “Müminin özelliği, kendisine gaip(gizli) olan konuları Allah'a havale etmektir.”²²

Yukarıda belirtildiği gibi Ahmed b. Hanbel'in büyük günah işleyeni kâfir saymaması, akidesini siyasallaştırmaması, kendi görüşü dışındakileri tekfir etmemesi belki de en önemli özelliklerinden biri müteşâbih ayetleri zahiri üzere tevil etmemesi onu gerek ilmi Selefiyeden gerekse Selefilikten ayırmaktadır. İmam Ahmed, Allah'ın sıfatlarını ve Müteşâbih ayetleri tevil etmemiştir. Oysaki günümüz Selefilere ve İlmi Selefîye bu ayetleri zahiri üzere anlamışlardır. Onun müteşâbih ayetleri tevil etmemesiyle ilgili İmam Gazâli şöyle buyurmuştur:

Hüsn-ü zann olarak Ahmed b. Hanbel hakkında deriz ki: Allahu Teâlâ'ya nisbet edilen “İstiva”nın yerleşmek olmadığını, Ahmed b. Hanbel de bilirdi. Ancak halkın salâhını göz önünde bulundurarak bu kapıyı kapamak için te'vilden menetmiştir.

²² M. Ebu Zehra a.g.e, S.s, 545,546,547

Çünkü Te'vil kapısı açıldığı zaman gedik genişler, haddini aşar ve bir daha önüne geçmek güç olur. Bu bakımdan te'vil kapısını kapamakta bir beis yoktur.²³

Ahmed b. Hanbel'in takipçileri, imamlarını Selef'in itikadî prensiplerini titizlikle koruyan ve onları Ehl-i Bid'at'a karşı savunan kişi olarak görmüşlerdir. Diğer taraftan Ahmed b. Hanbel ile birlikte Selef tabiri geçmiş muhafaza etme yanında aynı zamanda bid'at olarak isimlendirilen yeniliklere karşı durma şeklinde de anlaşılır olmuştur. Ancak bu dönemde Selef, bilinen anlamıyla bir mezhep olmaktan ziyade akâid alanında benimsenen metodolojik yaklaşıma paralel bir akım niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla Ahmed b. Hanbel ve onun takipçilerinin düşünce ve tavırlarını kurumsal bir Selefiyye olarak değerlendirmek doğru olmaz. Bununla birlikte Ahmed b. Hanbel'le ilgili olarak kendisinden sonraki Ehl-i Hadis literatürü için model olacak şekilde Selef düşüncesinin temellerini ortaya koymuştur, denilebilir. Bu anlayışın III. (IX) ve IV. (X) yüzyıllarda Bağdat'taki önemli temsilcileri ise Hanbeli İmamlarından Ebû Bekir el-Hallâl ile Hasan b. Ali el-Berbehâfi'dir.²⁴

Ahmed b. Hanbel'in Selef Akidesinin kurumsallaştırmamasının yanı sıra dışlayıcı olmaması ve yukarıda kısaca belirttiğimiz esaslar dikkatle incelendiğinde Ahmed b. Hanbel'in Selefilik zihniyeti arasında bir bağlantı olmadığı görülecektir. Zira İmam Ahmed döneminde yaşayan âlimler arasında hüküm verirken metod farklılığı ve düşünce farklılığı olmasına rağmen birbirlerini dışlamamışlardır. Onun döneminde olan tartışmalar –Mihne dönemini dışarda bırakırsak- ilmi tartışmalardır. İmam Ahmed, Ebu Hanife'nin Talebesi olan Ebu Yusuf'tan ders almış, İmam şafiî ile arkadaşlık yaparak fikir alışverişinde bulunmuştur. Hakeza İmamı Şafi, Malik bin Enes'in talebeliğini yapmıştır.

Ebu Hanife'nin talebesi İmam Muhammed bin Hasan Şeybani, “Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a öğrencilik yaparak hadis yanında rey yani fıkıhta uzmanlaşmış, diğer taraftan

²³ Ebu Hamid el-Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, Bedir Yayınevi, Cilt 1, çev. Ahmet Serdaroğlu, İstanbul, 2014, S.S 262

²⁴ Apak, a.g.m, S.s. 42-43

Mâlik'ten Muvatta'ı sema ederek bu eserin ravilerinden olmuştur. Öte yandan Şafîî gibi büyük bir müçtehide hocalık yapmıştır.”²⁵

Bu dönemde âlimler arası hoca- talebe ve arkadaşlık ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda âlimler (özellikle mezhep imamları) arası farklı görüşlerin dışlayıcı bir tutuma dönüşmediğini görüyoruz. Bundan yola çıkarak günümüzde kendini “Selefi” olarak tanımlayan grupların özellikle dışlayıcı tutumları göz önünde bulundurulursa bu grupların hem Ahmed b. Hanbel ile hem de diğer mezhep imamlarıyla doğrudan bağlantılı göstermek doğru değildir. Bu ancak o dışlayıcı gruplara meşru bir tarih oluşturmak olur. Zira çoğu İslâm âlimlerinin kendilerini Selef akidesi üzerinde gördüklerini yukarıda belirttik. Doğal olarak Selef Akidesini, İlmi Selefiye ve Selefilik gibi zihniyetlerden ayırmalıyız.

1.3.2. İmam Gazâlî'nin Selef Akidesi

Muhammed b. Muhammed Ebu Hamid el-Gazâlî hicretin 450. senesinde doğdu. İmamü'l-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Birçok ilimlerde yükseldi. Çeşitli ilimlere dair yayınlanmış tasnif eserleri vardır. Konuştuğu her hususta dünyanın en zeki âlimlerinden biri haline geldi. Gençliğinde ilimde öne geçti. Nihayet otuz dört yaşındayken hicretin 484. senesinde Bağdat'ta Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Ders verirken âlimlerin ileri gelenleri de yanında bulundular.²⁶ Hikmet ve Felsefe ilimlerini de okudu. İmam-ül-Haremeyn, onu överken: “Gazâlî, bir deryadır.” demiştir.²⁷

İmam Gazâlî Felsefe, Mantık, Fıkıh, Hadis, Kelam, Tasavvuf gibi pek çok alanla ilgilenmiş ve bunlar üzerine kitaplar yazmıştır. Böylece kendi doktrinini oluşturmuştur. İmam Gazâlî kendinden önceki âlimlerin faziletini ve ilmini önemser yeri geldiği zaman ise kendi içtihadını kullanırdı. Onun Selef akdesi'nde dışlayıcılık yoktur, aksine o Müslümanların sosyal ilişkilerinde şu hususa dikkat çeker:

²⁵ Mehmet Özşenel, İmam Muhammed Şeybânî'nin İctihad Usûlünde Sünnetin Konumu, Usûl İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, 2005, S.s, 91-92

²⁶ İbn Kesîr, Büyük İslâm Tarihi (el-Bidâye ve'n-Nihaye), Cilt:12, Çeviren: Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000, Ss.332

²⁷ Muhammed el-Hudârî, İslâm Hukuku Tarihi, çeviren: Haydar Hatipoğlu, Kahraman yayınları, İstanbul, 1974, S.s 350

“Dost ve düşmanını güler yüzle karşıla. Ne onlardan kork ne de kendini onlardan küçük gör. Kibirlenme ve kimseyi küçük görme. Bilakis ağır başlı ve alçak gönüllü ol. Bütün işlerinde orta yolu bırakıp, ifrat ve tefrite kaçmak iyi görülmemiştir.”²⁸

İmam Gazâlî'nin Selef akidesi hakkında bilgi sahibi olmak için onun İlcâmü'l Avâm An İlmi'l-Kelâm adlı eserine başvuracağız. O bu kitabında Selefin müteşâbih ayetler hakkındaki görüşünü yedi esas belirleyerek açıklar.

1. Takdis: Allah Teâlâ'yı cismiyyetten ve cisimlerde bulunan özelliklerden tenzih etmektir.
2. Tasdik: Hz. Peygamberin (s.a.v)'in buyurduklarının hak ve kendisinin de o sözde sadık olduğuna, o şeyin tamamen onun haber verdiği gibi olduğuna kesin olarak inanmak.
3. Aczini itiraf: Müteşâbih hadislerle Hz. Peygamber'in muradının ne olduğunu bilmenin kendi iktidarı dâhilinde olmadığını ve onunla ilgilenmenin kendi işi olmadığını ikrar etmektir.
4. Sükût: Müteşâbih haberlerin manasını; sormamak ve o konulara dalmamak. Avam, bunların manasını sormanın bid'at olduğunu, o konulara dalmanın dini için büyük tehlikeler doğuracağını ve farkına varmadan, belki de kâfir olma ihtimalinin bulunacağını bilmelidir.
5. İmsâk: Müteşâbih lafızlar üzerinde katiyyen bir tasarrufta bulunmamak. Yani tasrif, başka bir lügate çevirme, eksiltme ve ziyadeleştirme, dağınık olanları bir araya getirme ve bir arada bulunanları dağıtma gibi değişiklikler yapmamak, nasıl vârit olmuşlarsa aynen o şekilde ve o lafızla konuşmak.
6. Keff: Kalbini, müteşâbih lafızların lafız ve manalarından menetmek ve bunlar üzerinde düşünmemek.
7. Teslim: Müteşâbih lafızların manaları, her ne kadar aczinden dolayı kendisine gizli ise de, Resûlullah(s.a.v)'a, diğer nebilere, sıddıklara ve Allah'ın veli kullarına gizli olmadığına inanmak.²⁹

²⁸ Ebu Hamid el-Gazâlî, Müslümanca Bir Hayat(Bidâyetü'l-Hidâye), Çeviren: Abdullah Demiray, Semerkand, İstanbul, 2013, Ss.155

Her ne kadar el-Gazâlî burada Selef akidesinin esaslarını ortaya koymaya çalışmışsa da, haberi sıfatların te'vîli için açık bir kapı bırakarak bunların, ilimde yüksek seviye kazanmış kimseler tarafından bilinebileceğini vurgulamaktadır. Onun şu ifadeleri bunu daha da netleştiriyor: “Bu müteşâbihlerle meselenin ehli olan kimselere, bir keyfiyet anlatılmak istenmiş ve onlar da bunu anlamışlardır. Yetişkinlere yapılacak hitabın, çocukların anlayabileceği sade ve basit sözlerden ibaret olması şart değildir. Ariflere nisbetle avam, yetişkinlere nisbetle çocuklar gibidir. Çocuklara düşen görev, anlamadıkları şeyleri yetişkinlere sormaktır. Yetişkinlerin görevi de onlara, "Bunlar, sizin kavrayabileceğiniz şeyler değildir. Siz henüz bu dereceye gelmediniz ve ehliyet kazanmadınız. Bunları bırakın, başka şeylerle uğraşın.” şeklinde karşılık vermektir. Kur'an cahillere, *“Bilmediğinizi ilim erbabına sorun.”* (Nahl, 16/43) şeklinde, emrediyor. Bununla beraber, eğer onların anlayabilecekleri şeylerse anlatın, değilse onlara; *“Size az bir bilgi ve kabiliyet verilmiştir.”* (İsrâ, 17/85) ve *“Aklınızın alamayacağı, idrakinizin eremeyeceği şeylerden sormayın. Eğer bunlar size açıklanırsa havsalarınıza sığmadığı için hoşunuza gitmez, üzülürsünüz.”* (Mâide, 5/101) denileceği âyetlerden anlaşılmaktadır.³⁰

1.3.2.1. İmam Gazâlî'nin İlmi Selefiyye'ye Eleştirileri

Selefiler (İlmi Selefiyye), Kur'an'da veya sünnete yer alan, Allah-u Teâlâ ya âit tüm sıfatları(Vecd, İstiva gibi) ve tüm halleri olduğu gibi kabul eder. Bu nedenle, Allah-u Teâlâ ya “sevgi”, “kıзма”, “öfke”, “rıza”, “çağırma”, “konuşma”, “buluttan gölgeler içinde inme”, arş üzerine oturma” gibi tüm sıfat ve halleri isnat ederler. Ayrıca zâhirin dışında bir tefsire ve yoruma gerek görmeden, Allah'ın “yüz'ü ve “el”i bulunduğunu söyler. Ancak bütün bu durumların, yaratıklarda olana benzemediğini de ifade ederler. Mesela Allah'ın “el”i yaratıkların eline benzemez. O'nun inmesi yaratıkların inmesine benzemez. Allah-u Teâlâ, bu benzerlikten uzaktır. İbn Teymiyye, bu metodu “Selefi Salih'in metodu olarak kabul eder ve bu konuda şöyle der: “ bu konuda doğru olan, hidayet önderlerinin üzerinde bulundukları yoldur. Bu ise Allah-u Teâlâ'nın, kendisini

²⁹ Ebu Hamid el-Gazâlî , İlcâmü'l Avâm An İlmi'l-Kelam (İnançta Hassas Ölçüler), Hisar yayınevi, çeviren: Nedim Yılmaz, İstanbul, 2012, Ss.14-15

³⁰ Ömer Aydın, Haberî Sıfatları Anlama Yolları, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 1999, Ss. 138-139

vasfettiği şekilde veya onun elçisinin O'nu vasfettiği şekilde, vasfedilmesi demektir. Bu hususta iman ve ilim sahibi olan geçmiş “Selefin izinden ayrılmamak gerekir”.³¹

Görülüyor ki, İbn-i Teymiyye “Selefi Mezhebi”ni Kur'an'da ve Sünnette yer alan “üstte olmak”, “altta olmak”, “arşın üzerinde oturmak”, “yüz ve el sahibi olmak”, “sevmek ve kızmak” gibi sıfatları, herhangi bir tevile başvurmadan sırf harfî görüntü ile Allah'a isnat eden bir mezhep saymaktadır³²

Bu konuda İbn Teymiyye'ye yönelik eleştiride bulunan pek çok İslâm âlimi mevcuttur. İbnu'l-Cevzi İbn Akil gibi Hanbeli mezhebine mensup kişiler bile Selefilere ağır biçimde eleştirmiştir ama biz bu bölümde sadece İmam Gazâlî'nin Selefilere yönelik eleştirilerini ele alacağız. Diğer eleştirilere ileriki bölümlerde değineceğiz.

İbn-u Teymiyye'nin “Selefi Mezhebi” olarak öne sürdüğü anlayışı yukarıda belirttik. Ancak İmam Gazâlî, bu konudaki görüşü ile İbn-u Teymiyye'nin görüşü farklıdır. İmam Gazali “İlcâmü'l Avâm An İlmi'l-Kelam” adlı eserinde şunları söylemektedir:

“Kur'an ayetlerinde ve Peygamber hadislerinde yer alan bu gibi (müteşâbih) lafızların bir zahiri anlamları vardır: bunlar, gördüğümüz hissi(duygusal) manalardır. Bu manaları, Allah-u Teâlâ için düşünmek mümkün değildir(yani bu müteşâbihlerin zahiri anlamı Allah için düşünülemez.). Bu lafızların, birde herhangi bir Arab'ın te'vile dahi başvurmadan, tefsirine dahi yönelmeden anlayabileceği, meşhur mecazi anlamları vardır.”

Gazali, devamla şöyle der: “Takdis (Allah'ı zatına yakışmayan sıfatlardan tenzih etme)'in mânâsı şudur “El”, “parmak” gibi ifadeler veya Hz. Peygamber'in “Allah, Âdem'i kendi eliyle yoğurdu”, “Müminin kalbi Rahman'ın iki parmağı arasındadır.” gibi hadisleri işitildiği zaman, bu lafızların iki manaya geldiği bilinmelidir: Birinci anlam, kelimenin ifade ettiği asli anlamdır. Bu ise, et, kemik ve sinirden oluşan bir organ demektir. Et, kemik ve sinir özel cisimleri ve sıfatları ifade eder. Burada cisim demekle, boyu, eni ve yüksekliği olan ve orada bulunduğu sürece başka bir şeyi o mekânda alıkoyan (hacim sahibi) maddeyi kastediyorum. İkinci olarak bazen bu kelimeler müstear manalarda kullanılırlar. Yani “el” kelimesi, bazen asla cisim ifade etmeyen anlamlar için de kullanılır. Örneğin “memleket, hükümdarın elindedir.”

³¹ M.Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 218-219

³² M. Ebu Zehra, a.g.e Ss. 220

Dendiği zaman, mesela, hükümdarın eli kesik de aynı manada anlaşılır, ister halk tabakasından ister okumuş olsun, herkes kesinlikle bilmelidir ki, (bu sözleri getiren) elçi, bunlarla et, kan, kemikten oluşan bir organı kastetmemiştir. Bu Allah için mümkün değildir. Allah bundan münezzehtir. Kimin aklına Allah'ın organlardan oluştuğu geliyorsa, o kimse putperest durumuna düşmüş demektir. Çünkü cisimler mahluktur ve “mahluk” a ibadet etmek küfürdür.³³

Görüyoruz ki, Hüccetül İslâm Gazâlî, bu lafızları gayet açık olan meşhur mecazi anlamları ile açıklıyor. Şüphesiz, dilin mecazını ve hakikatini bilen “Selef-i Salih” de, bu gibi lafızları zaten kullanmakta oldukları meşhur mecazi anlamları ile açıklıyorlardır.³⁴

Bu nedenle biz(Muhammed Ebu Zehra)de Maturidi 'nin, İbnu'I-Cevzi'nin ve Gazâlî'nin metotlarını tercih ediyor ve Sahabe 'nin de, bu lafızları, hakiki manalarına alınması mümkün olmayan hallerde, bilinen mecazi manalarıyla tefsir ettiklerini düşünüyoruz.³⁵

³³ M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 224, İmam Gazâlî, İlcâmü'l Avâm An İlmi'I-Kelam, Ss,16-17 bkz.

³⁴ M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 224

³⁵ M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 224.

1.4. İlmi-Selefiye

1.4.1. İbn-i Teymiyye Ekolü

Takiyyuddin Ebu'l-Abbas b. Abdülhalim b. Teymiyye 661/1263 yılında Harran'da doğmuş, ilim ehli bir aileye mensup Hanbelî âlimlerindendir. Babası ve ailesiyle 667'de Şam'a gelmiştir. Burası o dönemde Kahire'den sonra önemli bir İslâm kültür merkeziydi. İbn Teymiye hicrî 700'de Moğollarla yapılan savaşlarda aktif rol oynamış, bizzat savaşmış, saflar arasında dolaşarak askerlere moral güç kazandırmak için gayret sarf etmiştir. İbn Teymiye Tatar'larla savaşmadan önce de Kazan'a giden delegasyon içinde yer almış, heyetin sözcülüğünü yaparak Tatar hanını savaştan vazgeçirmeye çalışmıştır. Mısır, İskenderiye ve Şam hapishanelerinde birçok kez tutuklu kalan İbn Teymiyye'nin bir keresinde kitapları ve kalemi elinden alınıp ilmî mütalaâlarına dahi engel olunmuştur.³⁶

İbn Teymiyye'nin öğrendiği ilimler yalnızca kitap, sünnet fıkhı ve Kur'an tefsiri gibi ilimlerle sınırlı kalmamış, dini ilimler için "alet ilim" sayılan Arap dili gramerini ve bunun ile ilgili diğer ilimleri de öğrenmiştir. Bu ilimleri de ihtisas derecesinde elde eden İbn Teymiyye nesir, nazım, eski ve İslâm medeniyeti sonrası Arap tarihine ait birçok ilim tahsil etmiştir. Gramer İlminde de oldukça ilerleme kaydeden İbn Teymiyye, gramer alanında Sibeveyh'in "el-kitabı"nı okuduğunda kendine ait güçlü delillerle zaman zaman sibeveyh'in görüşlerine karşı çıkarak isabetli tenkitlerde bulunmuştur.³⁷

Onun görüşleri, hem kendi devrinde, hem de kendisinden sonraki devirlerde sürekli ilgi merkezi olmuştur. Baskılar, sürgünler ve hapis cezalarına rağmen Selefin yolu olarak gördüğü çizgiden ayrılmamıştır. Ölünceye kadar "Ehl-i sünnet" olarak tanımladığı Selef yolunu savunmuş, ondan her türlü ayrılığı sapma olarak değerlendirip tenkit etmiştir.³⁸

İbn Teymiyye yaptığı çeşitli tahlil ve tenkitlerle Selefî yaklaşım tarzını, İslâm düşüncesindeki kelam, tasavvuf ve felsefe gibi alanlar karşısında alternatif bir seviyeye çıkarmıştır. Selefî düşüncenin birinci dönemindeki temsilcileri, Selefî yaklaşımı savunmakla birlikte, söz konusu yaklaşım tarzını inşa ederken ve temellendirirken

³⁶ Hüseyin Aydın, İbn Teymiyye'ye Göre Kelâm ve Kelâmcılar, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt :VII/1, Haziran 2003, Ss. 212

³⁷ M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss, 634

³⁸ Aydın, a.g.m, Ss. 212

sistematik ve tutarlı bir bütünlüğe sahip bir nazariye ortaya koymamışlar, daha çok karşı çıktıkları görüş ve düşünceleri eleştirme çerçevesinde reddiye türü tepkisel eserler vermişlerdir. İbn Teymiyye ise, Haçlı seferleri ve Moğol istilasının yaşandığı bir dönemde Müslümanların inanç ve birliğini kuvvetlendirmek amacıyla Kur'an ve sünnet çerçevesinde “dini bir akılcılığa” yer vermiş, bunu yaparken de edilgen, tepkici ve reddiyeci bir pozisyondan çıkarak kurucu ve aktif bir tavır geliştirmiştir. İbn Teymiyye’de Selefî yön, dinin asıllarında aklın kullanımı yerine Kitap ve Sünnet'e dönmektir. Nebevi ve Selefî yol ise, Allah hakkında re'y ile konuşmamak, sahabe ve tabiinin yolunu takip etmek; Yunan mantığını, felsefe ve kelamı bırakıp “ilme” tabi olmaktır.³⁹

İbn Teymiyye oldukça üretken bir yazardır. Kaynaklarda ona yedi yüzü aşkın eser nispet edilmektedir. Bunların elliye aşkını akâid ve kelâm eseri sayılabilir. Eserlerinde araştırmacı, üretken bir kişilik sergileyen İbn Teymiyye’nin yaşadığı dönemin çalkantıları, düzensiz hayat seyri ve münekkit yapısı eserlerindeki sistematiği olumsuz etkilemiştir. Eserlerindeki tekrarlar da bir başka olumsuzluk olarak göze çarpar. İbn Kayyum, İbn Teymiyye’nin eserlerini guruplara ayırmak suretiyle 341 tanesinin isimlerini kaydetmiştir. ez-Zehebî (v. 748/1347), İbn Kayyum ve İbn Kesîr (v. 774/1372), onun en meşhur takipçilerindendir⁴⁰

1.4.1.1. İbn Teymiyye’nin Yaşadığı Çağın Siyasi Durumu

İbn Teymiyye 1263 yılında Harran’da birçok hukukçu yetiştirmiş ünlü bir Hanbelî ailenin ferdi olarak dünyaya geldi. Yaşadığı devir, İslâm dünyası için batıdan gelen Haçlı Seferleri ve doğudan gelen Moğol istilasını nedeniyle çalkantılı ve sıkıntılı bir dönemdi. İbn Teymiyye’nin ailesi o henüz çocukken Moğol saldırıları karşısında Harran’ı terk ederek Şam’a sığınmıştı. İbn Teymiyye gençliğinden itibaren Moğollara karşı savaşa bizzat katılmış, Şam’ın savunulmasında aktif rol oynamıştır.⁴¹

Moğollar, İslâm ülkelerinin çoğunu ele geçirerek yakıp yıkmışlar ve Müslümanların çoğunu öldürmüşlerdir. Moğollar, Bağdat’a girdikleri zaman Şiilerle Sünniler arasındaki ihtilaf son haddine varmıştı. İşgal altındaki Abbasi veziri, Şîî bir zat olan el-Alkamî idi.

³⁹ Koca, a.g.m, Ss. 19-20

⁴⁰ Aydın, a.g.m, Ss.214

⁴¹ Ulaş Töre Sivrioğlu, İbn Teymiyye’nin Siyaset, Hukuk ve İktisat Teorisi, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 20, 2013, Ss. 89

Vezir, Ordunun sayısını oldukça az tuttuğundan, Moğollar zorlanmadan Bağdat'a en kolay şekilde girdiler. Bunlar daha sonra yollarına devam ettiler ve karşılarında çıkan her şeyi tuzla-buz haline getirdiler. Nihayet Haleb'e de vararak, Haleb kalesini ele geçirdiler. Bu sırada Hristiyanlık propagandası yaparak İslâm'ı kötüleyen bazı Hristiyanlar, camilerin kapısına dikilerek getirdikleri şarapları Müslümanların yüzüne serpecek kadar ileri gittiler. Buna daha fazla katlanamayan Müslümanlar, harekete geçip Haleb'deki Hristiyanları Meryemana Kilisesi civarındaki çarşıya sürgün ettiler. Moğollar'a ilk karşı çıkan ordular, Suriye ve Mısır orduları olmuştur. Moğollar ilk yenilgilerini bu ordular karşısında almışlardır. Boyunlarına inen Müslüman kılıçları onları şaşkına çevirmeye yetmiştir. Bu savaş, 658 H. Ramazan'ının son gününe, yani İbn Teymiyye'nin doğumundan iki küsur sene öncesine rastlamaktadır.⁴² İbn Teymiyye'nin yaşadığı dönemde saldırılar devam etmiştir. Moğolların Şam'a saldıracağı haberlerinin duyulmasıyla İnsanlar üzerinde büyük korku belirtileri görünmüştü. Saldırı olacağının haberleri dahi o dönemde yaşayan insanlar üzerinde nasıl bir etki bıraktığını İbn Teymiyye şöyle ifade eder:

Düşman (Moğul/Tatar) Şam'ın yukarı kısmından, Fırat'ın kuzey tarafından gelmişti. Bu belanın azametinden özellikle de Mısırlıların geri çekildiği ve düşmanın Dimeşk'e (Şam'a) yaklaştığı haberinin yayılmasıyla gözler yerinden fırlamış ve yürekler gırtlaklara gelmişti. İnsanlar bu sebeple Allah hakkında türlü türlü zanlar yapmıştı: Kimisi Şam askerlerinden bir tek askerin bile onların önünde duramayacağını ve onların Şam ehlini ele geçireceklerini zannetmekteydi. Kimisi de, Müslümanların onların önünde dursa da bir hamle de bozguna uğrayacağını ve onların Müslümanları tamamen kuşatacaklarını zannetmekteydi. Bazısı da düşmanın burayı aldıktan sonra Mısır'ı işgal edeceğini ve bunların önünde kimsenin duramayacağını, bu sebeple de Yemen'e kaçmayı içinden geçirmişti.⁴³

İslâm Tarihçisi İbn-i Kesir, *Büyük İslâm Tarihi* adlı eserinde İbn-i Teymiyye'nin yaşadığı dönemde ortaya çıkan sıkıntılar ve o dönemde halkın yaşadığı bazı olaylar hakkında şöyle bilgi vermektedir:

Sultan, Silmiye vadisi yanındaki Haznedar vadisine ulaşınca orada Rebiyülevvel ayının yirmi yedisinde çarşamba günü Tatarlarla İslâm ordusu karşılaştı. Savaşa

⁴² M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss.671

⁴³ İbn Teymiyye, Şam Ehline Mektuplar, çev: Eşref Yılmaz, Küresel Kitap, İstanbul, 2014, Ss. 62

tutuştular. Tatarlar, Müslümanları bozguna uğrattılar. Sultan da cepheden kaçtı gitti. İnnallahi ve inna ileyhi raciun.(Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Ümeradan, diğerlerinden ve halktan çok sayıda insan öldürüldü.....Rebiyülevvel ayının ikisinde Pazar gecesi Babü's-Sağır' de mahkumlar gayrete gelerek hapishanenin kapısını kırıp dışarı çıkmışlar, şehrin her tarafına yayılmışlardı. 200 kadar kişiydiler. Ele geçirdikleri malları yağmalamışlar, Cabiye kapısına gelmişlerdi. Kapının asma kilidini kırıp şehir dışına çıkmışlar, diledikleri yerlere dağılıp gitmişlerdi. Artık kimse onları yakalayıp geri getiremeyecekti. Şehir dışındaki serseriler fesat çıkarmışlar, bahçelerin kapılarını kırıp, kapıları ve pencereleri sökmüşler ve bunları çok ucuza satmışlardı. Durum böyleyken Tatar Sultanı, Kazan savaşından sonra Dimaşk (Şam)'a doğru yönelmişti. Şehrin Ayan tabakasına mensup kimseler, Şeyh Takiyyüddin b. Teymiyye Meşhedi'i Ali'de toplanarak Kazan hanını karşılamaya gitmek ve Dimaşk halkı için eman almak üzere anlaşmışlardı. Rebiyülahir ayının üçünde, pazartesi günü yola koyulmuşlar ve Tatarların Sultanı ile Nebek'de görüşmüşlerdi. Şeyh Takiyyüddin, Müslümanlara yararlı olacak sözlerle ona hitap etmişti. O gece bu heyet dönüp Bedraniye'de konaklamışlardı. Dimaşk (Şam) şehrinin Tuma kapısı dışındaki bütün kapılar kilitliydi. Cuma günü Emevî Camii'nde hatip hutbe irâd etti. Hutbesinde Sultandan bahsetmedi. Namazdan sonra Emir İsmail ve beraberindeki bir grup elçi Tarn yanındaki Zahir bahçesine indiler. Tatar sultanının eman verdiğiine dair ferman getirilip şehirde dolaştırıldı ve ayın sekizinde cumartesi günü hatip maksuresinde okundu. Bir miktar altın ve gümüş sevinçten ötürü etrafa savruldu.⁴⁴

O dönemde Müslümanların yaşadığı sıkıntılar bunlarla sınırlı değildi. Haçlı seferleri ve Moğol istilasının yanı sıra halk arasında hastalıklar yaygınlaşmıştı. Siyasi sıkıntıların yanında içtimai hayatta meydana gelen bu olaylar halkı büyük telaşa sürüklemişti. Açlık veya böcek istilası korkusu -gerçek ya da hayalî- Memlûk toplumunun dikkat çeken özelliğiydi. Bu vakalar genellikle gerçekleşiyordu fakat en mahvedici olanlar Moğol istilası ve veba salgınıydı. Bu felaketlerin tekerrürü düşünüldüğünde, Allah kendisine inananları bu iki belayla imtihan ediyor olmalıydı. Bu sıkıntılar, yalnızca hayatta kalmak için dua eden halk yığınlarından, güç ve hâkimiyetini sürdürmek İsteyen Memlûklüler'in üst tabakasında yer alanlara değin herkes tarafından müştereken

⁴⁴ İbn Kesir, a.g.e, Ss. 47-48

yaşanıyordu.⁴⁵ İbn Teymiyye'nin çağında ve ondan önceki dönemde yaşayan Müslümanlar hakkında yapılabilecek en güzel tasvir, İbn Kesir 'in Tarihinde yaptığı şu tasvirdir:

Bu dönemde İslâm ve Müslümanlar, hiçbir milletin uğramadığı musibetlere maruz kaldı. Bu musibetlerden birisi Tatar (Moğol) saldırısı idi. Doğudan gelen Tatarlar, tüyler ürpertici kötülükler yaptılar. Musibetlerin bir tanesi de Frenk saldırısı idi. Lanet olası Frenkler, Batıdan gelerek Şam ve Mısır'a saldırdılar, hatta Mısır'ın kilit noktası olan Dimyat'ı ele geçirdiler. Allah'ın Lütü ve yardımı olmasa, Mısır ve diğer tüm İslâm toprakları Frenklerin eline geçecekti. Bir musibet de, Müslümanların birbirine karşı kılıç kullanması ve fitnelerden bir türlü uzak kalmamaları idi. İşte, İslâm ümmetinin uğradığı fitnelerin bir kısmı da bunlardır. Batı'dan Haçlılar, Doğudan Tatarlar Üçüncü musibet, bunlardan daha kötü idi. Müslümanlar birbirleriyle boğuşuyorlardı, İslâm'ın birliği altında toplanmaya yanaşmıyorlardı, beylikler halinde yaşamayı tercih ediyorlardı. Bölücü gruplar tarafından bölünmeye devam eden Müslümanlar, sonunda birer grup haline gelmişlerdi. Her grup, kendi gittiği yoldan memnun idi.⁴⁶

1.4.1.2. İbn Teymiyye'nin Görüşleri

İbn Teymiyye hareketinin esas gayesi, İslâm'ı, sonradan ilâve edilmiş bid'at mahiyetindeki itikad ve amelden arındırıp onu sahabe dönemindeki ölçüler içinde ortaya koymaktır. O (İbn Teymiyye), İslâm dinini, ilk muhataplarının anladığı biçimde Arapçanın kelime ve cümle yapısına sadık kalarak ve ilk safiyeti ve sadeliği içinde anlama ve pratize etmenin gerekliliğini savunmuştur. Böylece hem itikadî, hem pratik sebepler onu böyle hareket etmeye mecbur etmiştir. İbn Teymiyye hareketi, zaman içerisinde İslâm ilimlerinde ve özellikle de kelâm ilminde bir takım içtihatların akideye dönüştürülmesi sonucu bağladığı kabağı kırma faaliyetidir.⁴⁷

İbn Teymiyye'ye göre sahabe ve tabiîn dini her meseleye kesin olarak bir açıklık getirdiği için sonradan ortaya çıkan her fikir ve uygulama bid'attır. Kelami birçok meseleyi sonradan çıkmış bid'atlar olarak değerlendirmekle birlikte yine de bu konular hakkında fikir bildiren İbn Teymiyye'nin belli başlı görüşleri şunlardır:

⁴⁵ Emil Homerin ve Salih Çift, Memlûklar Dönemi Mısır'ında Süfiler ve Tasavvuf Aleyhtarları: Taraflar, kurumlar ve çevre üzerine bir inceleme, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Cilt:11, Sayı:1, 2002, Ss. 244

⁴⁶ M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss.670

⁴⁷ Aydın, a.g.m, Ss. 215

- Allah'ın sıfatları konusunda İbn Teymiyye, bu konuları Sahabe 'den daha iyi anlamının mümkün olamayacağı kabul ederek bu sıfatları olduğu gibi(zahiri üzere) kabul edip yorum yapmamak gerektiğini savunur.
- Kur'an'ın mahlûk olup olmaması konusunda; İbn Teymiyye, Kur'an'ın mahlûk olmadığını söylemekle kalmaz, bu ifadeyi ezeli (kadim) olduğu şeklinde de tefsir eder. O'na göre, Kur'an'ın yaratılmış olduğunu söylemek Ca'd bir Dirhem ve Cehm bin Safvan tarafından uydurulmuş sapık bir anlayıştır şeklinde değerlendirmiştir.
- İbn Teymiyye, bir taraftan Allah'ın iradesinin umumi olduğunu söylemekle birlikte, insanın da fiillerinde bir kudretinin olduğunu belirtmektedir. Ona göre insanlar kaza ve kaderi bahane ederek sorumluluktan kurtulamazlar.⁴⁸

İbn Teymiyye, Çağında Selefiye mezhebini savunmuş, inanç sistemini sahabe ve tabiîn zamanındaki şekle çevirmek istemiştir. Bu istek onu her türlü bid'atlarla mücadele etmeye sevk etmiştir. Asıl olan nakli almasına sebep olmuştur.⁴⁹ İbn Teymiyye naklî ilimlerde ileri seviyede olduğu gibi, felsefe ilimlerini, mantık ve kelâm ilmini de tahsil etmiştir. Bu ilimlerin tenkidi için birtakım prensipler de belirlemiştir. Onu en çok meşgul eden, îtikadî ve fikrî meselelerdir. Onun çağına kadar Selefiler ve hadis ehli mevcut olmakla beraber Sünnî itikadını geniş ölçüde Eş'ari kelâmı ve tasavvuf temsil ediyordu. İbn Teymiyye Sünnî ekolün savunduklarıyla Kur'an ve sünnet arasında uyumsuzluk olduğu kanaatindedir. Bu yüzden, Sünnî kelâmıyla nasslar arasında gördüğü mesafeyi kaldırmak onun hedefi olmuştur. Kelâmcılar gibi İbn Teymiyye de dinî kaynakları tanımayan ve yalnızca aklî delillere dayanarak tartışma yapanlara karşı kendi kavramlarıyla ya da onların kavramlarının yerini tutabilecek uygun terimlerle mücadele etmenin onların karşısında susmaktan daha hayırlı olduğunu kabul eder. Hasım olarak gördüğü filozoflar, Mu'tezile ve Eş'arilerin istidlâllerini öğrenmiştir. Selef dışındaki fırkaların görüşlerini tenkit etmek için çok ciddi bir öğrenim süreci geçirmiştir. O, önce kelamcı ve filozofların görüşlerine derinlemesine vakıf olmuş, sonra onlara sert tenkitlerini yöneltmiştir⁵⁰

⁴⁸ Koçak, a.g.t, Ss, 34

⁴⁹ Ahmed Vehbi Ecer, Tarihte Vehhabi Hareketi Ve Etkileri, ASAM yayınları, Ankara, 2001, Ss.33

⁵⁰ Aydın, a.g.m, Ss. 215

1.4.1.3. İbn Teymiyye ve Bazı Hanbeli Âlimlerinin Tasavvuf Konusundaki Görüşleri

Genelde Hanbeli düşünce geleneğinin veya Ehl-i Hadis anlayışının özelde ise İbn Teymiyye'nin tasavvuf aleyhtarı olduklarına dair yaygın bir kanaat mevcuttur. Tarihsel gerçekliği bulunmayan bu iddianın yaygınlığı sebebiyle olsa gerek ki, İbn Teymiyye ismi anıldığında akıllara gelen ilk gelen şey, onun şiddetli bir tasavvuf aleyhtarı olduğu fikridir. Şüphesiz bunda, mensubu olduğu fikrî geleneğine yönelik önyargılı kanaatler kadar, eserlerinde serdettiği bazı görüşlerin yanlış anlaşılması da pay sahibidir. Hanbeli ekolüne yönelik bu yakıştırmanın yanlışlığını görmek için sadece Hanbeli âlimlerden bahseden tabakat eserlerine bakmak yeterli olacaktır. Abdulkadir Geylani başta olmak üzere çok sayıda mutasavvıfın ismi de bu minval üzere söz konusu eserlerde kayıtlıdır. Hanbeliliğe yönelik bu önyargılı bakışın nedenini bulmak, İbn Teymiyye'nin tasavvuf aleyhtarı olduğuna dair iddiaların içyüzünü de ortaya çıkaracaktır.⁵¹ İbn Teymiyye'nin tasavvuf hakkındaki görüşleri üzerine günümüzde birçok araştırmalara yapılmaktadır. İbn Teymiyye'nin tasavvufa karşı olduğu görüşü, Selefilik ideolojisi ile bağlantısı olanlar ya da bu konu üzerinde araştırma yapan bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülse de bu doğru bir çıkarım değildir.

Çağdaş araştırmalar Hanbelîliğin ve İbn Teymiyye'nin kategorik bir tasavvuf karşıtı olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hatta Hanbeli geleneğinden içlerinde İbn Teymiyye'nin etkilendiği Muvaffakuddîn İbn Kudâme (v. 620)'nin isminin de yer aldığı önemli birçok figürün tasavvuf aleyhtarı olmak şöyle dursun birer sufi olduğu, adı geçen zatların tasavvuf silsilesi de gösterilmek suretiyle ortaya konulmuştur. Yine aynı şekilde İbnü'l-Cevzî (v. 597) İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye (v. 751) gibi tasavvuf muhalifliğiyle özdeşleşen isimlerin kimlerin elinden hırka giydiklerine, hangi tasavvuf ekolüne mensup olduklarına varıncaya kadar ince detaylar dahi tespit edilmiştir. Dolayısıyla İbn Teymiyye hakkındaki yaygın kanaatin bir gerçekliğinin olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Ancak burada başka bir soru gündeme gelmektedir. O da İbn Teymiyye'ye nispet edilen bu imajın nereden kaynaklandığı meselesidir.⁵²

⁵¹ Faruk Sancar, Bağnaz Bir Selefi mi Endişeli Bir Entelektüel mi? , Dini Araştırmalar, Cilt:18, Sayı:46, Ocak-Haziran 2015, Ss. 108-109

⁵² Sancar, a.g.m, Ss.109

Diğer bir ifadeyle madem böyle bir aleyhtarlık vehmini doğuracak hiçbir sebep bulunmamaktadır öyleyse bu kanaat nasıl oluşmuştur? Hem batı dünyasında hem de ülkemizde yapılan son çalışmaların ifade ettiği üzere, İbn Teymiyye'nin mensubu bulunduğu düşünce geleneğine kategorik bir tasavvuf karşıtlığı yaftasının vurulmasının bir dayanağı yoktur. Bu durumun yanlışlığını tasavvuf tarihinin en önemli tarikatlarından biri olan Kadiri tarikatının kurucu atası olan Abdülkadir Geylânî'nin Hanbeli geleneğe mensup bir sufi olduğunu söylememiz bile esasında sarsıcı bir şekilde göstermektedir.⁵³ Hanbeli mezhebine mensup olup aynı zamanda Tasavvuf ile bağı olan pek çok âlim vardır. Fakat günümüz Selefilîği bunu inkâr eder ve katı bir tasavvuf karşıtlığı oluşturuyorlar.

O halde tasavvuf karşıtı olmakla Hanbeli olmak arasında bir bağ yoktur. İbn Teymiyye'nin kendi eserlerine bakıldığında da bir tasavvuf aleyhtarlığı tezini destekleyecek ifadelerle karşılaşmanın nerdeyse olanaksız olduğu görülmektedir. Ancak bu değerlendirmeler, İbn Teymiyye'nin tasavvufun bütün söylem ve uygulamalarını tasvip ettiği şeklindeki bir yanlış anlamaya da sebep olmamalıdır. Hatta tasavvuf geleneği içerisinde çoğu kez müsamaha gösterilen, bazen de kabul gören bir takım konularla ilgili olarak o kadar şiddetli ve kesin bir dil kullanmıştır ki muhtemelen sonraki dönemlerde kendisi hakkında oluşan yaygın kanaatin şekillenmesinde bu üslubunun da etkisi olmuştur.⁵⁴ İbn Teymiyye'nin Tasavvuf karşıtı zannedilmesinin bir nedeni de onun İbnü'l Arabî'ye yönelik olan eleştirilerinde aşırıya kaçmasıdır. “Onun ittihatçı olmakla vasıf ettiği isim İbnü'l-Arabî'dir. Ona (İbn Teymiyye) göre vahdet-i vücud öğretisi küfür onu sistemleştiren İbnü'l-Arabî ise kâfirdir.”⁵⁵

İbn Teymiyye'nin Tasavvufu eleştirmesinin bir başka nedeni de, O kendi döneminde bazı Tasavvuf mensuplarıyla münakaşa etmesi ve kendi döneminde ki bazı şahıslarda gördüğü yanlışları Tasavvuf anlayışına mal etmesinden kaynaklanmaktadır. İbn Teymiyye her ne kadar Tasavvufu reddetmemişse de o Tasavvufa dair bazı konularda tenkitlerde bulunmuştur. Özellikle İbn Arabî'ye karşı sert bir söylemi olmuştur hatta onu (İbnü'l Arabî) tekfir etmiştir. Fakat İbn Teymiyye hayatının son dönemlerinde “Ehl-i kible den kimseyi tekfir etmedim” dediği söylenilir.

⁵³ Sancar, a.g.m, Ss. 109

⁵⁴ Sancar, a.g.m, Ss. 109-110

⁵⁵ Sancar, a.g.m, Ss. 112

1.4.1.4. İbn Teymiyye'nin Tevessül Hakkındaki Görüşleri

Tevessül konusunda yapılan tartışmalara baktığımızda bir kısım âlimler tevessülü kabul etmiştir. Diğer bir kesim(İbn Teymiyye buna dâhil) ise tevessülün bazı çeşitlerini kabul etmiş. Bazı çeşitlerini de reddetmiştir.

Bu gruptakilerin (ikinci grup) tevessülü ikiye ayırıp bir kısmını kabul edip, diğer kısmını reddettikleri görülür. Onlar Salih amelle de ve takva sahibi iyi kişilerle yapılan tevessüle sıcak bakmışlar, ancak ölümlerle yapılan tevessül anlayışına karşı çıkarak bunu Allah'a şirk koşma olarak nitelendirmişlerdir. Salih ameller ve iyi şahısların duaları Allah'a yakınlaşmaya vesile olmakla beraber, insanlar ve özellikle ölümler vesile olamazlar. Zira ölümlerin dünya ile ilgileri kesildiği için her hangi bir tasarrufları söz konusu değildir. Kendisine faydası olmayan bir ölünün başkalarına nasıl faydası olabilir? Bu düşüncenin en önemli temsilcileri İbn Teymiyye ile talebesi İbn Kayyım el-Cevziyye'dir. Bu şahıslar ve bunların görüşünde olan bazı bilginler düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir⁵⁶

İbn Teymiyye, zât ile yapılan tevessülün caiz olmadığını kabul etmekle beraber Kur'an'da ifade edilen tevessülün nasıl ve ne şekilde yapılacağına da açıklık getirmiştir: Eğer kullar takva gibi, salih amel gibi Allah'ın sonuç alıcı sebep olarak belirlediği faktörlere dayanarak Allah'tan bir şey dileycek olurlarsa Allah dualarını kabul eder. Çünkü bilindiği gibi Allah bu sebeplerin sahiplerine çeşitli bağışlarda bulunacağını, onlara tüm sıkıntılar karşısında bir çıkar yol göstereceğini ve kendilerine hiç ummadıkları yerlerden rızık sağlayacağını vaat etmiştir. Salih kullarının başkaları için yapacakları dualarla O'nun katında itibarlı kullarının şefaati bu kategoriye girer⁵⁷ Zât ile tevessül kapsamında yer alan “peygamberler ve salihlerin Allah nezdindeki mertebesi ile tevessül”, “peygamberlerin ve salihlerin Allah nezdindeki hakkı ile tevessül” ve “vefatlarından sonra peygamberler ve Salihlerle tevessül” ise, münakaşa mevzuu olmuştur.⁵⁸

⁵⁶ Mehmet Necmeddin Bardakçı, Tasavvufi Bir Terim Olarak Tevessül Ve Vesile, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, 1999, Ss.44

⁵⁷ Sarıkaya, a.g.m, Ss.136

⁵⁸ Sarıkaya, a.g.m, Ss. 139

1.4.1.5. İbn Teymiyye'nin Tevil Anlayışı

İbn Teymiyye'nin Kur'an tefsirinde kaynak itibarıyla verdiği öncelik, benimsediği Selefi anlayışa uygun olarak rivayet tefsiri yönündedir. Onun rivayet yönünde dayandığı temel dayanakları Kur'an, Sünnet ve Selef görüşleri olmak üzere üç kısımda değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilk sırada yer alan Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri onun ifadesiyle Kur'an'ın en güzel tefsir yöntemidir. Zira Kur'an'da bir yerde mücmel geçen husus başka bir yerde etraflıca anlatılmıştır. Ona göre kim Kur'an üzerinde düşünür, inceleme yaparsa, onun kendi kendini tefsir ettiği görülür. İbn Teymiyye, bu görüşlerine uygun olarak bir ayeti tefsir etmeye başladığında önce hiçbir görüş ve yorum belirtmeden o ayeti açıklayan diğer ayetleri sıralamaya, dolayısıyla böylece meseleleri ele almada Kur'anî bütünlüğü yakalamaya gayret etmiştir.⁵⁹ Hadis alanında büyük bir birikim ve yetkinliğe sahip olan İbn Teymiyye, benimsediği Selef merkezli yaklaşıma uygun olarak tefsirinde önceliği nakle vermiştir.⁶⁰

İbn Teymiyye, akla mutlak olarak güvenmediği gibi, onu büsbütün de ihmal etmemiştir. Bilâkis, akli şariat çerçevesinde tutmaya çalışmış, akli bunun dışına çıkarmamıştır. Çünkü ona göre akıl, sınırını aşarsa yanlışlıklar yapar, haddini çok aşar, herhangi bir gayeye ulaşamaz ve bir sona varamaz. Bu yüzdendir ki, eski filozoflar ve onların yolunu tutanlar onun nazarında şaşırıp kalmışlar ve mücerred akılla maddenin ötesine uzanamamışlardır. Filozof, kâinatın dış görünüşünü tahlil eder, maddenin kanunlarını ve ondaki gizli güçleri keşfeder. Tek başına madde ötesine yönelince, yasak bölgeye girer ve sınırlarını aşar. Bu durumda, ona rehberlik eden prensipleri açıklayan veya onlara işaret eden dinî bir nassın ve şariatı indirenden bir naklin kılavuzluk etmesi gerekir.⁶¹

İbn Teymiyye'nin rivayet tefsirinde dayandığı ikinci kaynak sünnettir. Zira Hz. Peygamber, "Dikkat edin! Bana, Kur'an ve onunla birlikte onun bir misli verildi," buyurmuştur. İbn Teymiyye'ye göre bir ayeti başka bir Kur'an ayeti veya sünnetten bir delil tefsir etmişse, artık onunla ilgili olarak ayrıca dil âlimlerinin görüşlerine veya diğer delillere başvurmaya gerek yoktur. Nitekim (İbn Teymiyye'ye göre) Selef âlimlerinin görüşü bu yönde olup, onlara göre zaten sünnet, Kur'an'daki kapalı hususların

⁵⁹ Muammer Erbaş, İbn Teymiyye'nin Selefi Tefsir Anlayışında Rivayet-Dirayet İlişkisi Üzerine, Marife Dergisi, Sayı:3, 2009, Ss. 127

⁶⁰ Erbaş, a.g.m, Ss. 127

⁶¹ Berat Sarıkaya, İslâm Düşüncesinde Tevhid: İbn Teymiyye Örneği, Gümüşhane Üniversitesi yayınları, Gümüşhane, 2013, Ss. 66

tamamını açıklamıştır. Bu görüşüne uygun olarak İbn Teymiyye, bazı ayetleri tefsir ederken onlarla ilgili tüm hadisleri ardı ardına zikretmeye ve mümkünse bunların üzerine başka bir söz söylememeye gayret etmiştir.⁶² İbn Teymiyye Kur'an'ın tefsir usulü hususunda görüşünü şöyle açıklar

*Şayet sen, Kur'an'da olsun, Sünnet'te olsun Kur'an'ın tefsirini bulamazsan, bu takdirde Sahabe kavillerine müracaatte bulunursun. Çünkü onlar bu konuda daha çok bilgi sahibidirler. Zira Kur'an-ı Kerim'i müşahade ettikleri gibi, bununla ilgili halleri ve durumları da müşahade etmişlerdir.*⁶³

Selef mezhebi, ayetlerin tefsiri konusunda fıkıhla ilgili olanlarda farklı, itikadî konularda olanlarda farklı tutum izlerlerdi. İtikadî konularda özellikle de Allah'ın sıfatları ve Onun zatıyla ilgili ayetleri tevil etmezler, zahiri manasını anlasalar da onun hakikatini bilmediklerini söylerlerdi. Allah ve ahiretle ilgili konuların dışında kalan konularda özellikle de fıkhi konularda bu tutumlarında farklı davranış gösterirler. Yine de bu tevil, nas kaynaklı bir tevil ya da Kuran akılcılığı denen bir yaklaşımla tefsirdir. Selefin yaptığı, ayeti ayetle veya ayeti hadisle açıklamaktır.⁶⁴

1.4.1.6. İbn Teymiyye ve Haberi Sıfatlar

İbn Teymiyye'nin bu konudaki kanaati şu şekilde ifade edilebilir: Kur'an'da ve sahih hadislerde Allah'a nisbet edilen vasıf ve fiiller hiç te'vil edilmeden mecaz olarak yorumlanmaksızın ve bazısı diğer bazısına irca' edilmeden olduğu gibi zahirî mânası üzere anlaşılmalıdır. İlim ve kudret nasıl Allah'ın sıfatıysa, aynen o biçimde “vechullah”, “yedullah” tabirlerinde geçen yüz ve el de Allah'ın sıfatlarıdır. İlim ve kudret nasıl te'vil edilemez ve mecaz olarak yorumlanamazsa yüz ve el de te'vil edilemez ve mecazîdir denilemez. Aynı şekilde Allah'ın Arş üzerine istivası ve üst (fevk) de oluşu da onun te'vil edilemez muhkem sıfatıdır⁶⁵ İbn Teymiyye Haberi sıfatların zahiri anlamlarını kabul etmekle birlikte bunun mahiyetinin bilinemeyeceğini ifade eder.

⁶² Erbaş, a.g.m, Ss. 128

⁶³ İbn Teymiyye, Tefsir Üzerine, Çev: Anonim, Pınar yayınları, İstanbul, 2006, Ss.111

⁶⁴ Mehmet Baktır, Mütakaddimun Selefiyye Ve Metot Anlayışı, Cumhuriyet Fakültesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: VIII, Sayı:2, Aralık, Sivas, 2004, Ss. 42

⁶⁵ Berat Sarıkaya, a.g.e, Ss. 1-00

Ancak, O'nun yarattıklarına benzemediği ve bilakis O'nun yaratılmışlardan müstağni olduğu, Arş'ın ve sair şeylerin yaratıcısı olduğu ve kendisinin dışındaki her şeyin O'na muhtaç bulunduğu bilindiğine göre Allah kendisi dışındaki her şeyden müstağnidir. Ancak kendisine mahsus bir İstivâdan bahsetmiştir. Başkasınınıda kapsamına alan veya başkasına uyan bir istivayı zikretmemiştir. 66

Karâmita, Bâtınıyye ve Sâbiî Felsefeciler, Allah ve âhiret ile ilgili haberleri ve emirleri umumiyetle te'vil ediyorlardı. Mu'tezile ve Cehmiyye de âhiret ile ilgili bazı konuları, kader ve sıfat ayetlerini te'vil ediyordu. Bu te'villerin bizi nassların verdiği bilgiden başka anlayışlara götürdüğünü düşünen İbn Teymiyye bunu tahrif saymıştır. İbn Teymiyye te'vil yapanları ve sembolistleri sapkınlıkla suçlar. Filozof, kelâmcı, mutasavvıf ve fıkıhçılardan oluştuğunu söylediği sembolistlerin şöyle söylediklerini nakleder: "Rasûlün Allah'a ve âhiret gününe imanla ilgili olarak sözünü ettiği şeyler, tüm insanların yararlanmaları için hakikatleri hayal ettirmekten (sembolik olarak anlatmaktan) ibarettir. Yani gerçekte bunlar, hakkı açıklamak, insanlara doğru yolu göstermek ya da hakikatleri olduğu gibi ortaya koymak değildir." Kanaatimizce İbn Teymiyye'yi haberî sıfatlar konusunda te'vil karşısında olumsuz tutuma iten husus, aşırı ve keyfî te'villerdir. Bunu önlemek için gösterdiği reaksiyon te'vil yolunu neredeyse tümüyle kapatacak kadar aşırılığa kaçmıştır. Buna karşılık kendisi de te'vilden uzak kalamamıştır.⁶⁷

1.4.1.7. İbn Teymiyye'ye Yönelik Eleştiriler

İbn Teymiyye haberi sıfatlar konusunda tevil yapmadığı gibi ayetlerin zahiri manada anlaması (her ne kadar bu sıfat ve ayetlerin mahiyeti bilinmiyor denilse de) ve ifade etmesi çeşitli tenkitlere uğramasına sebep olmuştur. Hanbeli mezhebine mensup âlimlerden olan İbnu'l-Cevzi, İbn Teymiyye'den önce yaşayan Selefilere Haberi sıfatlar konusunda ilgili olarak şöyle eleştirir:

Bazı kişiler haberleri, sıfat haberleri olarak anlamışlardır. Haberî sıfatları ihtiva eden hadisler için "bunlar Allah'tan başka hiç bir kimsenin manasını bilemediği müteşâbih hadislerdir onları zahirine hamlederiz" demişler ve böylece Allah'a bazı sıfatlar isnad etmişlerdir. Oysa ilâhî sıfatlar da zât-ı ilahi gibi ancak kati

⁶⁶ İbn Teymiyye, Tevhid Risalesi, Çev: Ulvi Murat Kılavuz, İz yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2015, Ss.61

⁶⁷ Aydın, a.g.m, Ss. 223

delillerle sabit olmuştur. Benzer şekilde Allah'a sıfatlar isnat ederken "Allah dünya semasına iner" mealindeki meşhur hadisle "Rabbimi en güzel surette gördüm" mealindeki sahih olmayan hadisi aynı kefeye koymuşlar, merfû hadis ile mevkuf hadisi birbirinden ayırmamışlardır. Böylece bazı lâfızları bazen te'vil ederken, bir başka zaman te'vil etmemişlerdir. Neticede bu nevi hadisleri duyularla algılanabilecek şekilde anlayarak "zâtı ile iner, zâtı ile intikal eder" şeklinde ifadelendirmişler ve "bu iniş ve intikal bizim bildiğimiz iniş ve intikal gibi değildir" diye ilâvede bulunmayı ihmal etmeyerek mugalâta yapmış, duyular ve akıl karşısında tavrı almışlardır⁶⁸

Bu eleştiriler her ne kadar İbn Teymiyye'den önce yaşayan Selefilere yönelik olmuşsa da, aynı eleştiriler İbn Teymiyye'ye de yöneltilebilir. İbn Teymiyye'nin ayetleri zahiri manada anladığına dair eldeki kaynaklardan biri ünlü Seyyah İbn Battuta'nın seyahatnamesidir. İbn Battuta tanık olduğu olayı şöyle anlatır:

Dımaşk'ta Hanbeli mezhebinin büyük bilginlerinden Takiyyüddin İbn Teymiyye adlı biri vardı. Bu adamın çeşitli ilimlerde eli uzundur. Ama aklında biraz noksanlık var galiba! Minbere çıkıp öğüt vermeye başlayınca Dımaşklılar ona öyle çok saygı gösterdiler ki!...(İbn Teymiyye), Bilginlerin şikayet edeceği türden garip hareketlerde bulundu. O zaman ben Dımaşk'taydım. Cuma günü mescitte namaz kılıyordum. İbn Teymiyye minberde halka vaaz ettikten sonra: "Ben şimdi nasıl iniyorsam elbette Allah dünyaya öyle iner!" diyerek minberin merdivenlerinden indi. İbn Zehra adıyla bilinen mâlikî bilgini itirazda bulunarak İbn Teymiyye'nin sözlerini eleştirdi. ⁶⁹ Bazı Araştırmacıların iddiasına göre buradaki olaya İbn Battuta'nın Şahitlik etmesinin mümkün olmadığını, zira o tarihte İbn Teymiyye'nin zindanda bulunduğunu savunmuşlardır.⁷⁰ Bu iddiaları bir tarafta bıraksak bile İbn Teymiyye'nin haberi sıfatlar konusunda "mahiyeti bilinmemekle beraber zahiri üzere anlaşılmalı" tefsiri sebebiyle çok sert eleştirilere uğramıştır. Bu konudaki kesin tavrı, başta Eşarîler olmak üzere farklı kesimlerin kendisini mücessime, müşebbihe ve haşeviyye olmakla itham etmesine yol açmıştır⁷¹

⁶⁸ Sarıkaya, a.g.e, Ss. 61

⁶⁹ Ebu Abdullah Muhammed İbn Battûta, İbn Battûta Seyahatnâmesi, Yapı Kredi Yayınları, Baskı:4, Çeviren: A. Sait Aykut, İstanbul, 2015, Ss. 104

⁷⁰ İbn Battûta Seyahatnamesi 209. Dipnot bkz.

⁷¹ Sancar, a.g.m, Ss. 104

İbn Teymiyye'nin Haşeviyye 'ye benzetilmesinin nedeni, Haşeviyye 'nin sıfatlar konusunda zahiri anlamı esas almasındandır. "Sadece zahire bağlı kalan Haşeviyye, kelâmullahın kadim, ezeli olduğu görüşü benimsemiştir."⁷² Genelde Selefilere özelde ise İbn Teymiyye'ye yapılan en sert eleştiri sıfatlar konusunda olmuştur. İbn-i Teymiyye 'den önce yaşayan ve "Selefilik" zihniyetini savunan bazı kimseler (Berbehari gibi) sıfatlar konusunda ciddi eleştirilere maruz kalmışlardır. Bu kimselere müşebbihe denilmiştir.

Şehristani Milel ve Nihal kitabında sıfatları lafzide olsa zahiri üzere yorumlayanları eleştirir. O (Şehristani) bu konuda sükût edilmesi gerektiğini savunur.

İlk Grup (İlmi Selefîyye) söz konusu lafzı ihtimalli bulunduğu yönde yorumlayanlar. Diğerleri (sükût edenler) ise yorum konusunda tereddüt edip duraklayanlardır. Sonuncu grup (sükût edenler), akıl gereği Allah'ın benzeri bir şeyin mevcut bulunmadığını, yarattıklarından hiçbir şeye benzemediğini, varlıklarından da hiçbir şeyin O'na benzemediğini kesin olarak bildiklerini, fakat bu konuyla ilgili bulunan ifadelerin, "Rahman arşa istiva etti"⁷³, "iki elimle yarattım"⁷⁴ ile " ve Rabbin geldi"⁷⁵ ayetleri ve diğerlerinin açıklama ve yorumunu bilmekle sorumlu bulunmadıklarını, asıl sorumluluğun Allah'ın ortağının bulunmadığı ve hiçbir şeyin ona denk bulunmadığı hususunda inanmak konusunda olduğunu belirterek, bu hususu kesin olarak kabul ettiklerini açıklamıştır. Daha sonra müteahhirinden bir topluluk(İlmi Selefîyye), Selefın dediklerine ilave olarak naslarda geçen lafızların kelime anlamı üzere kabul edilmesini ileri sürerek, tamamıyla teşbihe düştüler ki bu Selefın inancına aykırıdır.⁷⁶

Genel olarak ayetleri ilk açık anlamı üzere kabul eden Selefîyye zihniyetine yapılan bu eleştiri İbn Teymiyye için de geçerlidir. Çünkü İbn Teymiyye'nin de müteşâbih ayetleri ve sıfatları ilk zahiri anlamı üzere anladığını yukarıda (İbn Teymiyye ve Haberi sıfatlar bölümünde) belirttik. İbn Teymiyye'ye diğer bir eleştiri ise onun kabir ziyareti hakkındaki görüşüdür.

⁷² İmamü'l-Haremeyn el-Cüveynî, Kitâbü'l-İrşâd, Çeviren: Adnan Bülent Baloğlu ve diğerleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, Ss.117

⁷³ Taha Suresi, 20/5.

⁷⁴ Sad Suresi, 38/75.

⁷⁵ Fecr Suresi, 89/22.

⁷⁶ Şehristani, Dinler, Mezhepler ve Felsefî Sistemler Tarihi (Milel Ve Nihal), 3. Baskı, çeviren: Mustafa Öz, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2015, Ss. 89

İbn Teymiye, Hz. Peygamber'in kabrinin dahi, bereket bulmak maksadı ile ziyaret edilmesinin caiz olmadığını ifade etmiştir. Çünkü (İbn Teymiyye'ye göre) Hz. Peygamber (s.a.v), kendi kabrinin mescide dönüştürülmesini, ziyaret edilmesin diye yasaklamıştır.⁷⁷

Muhammed Ebu Zehra bu konuda İbn Teymiyye'yi şöyle eleştirmiştir:

İbn Teymiye, bu görüşüyle Müslümanların çoğunluğuna muhalefet etmiş, ancak Hz. Peygamberin kabrinin ziyareti hususunda da onlara karşı çıkmakta ileri girmiştir. Biz de, bir yere kadar “ salihlerin kabrini ziyaret etmek ve onlara adak adamak” konusunda ona katılıyoruz. Ancak, Ravza-i Şerife'nin ziyareti konusunda kesinlikle ona katılmıyoruz. Çünkü İbn Teymiyye, Ravza-i Şerife'nin uğur ve bereket beklenerek ziyaret edilmesinin yasaklarken, “putçuluk endişesini” gerekçe göstermiştir. Bu ise, endişeyi gerektirmeyen bir şeyden endişe etmektir. Çünkü eğer yapılan ziyaretlerde Hz. Muhammed (s.a.v)'in yüceltilmesi söz konusu ise, bu, tevhid peygamberinin yüceltilmesi demektir. Tevhid Peygamberinin yüceltilmesi ise, tevhidin yüceltilmesi demektir. Çünkü söz konusu yüceltme Hz. Peygamberin (s.a.v) getirdiği değerlere yönelik olmalıdır.⁷⁸

Yine dört mezhep İmamı, Medine'ye her gittiklerinde, Hz. Peygamberin (s.a.v) kabrini ziyaret etmişlerdir. ..İbn Teymiyye'nin bereket almak ve ünsiyet kazanmak için Ravza-i Şerife'nin ziyaret edilmesine karşı çıktığına gerçekten şaşırıyoruz. Oysa ki büyük imamların, peygamberimizin kabri önünden her geçtiklerinde Hz. Peygamber (s.a.v)'e selam verdiklerini, yolculuğa her çıktıklarında veya yolculuktan her döndüklerinde Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret ettiklerini, bizzat İbn-u Teymiyye rivayet etmiştir. Özetle, biz (Muhammed Ebu Zehra), Hz. Peygamber'in kabrinin bereketlenme maksadıyla ziyaret edilmesinin hoş karşılıyoruz. Ancak, burada “ bereketlenmek” derken, kastettiğimiz ibadet veya ona yakın bir kavram değildir. Bize göre “bereketlenmek” hatırlamak, ibret almak ve müşahede etmek demektir.⁷⁹

1.4.2. İbn Kayyim El Cevziyye

İbn Kayyim el-Cevziyye adı ile bilinen müellifimiz Şam'daki el-Cevziyye medresesi Kayimi'nin oğludur. Tam adı, Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyub b. Sad, künyesi ise Ebu

⁷⁷ M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 233

⁷⁸ M Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 234

⁷⁹ M Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 235

Abdullah'tır. Kaynaklardaki kayıtlara göre, İbn Kayyim el-Cevziyye 691/1292 yılı Safer ayının yedisinde, Şam'ın güney doğusuna düşen ve elli beş mil uzağında bulunan h-Havrân kasabasına bağlı Zer'a köyünde, ilim ve fazileti ile tanınan dindar bir ailede dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta iken ailesi ile birlikte Dimaşk'a gelip yerleşmiş gençlik yıllarını burada geçirdiği gibi tahsil hayatına da bu şehirde başlamıştır. Bu itibarla birçok kaynaklarda müellifimiz iki ayrı yere nisbet edilir; Biri doğum yeri olan Zer'a, diğeri de yetişip büyüdüğü, tahsil ve vazife yaptığı Dimaşk'tır.⁸⁰ İbn Kayyim el-Cevziyye, hocası İbn Teymiyye ile birlikte Selefi hareketin bayraktarı kabul edilir. İbnü'l-Kayyim 'in hocaları arasında bilhassa fıkıh ilminde İbn Teymiyye'nin özel bir yeri vardır.⁸¹ Öğrenim hayatına babasından aldığı derslerle başlayan İbn Kayyim. Mecdüddin Ebu Bekir b. Muhammed et-Tunisi ve Muhammed b. Ebü'l-Feth el-Ba'lebekki'- den Arap dili ve edebiyatı. Sultanın emriyle 705 (1305) yılında akâid konusunda İbn Teymiyye'yi sorgulayan ve onunla tartışan Şafii usulcü Safiyyüddin ei-Hindi'- den kelam ve usul, Mecdüddin İsmail b. Muhammed ei-Harrani ile Takıyyüddin İbn Teymiyye'den fıkıh okudu. Fıkıhta asıl hocası İbn Teymiyye olup onun birçok eserini bizzat kendisinden okuma imkânı buldu. Ayrıca rüya tabirciliğiyle tanınan Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Abdurrahman e1-Abir en-Nablusi, Yusuf b. Abdurrahman ei-Mizzi. Zeynüddin İbnü's Şirazi. Ebü'l-Fida Sadreddin İbn Mektum es-Süveydi. Ebu Bekir İbn Abdüddaim en-Nablusi, Bedreddin İbn Cemâa. Bahaeddin İbn Asakir ve Ümmü Muhammed Fatıma bint İbrahim el-Betaihi gibi âlimlerin derslerine katıldı. Cevziyye Medresesi'nde imamlik, Necmeddin İbn Hallikan'ın yaptırdığı camide h. 736 (1336) yılından sonra hatiplik yapan İbn Kayyim, İbn Teymiyye daha hayatta iken ders vermeye başladıysa da düzenli olarak h.743 (1342) yılında Sadriyye Medresesi'nde hocalığa başladı ve ölünceye kadar bu görevini sürdürdü.⁸²

⁸⁰ Hüseyin Avni Çelik, İbn Kayyim el-Cevziyye ve Ma'âni El-Edevât Ve'lhurûf Adlı Eseri, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:8, 1988, Ss. 147

⁸¹ Zekeriya Güler, Selefi Hareketin Tarihsel Kökenleri Ve Yöntem Problemi, Marife Dergisi, Konya, Sayı:3, 2009, Ss.54

⁸² H. Yunus Apaydın, İbn Kayyim el-Cevziyye, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, Cilt:20, 1999, Ss. 109

1.5. Selefilik

1.5.1. Vehhâbilik (Suudi Selefilik)

Muhammed b. Abdülvehhâb Arabistan'ın Necid bölgesinde Riyad'a 70 km uzaklıkta bulunan “Uyeyne” köyünde doğmuştur. Babası Arap kabilelerinin büyüklerinden, Temim boyundan Abdülvehhâb b. Süleyman'dır. Zamanında çevresinin fetva veren, ders okutan ve bilhassa fikhî güçlükleri halleden bir bilgindir. M/1703 yılında doğan Muhammed b. Abdülvehhâb'ın ilköğrenimini, bilgin olarak tanınan babasının yanında yaptığı bilinmektedir.⁸³ İlk tahsilini babasının yanında yapmış, sonra Medine'ye giderek Şafii imanlarından Muhammed b. Süleyman el-Kürdi 'nin ve Hanefi imamlarından Şeyh Muhammed Hayat'ın ve Hanbeli âlimlerinden bazılarının derslerine devam etmişti.⁸⁴

Muhammed b. Abdülvehhâb ölünceye kadar Dir'ie Camii'nde dersler vererek, çeşitli eserler yazarak, Necid bölgesinde ve komşu ülkelerde bazı bilginlere, emirlere, sultanlara mektuplar yazarak dini ve siyasi sahada faaliyetlerine devam etmiştir.⁸⁵ Kardeşi Süleyman b. Abdülvehhâb, amcası ve diğer Hanbeli âlimleri kendisine muhalefet ediyor, onun hareketlerini Hanbeli mezhebine ve şeriata uygun bulmuyorlardı.⁸⁶

Basra seyahati sırasındaki müzakere ve münazaralarında özellikle tevhid inancına yönelik farklı görüşleri bölgedeki bazı âlimlerin tepkisini çektiği için Necid'e dönmek zorunda kaldı. Uyeyne emîriyle ihtilâfi yüzünden Hureymilâ' da bulunan babasının yanına yerleşti. Babasının ölümünün (1740) ardından şirk diye gördüğü bazı dinî uygulamalar için bir hareket başlattı. Ancak kendisine karşı muhalefetin şiddetlenmesi üzerine tekrar Uyeyne'ye, burada da ciddi bir muhalefetle karşılaşınca h.1158'de (1745) Suûd ailesinin hâkimiyetindeki Dir'ie'ye gitti.⁸⁷ Ahmed b. Süveylim el-Arîni'nin konuğu oldu. Kısa zamanda önemli misafirin gelişi Der'ie'de duyuldu. Der'ie emiri

⁸³ Ecer, a.g.e, Ss.50-52

⁸⁴ Yusuf Ziya Yörükân, Vehhâbilik, Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 1953, Ss. 55 (51-67)

⁸⁵ Koca, a.g.e, Ss. 108

⁸⁶ Yörükân, a.g.m, Ss. 56

⁸⁷ Mehmet Ali Büyükkara, Vehhâbilik, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2012, Cilt:42, Ss. 611

Muhammed b. Suud, şeyhin gelişini hanımı aracılığıyla öğrendi ve hanımının teşvikiyle şeyhin misafir kaldığı eve gitti.⁸⁸

Hureymilâ ve Uyeyne'de bulamadığı siyasî himayeye Dir'îye emîri Muhammed b. Suûd'un yanında kavuşması İbn Abdülvehhâb için önemli bir gelişme oldu. Bu ikisi arasında yapıldığı iddia edilen bir antlaşmaya göre Suûdî emîri, şeyhin Suûdî hâkimiyetini desteklemesi taahhüdü karşılığında Vehhâbî davasını yayma hususunda her türlü yardımı yapmaya söz verdi. Böylece İbn Abdülvehhâb fikirlerini yayabilmek için ihtiyaç duyduğu siyasî desteğe, İbn Suûd da siyasî hâkimiyet alanını genişletebilmek için güçlü bir dinî şahsiyete kavuşmuş oluyordu.⁸⁹ Bu dini şahsiyetin (Muhammed b. Abdülvehhâb) öncülük ettiği doktrine Vahhabilik denilmiştir.

Savaş ve çatışma alanında Vahhabilik düşüncesine öncülük eden, Muhammed b. Suûd olmuştur. Arap yarımadasına hâkim olan ailenin dedesi olan bu adam, Muhammed b. Abdülvehhâb'ın eniştesiydi. Onun mezhebini benimsedi ve ona sıkı sıkıya bağlandı. Derken, bu düşünceyi kılıç zoruyla yaymaya girişti. Bunu yaparken, Sünneti diriltip-bidati öldürmeyi amaçladığını söylüyordu.⁹⁰

Vahhabiler, etraflarındaki insanlar hep Müslüman olmalarına karşın, onları İslâm dinine davet ettiler. Aşiret ve kabilelere bu konuda üstün gelerek mezheplerini yaymaya devam ettiler. Mezheplerinin yayılmasındaki diğer bir etken de, Deriyye emiri Muhammed b. Suud'un zekât malından başka kimseden bir şey istemeyip, sadece ganimet mallarından beşte birini almasıydı. Böylece kabileler ve aşiretler kolaylıkla kendilerine tabi oldular. Tabi olanlar artınca da iş mezhep hareketinden çok devlet kurmak sevdasına dönüştü.⁹¹

Belki de, zorbalığa dönüşen bu dini hareket, beraberinde Osmanlılara karşı bir isyan düşüncesi de taşıyordu. Durum ne olursa olsun, bu davet hareketi silah gücünün desteğinde bir süre devam etti. Osmanlılar da, bu hareketi kuvvet kullanarak bastırmayı denediler, ancak başaramadılar ve bu hareketi ortadan kaldıramadılar. Nihayet, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa işe el attı ve güçlü ordusuyla Vahhabiler'in üzerine yürüdü. Mehmet Ali Paşa'nın Vahhabileri birkaç savaşta yenilgiye uğratmasıyla, Vahabi

⁸⁸ Ecer, a.g.e, Ss. 55

⁸⁹ Büyükkara, Vahhabilik, Ss. 611

⁹⁰ M. Ebu Zehra, a.g.e, Ss. 239

⁹¹ Sayın Dalkıran, 'Tarih-i Cevdet'te İslâm Mezhepleri, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:20, Erzurum, 2002, Ss. 230

hareketinin silahlı gücü son buldu ve hareket, bazı Arap kabileleriyle sınırlı kaldı. Kuvvet buldukça saldıran ve sert bir karşılık gördüğünde ise geri çekilen bu hareketin merkezi Riyad ve çevresi idi.⁹²

Osmanlı idaresi ise, Şam valisinden gelen ve İbn Abdülvehhâb'ın "merkûm bir kabile reisi değil ki isyan edebilsin" şeklindeki yazısı dikkate alınarak, Mekke emirinin şikâyetlerinin mübalağalı olduğuna hükmeder. Konuyla ilgili bilgi veren Cevdet Paşa, şu yorumu yapar: "Gerçi Muhammed b. Abdülvehhâb bir kabile reisi değil ise de, açıklandığı üzere Deriyye şeyhi Muhammed b. Suud'u önüne katıp, onun eliyle kuvvetli bir cemiyet teşkil etmişti. Fakat bu cemiyet gereği gibi tesis edinceye dek devletçe üzerlerine bir hareket vukuundan sakınarak, Devlet-i Aliyye'nin nazar-ı dikkatini celb edecek hareketten bir müddet için kaçınarak gizli kalmak isterdi. O zamanlar Devlet-i Aliyye memurlarının bu gibi hususlarda politikaları pek zayıf olduğundan Vehhâbiler'in maksat ve hedeflerinin ne olduğunu anlayamamışlardı. Mekke emiri bu gidişin fenaya varacağını anlamış ise de, devlet anlatamamıştı".⁹³

Suûdî ailesinden Abdülaziz b. Abdurrahman'ın 1902 yılında, Kuveyt'ten dönerek Riyad'ı, Osmanlının kendisine karşı desteklediği er-Reşid ailesinden geri alması ile birlikte Vehhâbîlik hareketi Arap yarımadasının en ücra köşelerine kadar ulaşmayı başarmıştır. Bunda elbette ki o dönemde başlatılan ve Vehhâbî misyonerliği için organize edilen "İhvan Hareketi"(Müslüman Kardeşler ile karıştırılmamalı) çok büyük rol oynamıştır. İhvan Hareketi, Vehhâbî olmayan herkesi, kendisine karşı cihat edilmesi gereken bir müşrik konumuna sokarak, onların can ve mallarının mensupları için helal olduğunu iddia etmekte idi. Bu düşüncenin İbn Suûd'a ait olduğunu iddia edenler olduğu gibi, Riyad'ı fethettikten sonra orada bulunan Suûd ailesinin araçsallaştırdığını iddia edenler de bulunmaktadır. Görüldüğü üzere, burada Vehhâbîliğin en temel özelliklerinden biri olan "tekfir" anlayışının izlerini görmek mümkündür. İster İbn Suûd tarafından oluşturulmuş isterse sahiplenilmiş olsun; bu düşünce ile İhvan hareketi Suûd ailesinin dışı karşı bir bağımsızlık savaşı vermesini ve içeride de birliğin meşruiyetinin sağlamasını mümkün kılmıştır.⁹⁴

⁹² M.Ebu Zehra, a.g.e, 239

⁹³ Dalkıran, a.g.m, Ss. 231

⁹⁴ Birol Akgün ve Gökhan Bozbaş, Arap Dünyasında Siyasi Selefizm ve Mısır Örneği, Akademik Orta Doğu, Cilt:7, Sayı:14, Nisan 2013, Ss.8

Çeşitli bedevi kabilelerin Abdülaziz b. Suûd liderliğinde yürüttüğü 1912-1930 yılları arasında etkili olan Vehhâbi kaynaklı dini ve siyasi harekete “İhvan” teşkilatı denilmektedir. İbn Suûd ’un göçebe Arapları Vehhâbilik esasları çerçevesinde yetiştirip kendisine bağlı birer savaşçı yapmak için çeşitli bölgelerde yerleştirilme politikası takip etmiştir.⁹⁵ Ancak daha sonraları Abdülaziz b. Suûd, Vehhâbiliğin yayılmasına devam etmek ve diğer Müslümanlara karşı “Cihad”ın sürmesini isteyen Vehhabi İhvan Teşkilatı ile ayrılığa düştüler. O(Abdülaziz b. Suûd) Vehhabiliği politik hedeflerini meşrulaştırmak için bir araç olarak kullanmasına rağmen, O, yönetimini, uluslararası ve bölgesel iyi ilişkiler kurmak için İhvan Teşkilatının saldırılarını durdurdu.⁹⁶ İhvan Teşkilatını ortadan kaldırmaya niyet eden Abdülaziz, 30 Mart 1929’da gerçekleşen ve “Sebile” diye isimlendirilen bir meydan savaşı ve bir yıl sonra vuku bulan Ahsa Operasyonları ile İhvan Teşkilatını ortadan kaldırmıştır. Böylece kral, bedevi Arapları dizgin altına almayı başardı.⁹⁷

1930 sonrası dönem, Vehhâbiliğin militer özelliğini kaybetmesine ve kurumsallaşmasına tanık oldu. Vehhabi ulemanın temsil kabiliyeti tümüyle resmi dini kurumlar bünyesine alındı. Özellikle ticaret, iş ve kamu yönetimi alanlarındaki seküler kanunlaştırma faaliyetleri, petrolün çıkmasından sonra ABD ve diğer Batılı devletlerle her sahada geliştirilen ilişkiler, eğitimde modernleşme hamleleri, yer yer din kaynaklı tepkilerin odağı oldularsa da "resmi" ulemanın onayıyla meşrulaştırıldılar. Kral Faysal (ö.1974) zamanında söz konusu modern atılımlar son hızına ulaştı.⁹⁸

1932’de modern Suûdî Krallığı kurulduğundan beri, Suûdî kraliyet ailesi ve Vahhabi dini kurumlar arasında yakın bir ilişki var olmuştur.⁹⁹ Böylece Suûdî kraliyet ailesi, yerine göre mevcut düzeni ve siyasal yapıyı meşrulaştırma aracı olarak Vehhâbilikten yararlanmış bazen de bunun uzlaşmaz ve militan yüzünü kullanmıştır.¹⁰⁰

⁹⁵ Halil İbrahim Bulut, Düünden Bugüne Siyasi-İtikadî İslâm Mezhepleri Tarihi, Ankara Okulu, Ankara, 2015, Ss.492

⁹⁶ Ahmad Moussalli, Wahhabism, Salafism and Islamism: Who is the Enemy? , Conflicts Forum, Beirut-London-Washington, January, 2009, Ss.7

⁹⁷ Bulut, a.g.e, Ss. 494

⁹⁸ Mehmet Ali Büyükkara, 11 Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefiyye Ve Cihadi Selefiyye, Dini Araştırmalar, Cilt:7, Sayı.20, Ss.209

⁹⁹ Christopher M. Blanchard, The İslâmic Traditions of Wahhabism and Salafiyya, CRS Report For Congress, Updated January 24, 2008, Ss. 2

¹⁰⁰ Hüsnü Ezber Bodur, Orta Asya’da Militan İslâmcı Hareketler Ve Vahhabilik, Dini Araştırmalar, Cilt:7, Sayı:20, Ss. 201

Vehhâbiliğin kuruluş aşamasına baktığımızda, İbn Suûd'un siyasi amaçları için Vehhâbiliği bir meşrulaştırma aracı olarak kullandığını net bir şekilde görebiliriz. Arap bedevilerin kendi yönetimi için savaşmasına meşru bir olanak oluşturmak için İhvan Teşkilatını kuran İbn Suûd Ailesi bu örgüt kendi faaliyetlerini dine uygun olmadığına dair fetva yayımlamasıyla beraber bu örgütü askeri müdahalede bulunarak ortadan kaldırmıştır. Bu olay bile başlı başına dini nasıl araçsallaştırıldığının göstergesidir. Kendi devletini kurma aşamasından başlayarak, Vehhâbilik adı altında dini araçsallaştırarak kendi yönetim çıkarlarına uygun olarak kullanmıştır. Özellikle İslâm dünyasının yaşadığı siyasi krizlerle beraber sadece devletler değil aynı zaman da bazı militan ve terör örgütleri de Selefilik adı altında dini araçsallaştırarak amaçlarına ulaşmak istemişlerdir. Vehhâbilik bu tip zihniyetlere öncülük ettiğini söyleyebiliriz. Özellikle Osmanlının çökmesiyle beraber İslâm dünyasının yaşadığı bunalım bu tip (Vehhâbilik gibi) zihniyetleri güçlendirmiştir.

Bunun yanında Türkiye’de kurulmuş olan laik rejimin İslâmi yaşantıya ve kurumlara karşı takındığı tavır ve aynı doğrultuda Arap dünyasının diğer bölgelerinde yaşanmakta olan benzer eğilimler, modernist “Selefi” düşünürleri ve çevrelerinin tüm dikkatlerini kendisi de yeni kurulmakta olan ve dönemin tek İslâm devleti olduğu iddiasında bulunan Suûdî Arabistan’a yöneltmiştir.¹⁰¹ Vehhâbî akımı ve bu akımdan yararlanan Arap Devleti’nin, bugünkü adıyla Suudi Arabistan Krallığı’nın oluşumunda dış devletlerin tahriklerinin de rol oynadığını söyleyebiliriz.¹⁰²

Dönemin siyasi çekişmelerinden faydalanmasını bilen (Kral) Abdülaziz, Hindistan-İngiliz hükümetinin desteğinin alarak İngilizlerle 26 Aralık 1916 tarihli bir anlaşma imzaladı ve Necd, Hasa, Katif, Cubeyl ve kendisine bağlı bölgelerin mutlak hükümdarı olarak kabul edildi. Birinci Cihan Harbi’nin hezimetle neticelenmesi üzerine Osmanlı Devleti, 1918 yılı sonlarında Medine’den çekildi. Böylece Vehhabiler, 1921-1925 yılları arasında Hâil, Taif, Mekke, Medine ve Cidde’yi ele geçirdiler.¹⁰³ Abdülaziz İbn Suûd, önce 1926’da kendisini Hicaz Kralı ilan etmiş, 1932’de ise feth ettiği toprakların tümünü birleştirerek Suudi Arabistan’ı kurmuştur.¹⁰⁴

¹⁰¹ Akgün ve Bozbaş, a.g.m, Ss.10

¹⁰² Ecer, a.g.e, Ss. 199

¹⁰³ Bulut, a.g.e, Ss .491

¹⁰⁴ T.C Dışişleri Bakanlığı, Suûdi Arabistan Tarihi, <http://riyad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121147>, 17.01.2011

Arap ordularının İsrail'e yenilmesinin Arap halklarında yarattığı 1967 travması, Arap dünyasında bir dizi değişikliklerin yaşanmasına da sebep oldu. İlk olarak Nasırcılık ve Baas rejiminin kurmaya çalıştığı sınıf kompozisyonunu ifade eden milliyetçi-sosyalist Arap projesi, Batının ekonomik ve ideolojik hegemonyasının pençesinden kurtulmaya çalışmıştır. Fakat bu proje, Arap dünyasının İsrail'e karşı yenilgisini önleyememiştir. O zaman kadar Suûdî Arabistan dışındaki laik-sosyalist ve monarşist Arap dünyası, dini alanın etki sahasını kısıtlamada ve sınır tanımaksızın her türlü metotla dini akımları siyasetin dışına çıkarmada önemli ölçüde başarılı olmuştur. İşte bu noktada İslâmi hareketler ve onun her türlü türevleri için 1967 yenilgisi, onların tekrar ortaya çıkabilmeleri ve hareket zemini oluşturabilmeleri için yeni bir siyasi zemin yaratmıştır.¹⁰⁵

Bundan sonraki dönemde de aradığı fırsatı bulan Vehhâbilik, Suûdi Arabistan aracılığı ile inan sistemini farklı ülkelere ihraç etme başlamıştır. Bu ihraç kampanyaları, İlk başlarda marjinal grupların desteklenmesi ile gerçekleşirken, 1980'li yıllarla birlikte sistematikleşerek kurulan vakıflar aracılığı ile daha da profesyonelleşmeye başlamıştır. Örneğin *Râbitâtu'l-âlemi-l İslâmî* (İslâm Dünyası Birliği) örgütü dünya dillerine çevirdiği eserler aracılığı ile Vehhabî öğretilerini yaymayı amaç edinmiştir. Burada ilginç ve dikkate şayan nokta ise, Vehhâbiliğin bunları genellikle "Selefi" düşünce mensupları aracılığıyla yapmasıdır ki, bu da ileride Vehhâbilikle Selefilik'in birinin yekdiğerine ikame edilmesi sonucunu ortaya çıkaracaktır.¹⁰⁶ Özellikle 1990'lı yılların başlarında, (Suûdî Arabistan Müftüsü) İbn Baz, İslâmî olmayan askeri güçlerin Irak'ta savaşmasının (Müslüman bir devlete karşı) caiz olduğuna dair fetva vermesi gibi¹⁰⁷ bazı faaliyetler Suûdî Arabistan'ın çıkarları doğrultusunda, Selefilik adı altında "Din'i bir araç olarak kullandığının göstergesi olarak okunabilir.

Vehhâbiliğin itikadî görüşlerine de kısaca değinecek olursak, Vehhâbi mezhebi anlayışa göre iman: tasdik, ikrar ve ameldir. Artar ve eksilir. Allah'ın zatına ve tüm sıfatlarına Kur'an ve hadislerde haber verildiği üzere inanmak gerekir. Müteşâbih ayetleri ve haberi sıfatları te'vil caiz değildir. Tevhidin rububiyet, uluhhiyet ve amel ile ilgili boyutları vardır. Allah'ın birliğini tasdikte tüm bu boyutların hep beraber eksiksiz

¹⁰⁵ Akgün ve Bozdaş, a.g.m, Ss. 10-12

¹⁰⁶ Akgün ve Bozbaş, a.g.e, Ss.12

¹⁰⁷ Moussalli, a.g.m, Ss.8

bulunması gerekir. Bu hususta fikri ve ameli eksikliği olan kişi şirk koşmuş olur.¹⁰⁸ Muhammed b. Abdülvehhâb tevhid konusunda ki görüşünü Kitabu't-Tevhid adlı kitabında şöyle ifade eder:

*Şöyle ki, mal ve canın koruma altına alınması/eman, sırf bu kelimeyi (Lâ İlâhe illallah) telaffuz etmekten dolayı değildir. Hatta manasını kavramak, ikrar etmek, bir ve tek olarak Allah'a dua etmek de yeterli değildir; Allah'tan başka her ibadet olunanı reddetmedikçe kişinin malı ve canı dokunulmaz değildir. Bu konuda herhangi bir şüphe duyan ya da duraksayan kişinin de hem malı hem de canı dokunulmaz değildir.*¹⁰⁹

Vehhâbiler'e göre tevessül, küfürdür. Allah'tan başkasına herhangi bir şeyden, meleklerden, peygamberlerden ve ruhlardan istimdat küfürdür. Peygamberden şefa'at umulmaz.¹¹⁰ Vehhâbiliğin en önemli özelliklerinden birisi de bid'atlar karşısındaki tutumudur. İbn Abdülvehhâb'a göre Kur'an ve Sünnet'te olmayan her şey bid'attır. Bir bid'atin zuhuruna sebebiyet veren kimse mel'undur ve çıkardığı şey reddedilmelidir. Bid'atların çoğu insanları şirke düşürmektedir.¹¹¹ (Vehhâbiler'e göre) Siyasi, kelamî mezhepler, tarikatler gibi bid'at odaklarından ve onların fesatlarından sakınmak gerekir. Onları uyarmak yanında onlarla her sahada mücadele etmek asli görevlerdendir. Dini deliller olan kitap, sünnet, sahabe sözü ve ameli, akli delillerin önünde sayılırlar. Bu deliller yerine mezheplere tabiiyet şen'i bid'atlardendir. Şer'i delilleri idrak edemeyecek durumda olanların mezhebi yoktur. Onlar âlimlerin fetvalarıyla amel etmelidirler. Yöneticilere mümin kaldıkları sürece itaat vaciptir. Fasık kimseler olsalar bile onların arkasında namaz kılmayı bırakmak caiz olmaz.¹¹²

1.5.2. Militan Selefi Hareketler

Cüheyman el-Uteybi ve kendilerine "İhvan" ismini veren cemaatinin 1979'daki kanlı Mescidi Harem baskını, mesianik unsurların eşlik ettiği ve Vehhabi-Selefi fikri zeminde kendisini ifade eden bir beraat (uzaklaşma) ilanı olarak kurgulanmıştır. Bu bakımdan, "Cihat" kavramının öne çıkarıldığı devrimi amaçlayan siyasi bir eylem olarak gözükmemektedir. Ancak Cüheyman'ın fikirlerine, gerçekleştirdiği eylemin biçimine ve

¹⁰⁸ Büyükkara, 11 Eylül'le..., Ss.208

¹⁰⁹ Muhammed b. Abdülvehhâb, Kitabu't Tevhid, çeviren: Ahmed İhsan Dündar, Guraba, 3.baskı, İstanbul, Ss.62-63

¹¹⁰ Yörükan, a.g.m, Ss. 60

¹¹¹ Bulut, a.g.e, Ss. 500

¹¹² Büyükkara, 11 Eylül'le..., Ss. 208

taleplerine bakıldığında, resmi Selefîyye (Selefilik)'den farklı bir portre belirmektedir. 1744 din-mülk ittifakının ruhundan Suûdi rejiminin uzaklaştığının düşünen Cüheyman, yöneticileri, kâfirlerle dostluk kurmakla, Ülkenin servetini onlara çok ucuz satmakla, kutsal toprakları onların asker ve bürokratlarına açmakla, Yarımada'da müşrik ve kâfirlere karşı cihadı durdurmakla suçlamaktaydı.¹¹³

Mezhebi kimliğinden dolayı lanetledikleri İran İslâm Devrimini (1979), üflemiş olduğu ruh ile Selefileri siyasete motive ettiği inkâr edilemez. Afganistan Cihadı(1979-1988) ise kazanılan siyasi şuurun pratiğe dökülmesi için fiili ve lojistik imkânlar hazırlamıştır.¹¹⁴

Dolayısıyla 1980'li yıllar Selefilik'te derinden yaşanan bir gelişmeye tanık olmuştur. Bu süreçte beliren yeni söylemde klasik Vehhabi/Selefilğin ağırlığı azalacak, çağdaş İslâmcı tonlar ise fazlalaşacaktır. İbn Baz ve İbnü'l- Useymin tipi gelenekçi âlimlerden farklı olarak, Selman el-Avde, Sefer el-Havali, Nasır el-Ömer, Aiz el-Karnî, İbrahim ed-Devîş, Muhammed b. Said el-Kahtanî gibi isimlerden oluşan ve kendilerine *Şuyûhü's Sahve* (uyanış alimleri) denilen yeni bir Selefî ulema neslinin ortaya çıkışı bu süreci belirgin kılmaktadır.¹¹⁵

1990'lı yıllara gelindiğinde ise Ülkenin (Suûdi Arabistan) siyasi menfaatleri uğruna dini fetvaların ve prensiplerin nasıl hiçe sayıldığıнын ifşâ edildiği dönem olmuştur. Bunlardan ilki, Birinci Körfez Savaşı'nda Ülkenin en etkin Vehhabi âlimi ve müftüsü olan İbn Baz'ın ülkede İslâmi olmayan askeri kuvvetlerin Irak'a; yani Müslüman bir devlete karşı koşullandırılmasına dair cevaz veren fetvasıdır. Bu fetva ülke içinde ve dışında birçok tepki almış, bu karara imza atan ve onay verenler tekfir edilmeye başlanmıştır. Bugün "Cihatçılar" olarak bilinen Vehhabi/Selefî grubu doğuran süreçte bu olayla hızlanmıştır.¹¹⁶

Süreç içerisinde bu militan gruplar Suriye, Tunus, Mısır Irak gibi diğer ülkelerde de ortaya çıkmıştır. özellikle Arap baharı sonrası ortaya çıkan kaos durumunda istifade etmeye çalışmaktadırlar. Özellikle el-Kaide ve Ona biat etmiş el-Nusra gibi bazı

¹¹³ Büyükkara, 11 Eylül'le..., Ss. 210

¹¹⁴ Mehmet Ali Büyükkara, Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi, Edit: Ahmet Kavas, Tarihten Günümüze Selefilik, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, Ss.501 (485-524)

¹¹⁵ Mehmet Ali Büyükkara, Günümüzde Selefilik..., Ss. 501

¹¹⁶ Akgün ve Bozbaş, a.g.m, Ss. 12

örgütler çeşitli Müslüman ülkelerde savaşmaktadır. Militan Selefçi gruplar kendi içinde farklı gruplara ayrılmışlardır. Özellikle günümüzde DAİŞ, Boko Haram gibi el-Kaide'den ayrılıp daha da radikalleşen terör grupları çok konuşulmaktadır.

1.5.3. Siyasi Selefilik

2011 sonrası Arap devrimlerinin takip eden gelişmeler ise üçüncü çizgi olan Siyasi “Selefiyye”yi (Selefiligi) belirgin hale gelen getirmiştir. Aslında daha önce *sahve* çevrelerinde başlayan siyasileşme eğilimi, bilhassa Mısır'daki bazı tedhişçi hareketleri de etkileyerek gelişmiştir. Terör yöntemlerini ilkesel olarak terkettiğini açıklayan el-Cemâatü'l-İslâmiyye gibi hareketlerle bu yönelim büyümüştür. Son olarak siyasi arenanın tamamen İhvancı İslâmcılara (Müslüman Kardeşler)'a kalmasını istemeyen ve yeni serbest demokratik ortamların “Selefi” ideallerin tahakkuku için uygun imkânlar sunduğunu düşünen Suûdî çevrelere yakın kesimler de partileşerek söz konusu yönetime eklenmiştir. Tüm bu süreçler derin ilkesel sorgulamalar ve yoğun tartışmalar eşliğinde geçilmiştir.¹¹⁷

Bu grup (Siyasi Selefilik) sosyal ve siyasal konulara daha ılımlı bir yaklaşım sergiler, hem “Selefi” inanç ve ilkeleri savunur hem de hayatın tüm alanlarında aktif olarak yer almayı dile getirir. Toplumsal ve siyasal değişimin tedrici ve barışçı bir şekilde yapılması gereğini savunurlar. Bu gurup içinde yer alan Selefiler, Arap devrimlerinden önce elverişli ortam elverişli ortam bulamadıkları için aktif olarak siyaset yapamadılar; ama devrimlerden sonra başta Mısır olmak üzere Tunus, Libya ve Yemen'de farklı siyasî partilerde siyasete katıldılar.¹¹⁸ Özellikle Mısır'daki bazı Selefi gruplar siyasi partiler kurarak yönetime katılmak istemişlerdir. Bunlardan önemli partilerden biri Hizbu'n-Nûr (Nur Partisi)dir.

İskenderiye kökenli Selefilerin siyasi kolu olarak tanınan Nur Partisi, 25 Ocak devriminden sonra kurulan bir partidir. Farklı eğilimlere sahip olan İskenderiye Selefileri bu parti ile birlikte siyasal hayata katılmışlardır. Partinin kuruluş çalışmalarından itibaren farklı eğilimde bulunan Selefi liderler arasında görüş ayrılıkları kendini göstermiştir. Demokrasi ve siyasal katılımın gayr-ı meşru olduğu hakkında dinî referanslar ileri sürerek açıklamalarda bulunan Selefi liderlerin çok kısa bir süre içinde

¹¹⁷ Mehmet Ali Büyükkara, Günümüzde Selefilik..., Ss.522

¹¹⁸ Ramazan Yıldırım, Cemaatten Partiye Dönüşen Selefilik, SETA Analiz, Sayı:73, İstanbul, Aralık, 2013, Ss. 8-9

bu görüşlerinden vazgeçmiş gibi görünmeleri hem parti dışı hem de parti içi tartışmaları beraberinde getirmiştir.¹¹⁹

Nur Partisinin Uluslararası politikada takındığı tavır veya takip edeceği politika partinin yayınlanan programında çok kısa olarak ele alınmıştır. Parti programında Mısır'ın bölgesel ve Uluslararası platformlarda sahip olduğu kilit rollere dikkat çekilerek bu alanlardaki ilişkilerin geliştirileceğine vurgu yapılmaktadır. Programda Filistinlilerin durumu ve Mısır-İsrail ilişkilerinin geleceği ile alakalı olarak herhangi bir konuya değinilmemiştir. Bunun yanında en-Nur partisi Sözcüsü Nadir Bakkar, İsrail ile Mısır arasında yapılmış olunan Camp David anlaşmasının hükmünü, kendilerinin veya İslâmcı partilerin iştirak edeceği bir koalisyonda yapılacak olan referandum ile ortadan kaldıracaklarını beyan etmiştir.¹²⁰ Mısır'da kurulan diğer Siyasi Selefi partiler El-Fadıla partisi, El-Asala Partisi, İnşa ve İnkişaf Partisi ve Vatan partisidir. Mısır'ın dışında başka ülkelerde de Selefi Siyasal partiler mevcuttur.

Bugün Tunus'ta 2012 yılında yasallaşmış olan üç Selefi parti bulunmaktadır. Bunlar İslah Cephesi (Jibhat al-Islah), Gerçeklik Partisi (Hizb al-Asala) ve Merhamet Partisidir (Hizb al-Rahma). Bu partiler arasında en etkili olan ise ilk Selefi örgüt Tunus İslâmi Cephe'nin önde gelenlerinden Muhammed Kuca'nın (Mohamed Khouja) liderliğindeki İslah Cephesi'dir. Gerçeklik Partisi'nin de Mısır'da Selefi Nur Partisine yakın olduğu bilinmektedir.¹²¹

1.5.4. Neo-Selefilik

Bu ekolün aynı zamanda İslâm Modernizm'i olarak da adlandırılmaktadır. Bu ekolün Selefi eğilimleri diğer Selefiliklerden farklılık arz etmektedir. "İslâm Modernizm" kavramı ile İslâm'ın temel kaynaklarına dönüş ve bu kaynakların günümüz şartlarına göre yorumlanıp, uyarlanması kastedilmektedir. Batı ve çağdaş medeniyet teknolojisi karşısında temel (orijinal) kaynaklara dayanarak İslâm'ı yeniden ele almak amacını taşır"¹²²

¹¹⁹ Yıldırım, a.g.m, Ss. 15

¹²⁰ Akgün ve Bozbaş, a.g.m, Ss. 27-28

¹²¹ Rumeysa Köktaş, Tunus'ta Yükselen Bir Dinamik Olarak Selefi Hareket, ORMER Perspektif Serileri, Nisan, 2015, No:11, Ss. 3

¹²² Koçak, a.g.t, Ss. 46

İslâmi geleneğin modern şartlara intibak sorununu halletmek ve bu maksatla hem kendi geleneği ile hem de Batı'nın değerleriyle hesaplaşmak gibi çok esaslı hedefler içeren bu projenin İslâm dünyasında ses getirmesine ön ayak olan en önemli şahsiyetler, hiç şüphesiz, Cemâleddin el-Afgânî (1839-1897) ve Muhammed Abduh idi (1849-1905). Bu ikilinin basını çektiği kervana sonradan Reşid Rıza da iştirak etti.¹²³

Batı modernizmini örnek alan birçok mütefekkir ortaya çıkarak geleneğe karşı mücadele etmişlerdir. Üstelik bunların bir kısmı, Batılıların “tarihî tenkid metodu”nu örnek alarak, basta sünnet olmak üzere tüm İslâmî kaynaklara, hatta Kur'an'a bile uygulamak istemişlerdir. Bundan dolayı terim olarak “İslâm Modernizm”nin ne olduğunun kesin çizgileriyle ortaya koymak oldukça zor görünmektedir.¹²⁴

Ancak bunu ana hatlarıyla kısaca, İslâm'ın temel kaynakları olan Kur'an ve sünnete, Selefin akide ve uygulamalarına dönmek, bunları ve bu kaynaklara dayanan topyekûn tarihî mirası ilmî ve rasyonel bir süzgeçten geçirdikten sonra günümüz hayat şartlarına göre yeniden yorumlayarak izah etmek ve uyarlamaktır şeklinde tanımlamak mümkündür. Başka bir ifadeyle; “Modern dünyanın meselelerini ve günümüz problemlerini İslâm'ın ana kaynaklarının ışığında çözmeye çalışmaktır. Bu manalara taraftar olan veya bunları benimseyerek uygulayan kimselere de “İslâm modernisti” denir¹²⁵ Neo-Selefilik olarak da adlandırılan bu modernizm hareketi de bazen siyasal çıkarlar için araçsallaştırılmıştır. Buna Suudi Arabistan'ın dış politikada konusunda bu modernistlerin fetvalarından faydalanmasını örnek gösterebiliriz.

İslâm âleminde etkin olmak isteyen Suûdî Arabistan için, içerisinde Vehhâbilik gibi toleranssız ve lokal nitelikteki düşünce yapısına göre daha evrensel bir dil kullanan bu tür aydınların (Neo-Selefiler) düşünceleri kendi dış politikaları için daha uygun bulunmuştur. Böylelikle Suûdî yönetimi, dış siyasette bu düşünürlerin çizgisinde izlediği daha hoşgörülü politikalara karşın, iç siyasette her türlü resim, heykel ve bütün yasağı gibi uygulamalarla Vehhâbî öğretilerini takip etmeye çalışmış; böylece iki tarafın da gönlünü almaya gayret etmiştir.¹²⁶

¹²³ Mustafa Öztürk, Neo-Selefilik ve Kur'an -Resid Rıza'nın Kur'an ve Yorum Anlayışı Üzerine-, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2004, Ss.2 (77-107)

¹²⁴ Mustafa Sönmez, İslâm Modernizminin Doğuşu ve İki Önemli Temsilcisi: Afgânî ve Abduh'un Modernist yönlerine Kısa Bir Bakış, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 18, Erzurum, 2002, Ss.4

¹²⁵ Sönmez, İslâm modernizminin doğuşu..., Ss.4-5

¹²⁶ Akgün ve Bozbaş, a.g.m, Ss. 11

BÖLÜM 2: SURİYE'DEKİ SELEFİ HAREKETLER

Suriye'de köklü bir geçmişi olan ancak uzun süre baskı altında olduğu için kendini belli edemeyen Selefilik, Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte gün yüzüne çıktı.¹²⁷ İç savaş'ın ilk etabında Suriye'de şiddet karşıtı Selefi gruplar vardı. Fakat bu hal çok uzun sürmemiştir. Birkaç ay sonra rejimin şiddete başvurmasıyla birlikte barışçıl devrim silahlı devrime dönüşmüştür. Bundan sonra da artık şiddet karşıtı Selefi düşünce gerekli teveccühü görememiştir.¹²⁸

Suriye'de Selefilik 2013 yılında Suriye İslâm Cephesi'ni kurarak savaşın önemli aktörlerinden biri oldular. Bu grup içinde Ahrar el-Şam, Liva el-Tevhid, Ceyş'ül İslâm ve Şukur el-Şam gibi önemli Silahlı gruplar vardı. İslâm Cephesi özet olarak “Esed rejimini yıkmak ve yerine İslâm Devleti kurmak için çalışan İslâmi siyasal ve sosyal bir yapıdır. Cephe'nin Prensipleri, İslâm hukuku ve dine zarar veren demokratik sekülerizme karşı çıkan İslâm'ı temel almıştır”. Özellikle körfez ülkelerinin desteklediği grubun 40 bin ile 60 bin arasında militanı olduğu tahmin edilmektedir. El Kaide'nin Suriye kolu olarak kurulan Nusra Cephesi de Suriye'de ki önemli Selefi gruplardan biridir.¹²⁹ Tıpkı muhalif gruplar gibi Selefilik de kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Bu ayrım genellikle DAİŞ ve yerli Selefi gruplar arasında olmaktadır. DAİŞ ve Nusra dahil diğer Selefi gruplar arasında ki temel fark grupların hedeflerinin kapsamlarıdır. Suriyeli gruplar Suriye'de bir İslâm devleti kurmayı amaçlarken DAİŞ ulus ötesi hedefleri olan ve farklı uluslardan savaşçıları bünyesinde toplayan bir gruptur.¹³⁰ 2015 Yılına gelindiğinde bazı İslâmi Cephe içinde yer alan bazı Selefi gruplar ve El-Nusra anlaşarak Fetih Ordusu'nu kurdular.

2.1 İslâmi Cephe

Esed rejiminin istihbarat birimlerinin siyasi akımlara karşı yürüttükleri tutuklama operasyonları, 2006 yılında Suriye'deki Selefi ekolü vurdu. Bu dalga kapsamında tutuklanan ve meşhur Sednaya Hapishanesi'nde biraraya gelen Bilimsel Selefilik diye tanımlanan ekole mensub üç isim Hassan Abbud, Zahran Alluş ve Ahmed İsa El Şeyh,

¹²⁷ Ömer Faruk Topal, Beşar Esed Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş, Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık (Ed), Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye İç ve Dış Politika, Nobel yayınevi, Ankara, 2016, Ss.80

¹²⁸ Abdurrahman el-Hac, Suriye'de Selefilik ve Selefilik, Beşir Musa Nafi ve Diğerleri (Ed). Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler, Çev: Nurullah Çakmaktaş, Yarın Yayınları, İstanbul, 2016, Ss. 129

¹²⁹ Topal, a.g.e, Ss.82

¹³⁰ Topal, a.g.m, Ss.83

2011 yılı sonlarına doğru serbest kalınca kendi tugaylarını kurarak Suriye devrimine katıldı.

Ağırlıklı olarak Halep, İdlip ve Deyri Zor'da etkili olan Hassan Abbud liderliğindeki yaklaşık 8000 kişilik Ahrar'üş-Şam Hareketi Şam kırsalında adından söz ettiren Zahran Alluş liderliğindeki yaklaşık 9000 kişilik Ceyş'ül-İslâm ve İdlip'te faaliyet gösteren Ahmed İsa El-Şeyh liderliğindeki yaklaşık 2200 kişilik Sukur El-Şam, Halep'i kurtarma operasyonunu başlatan Abdülkadir Salih liderliğindeki 4000 kişilik Tevhid Hareketi'ni, Humus'ta faaliyet gösteren 4000 kişilik Hak Tugayı'nı, sahil bölgesinden Ensar'üş-Şam Tugayı'nı ve Afrin bölgesinden İslâmi Kürt Cephesi'ni yanlarına alarak yaklaşık 30.000 kişilik bir katılımla Kasım 2013'te İslâmi Cephe adı altında Suriye devriminin en büyük askeri oluşumunu meydana getirdiler.¹³¹ Bu gruplar Suriye askeri muhalefетinin çekirdeğini oluşturan örgütlerdir. Ayrıca bu gruplar Suriye Ulusal Koalisyonunun otoritesini tanımadıklarını da ilan etmiştir.¹³²

Tablo
İslâm Cephesi Kurucu Grupları

1

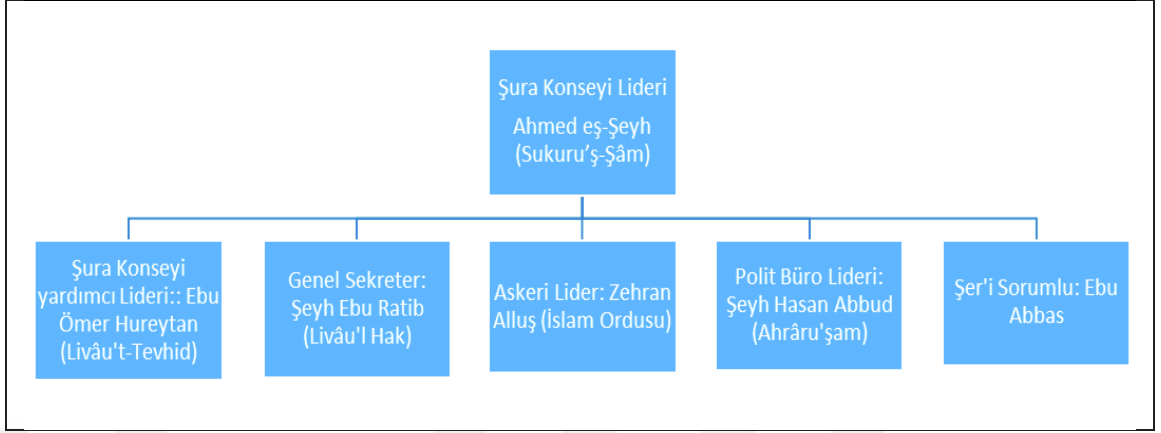
Ahrâru'ş-Şâm
Livâu'l-Hak
Fecru'l-İslâm
Hareketul Ensâru'ş-Şâm
Mus'ab bin Umeyr Tugayları
Cemaatu Taleel İslâmi
Ceyşu't-Tevhid
el-İman Tugayları
Hamza bin Abdulmuttalib Tugayı
Saraya el-Muhem el-Hassa
Livâu't-Tevhîd
Sukuru'l-İslâm
İslâm Ordusu

Kaynak: ORSAM, Suriye Askeri Muhalefeti

¹³¹ Ufuk Ulutaş ve Halid Hoca, Suriye Devrim mi, Bölünme mi?, SETA ANALİZ, Sayı:95, Mart 2014, Ss.25

¹³² Oytun Orhan, Suriye'de Beş Cepheli İç Savaş, ORSAM, Erişim Tarihi: 1 Nisan 2016, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4892>

Tablo 2
İslâm Cephesinin Komuta Kademesi

Kaynak: ORSAM, Suriye Askeri Muhalefeti.

İslâmi Cephe'nin oluşturulması yoluyla sahada en iyi mücadele eden grupların bir araya getirilmesi, Suriye'deki çatışmalardaki önemli dönüm noktalarından birisidir. Ortak komuta merkezinin kurulmasıyla başlayan süreç mezkur hareketlerin tek çatı altında birleşmesiyle tamamına ermişti.¹³³ Fakat ilk zamanlarda cephe içerisindeki göze çarpan uyum, DAİŞ'in diğer muhalif gruplara saldırmasıyla birlikte sarsılmaya başladı. Ahrar'üş-Şam Hareketi'nin DAİŞ'in saldırılarına maruz kalan El-Nusra üyelerini koruması, Suudi Arabistan'ın desteğini alan Ceyş'ul-İslâm Lideri Zahran Alluş'un deklere etmeksizin İslâmi Cephe'den uzak durmasına sebep oldu. Güçlü Selefi eğilimleriyle bilinen Alluş liderliğindeki İslâm Ordusu'nun, Şam'daki en kalabalık ordu olduğu tahmin edilmektedir. İslâm Ordusu'nun otonom bir şekilde hareket etmesinin üzerine İslâmi Cephe'nin fiili liderliğini sürdürme görevi Ahrar'üş-Şam Hareketi'ne kaldı.¹³⁴

İslâmi Cephe, DAİŞ'in muhalif gruplara yönelmesinden oldukça olumsuz yönde etkilenecektir. DAİŞ cephe üzerinde yaptığı fiziksel hasarın dışında cephe içerisinde de bölünmelere sebep olmuştur. Ceyş'ul-İslâm dışında cephenin kurucu gruplarından Sukur El-Şam'da da DAİŞ ile savaşma konusu yüzünden bölünmeler yaşanmış, Davud

¹³³ Ulutaş ve Hoca, a.g.m, Ss. 25

¹³⁴ Ulutaş ve Hoca, a.g.m, Ss. 25

ve Suyuf El-Hakka Tugayları gruptan koparak Sukur El-Şam'ın gücünü gözle görülür bir şekilde eritmiştir.¹³⁵

DAİŞ ve Nusret Cephesi yoğun şekilde yabancı savaşçılarla doludur. Bunlar genelde sıradan Suriyelilerin hayatlarını iyileştirmekten daha çok Suriye sınırları içinde ve ötesinde İslâmi emirlik tesis edilmesiyle ilgilidirler. Bunun aksine İC (İslâmi Cephe), hemen hemen tamamen, doğdukları yerde bulunan Suriyelilerden oluşur ve hep hedef ve uygulamalarını halk desteğini koruyacak şekilde ayarlama isteği gösterir. Aslında Suriye muhalefetine daha ılımlı ve laik unsurların gerilemesinin tek sebebi olmasa da büyük bir sebebi, Washington'un ÖSO'ya yarım gönüllü desteğidir. ÖSO'nun güçten düşmesiyle ilgili olarak, daha radikal gruplar, genelde ÖSO'dan daha iyi silahlı oldukları için, normalde ÖSO saflarına katılabilecek yeni elemanları kendilerine çekmeyi başardılar. Bunların üyelerinin çoğu ABD'nin Irak'ı işgali sırasındaki savaşta önemli savaş tecrübesi kazandı.¹³⁶

Washington'un Suriye'deki başvekili ÖSO'nun Esad'ı iktidardan indirebilecek güçte olmadığı ispatlandı. Yönetimin halka aksini açıklamasına rağmen, Esad'ın koltuktan edilmesi için görünürde ABD destekli ciddi bir çaba sarf edilmeyeceği de giderek aşikar hale geldi. Başkan Obama ve daha önemlisi Amerikan halkı Esad'ı görevden gitmeye zorlamak ve Suriye'yi istikrara kavuşturmak için kesinlikle gerekli olan önemli vakit, servet ve kanlarını adamaya pek arzu duymuyor.¹³⁷ Gelineen noktada Suriye'de en güçlü muhalif koalisyon İslâm Cephesi'dir. İslâm Cephesi dışında sahada güç sıralamasında 2. ya da 3. sırada yer alan aktörlerin de Batı destekli gruplar olduğu söylenemez.¹³⁸

Esad yakın bir zamanda gider veya gitmez ya da hiç gitmez ama Suriye'nin tamamı ya da bir kısmında büyük bir El Kaide mevcudiyeti ABD'nin bölgedeki çıkarları ve müttefiklerini ciddi şekilde tehdit ediyor. Bu yalın gerçek göz önüne alındığında, ÖSO'nun sebep olacağı rejim değişikliğine karşı sonraki en iyi seçenekleri düşünmek ve bu seçeneklerin peşinden gitmek ihtiyatlı bir davranış olacaktır. Özellikle, ABD ve Suriye'deki isyancıların diğer önemli destekçilerinin, hem Suriye'de DAİŞ ve NC(Nusret Cephesi)'nin nüfuzunu sınırlandırmak hem de Esad rejimi üzerindeki

¹³⁵ Ulutaş ve Hoca, a.g.m, Ss. 25-26

¹³⁶ Ashley Frohwein, Suriye'de İslâmi Cephe'yi Gözden Çıkarmayın, Dünya Bülteni, Çeviren: Arif Kaya, 2 Nisan 2016, <http://www.dunyabulteni.net/yazar/ashley-frohwein/19498/suriyede-islami-cepheyi-gozden-cikarmayin>.

¹³⁷ Ashley Frohwein, Suriye'de İslâmi Cephe...

¹³⁸ Abdulkadir Şen, Suriye Askeri Muhalefeti, ORSAM, Rapor no:202, Ekim 2015, Ankara, Ss. 38

baskıları arttırmak üzere İC'nin kuvvetlenmesi için çalışmaları gereklidir.¹³⁹ İslâmi Cephe birden çok gruptan meydana gelen bir koalisyon. Biz bunların içinde Selefi ideolojiyi benimseyenlerin iç savaştaki durumuna bakacağız. Zira İslâm Cephesi her ne kadar bir koalisyon şeklinde hareket etse de gerçek anlamda homojen bir yapıya sahip değildir.

2.1.1. Ahraru'sam Hareketi (Şam'ın Özgürleri Hareketi)

Yapılan görüşmelerde Ahraru'sam üyeleri kendi gruplarının Suriye devriminden öncesinde gizli olarak organize olmaya başladığını iddia ediyorlar. Ayrıca kendilerinin Suriye'de ilk silahlanan grup olduklarını ifade ediyorlar. Bazı Ahraru'sam üyelerinin gerçekten de erken bir tarihte, 2011 yılın yaz aylarında, mücadeleye katıldıkları görüldü. Fakat Ahraru'sam grubunun bu tarihte ülke genelinde bir organizasyona sahip olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Ahraru'sam 2012 tarihinde halk ile iletişime geçmeye karar verdi. Nisan 2012'ye kadar, Ahraru'sam sesli online mesajlar yayımladı. 2012 tarihin Onlar düzenli bir şekilde güncellenen bir web site ile birlikte Facebook, Twitter, Youtube hesaplarını kurdular.¹⁴⁰

Tablo 3
Resmi Kaynakları

Resmi Sitesi	http://ahraralsham.net/
Twitter Hesabı	https://twitter.com/Ahrar_Lens
Youtube Kanalı	https://www.youtube.com/user/ahraralsham11
Hareketin Lideriyle Yapılan Bir Röportaj	https://www.youtube.com/watch?v=GRPb4nFU2UA

Kaynak: ORMER, Suriye Askeri Muhalefeti.

Hareketinin ilk lideri Şeyh Hasan el-Abbud (Ebû Abdullah el-Hamavi) iken 9 Eylül 2014 tarihinde grup liderleri bir toplantı halindeyken düzenlenen saldırıda Hasan Abbud dâhil grubun 45 üst ve orta düzey lideri yaşamını yitirmiştir. Saldırıda Hasan Abbud ile birlikte Ahrar'ın önemli isimleri Ebû Yazan eş-Şâmi, Ebû Talha el-Ğabi, Ebû Abdulmelik eş-Şer'i (İslâmi Cephe Şariat Konseyi Başkanı), Ebû Eymen Hamavi, Ebû

¹³⁹ Ashley Frohwein, Suriye'de İslâmi Cephe...

¹⁴⁰ Aron Lund, Syria's Salafi Insurgents: The Rise Of The Syrian Islamic front, UI Occasional papers, Ocak 2013, Ss. 28-29

Eymen Ram Hamdan, Ebû Sariya eş-Şâmi, Ebû Yusuf Binniş, Ebû Zubeyr el-Hamavi, Muhibuddin eş-Şâmi, Ebû Hamza er-Rakka, Talal el-Ahmed Tammam gibi üst düzey komutanlar da yaşamını yitirmiştir.¹⁴¹

Ahraru'şam Hareketine yönelik saldırıyı kimin yaptığı uzun süre tartışılırken, İslâmcı gruplar saldırıyı ABD'nin yaptığını, zîrâ Esed ya da DAİŞ'in bu denli bir saldırı yapma imkânının olmadığını belirtmişlerdir. Öte yandan ABD bombardıman uçaklarının Suriye'de DAİŞ'e yönelik saldırılar sırasında, DAİŞ'in yanında Nusret Cephesi, ÖSO ve Ahraru'şam Şam'ı da hedef alması bu yöndeki iddiaları güçlendirmiştir.¹⁴² Ahrâru'ş-Şâm liderlerinin bir saldırıda yaşamını yitirmesi üzerine liderliğe 11 Eylül 2014 tarihinde Şeyh Haşim eş-Şeyh olarak bilinen Ebû Cabir getirilmiştir. Daha önce Fecru'l-İslâm grubu liderlerinden olan Ebû Cabir, Ahrar ile bu grubun birleşmesi sonucu Ahrar içerisinde bir komutan olmuştur. Önce Ahrâru'ş-Şâm'ın Halep sorumlusu olan Ebû Cabir daha sonra Ahrar'ın genel lideri olmuştur. 2015 Eylül ayında yapılan bir seçim ile Ahrar Hareketi yeni lideri Ebû Muhenned el-Mısri'yi göreve getirmiştir.¹⁴³ Hareketin mali desteğine gelince, Ahraru'şam hareketini mali olarak destekleyenler hakkında çok fazla bilgi mevcut olmasa da Körfez monarşilerinin İslâmi grupları desteklediği bilinen bir gerçekliktir.¹⁴⁴ Fakat Körfez monarşilerinin Ahrâru'şam hareketini finansal olarak desteklediğine dair net bilgiler mevcut değildir.

İslâmi bir Suriye ve adaletli bir İslâm devleti hedeflediklerini açıklayan grup dünyadaki bireysel bağışçı Müslümanlardan finansal destek almaktadır. DAİŞ'in elindeki bölgeler hariç ülkenin çoğu bölgesinde operasyonlara katılan örgüt bazı ağır silahlara da sahiptir. Silahlarının çoğunu Esed rejimine düzenlediği saldırılarla ganimet olarak ele geçiren örgüt

Her hangi bir ülkeden doğrudan yardım almamaktadır. Ancak Özgür Suriye Ordusuna gönderilen yardımlardan diğer muhalif gruplar gibi Ahrâru'ş-Şâm da dolaylı olarak yararlanmaktadır.¹⁴⁵

¹⁴¹ Şen, Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss. 41

¹⁴² Abdulkadir Şen, Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi, Yapı-Bozum Yayınları, İstanbul, 2016, Ss. 172-173

¹⁴³ Şen, Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss. 42

¹⁴⁴ Aron Lund, a.g.r, Ss. 29

¹⁴⁵ Ufuk Ulutaş ve Diğerleri, Sınırları Aşan Kriz Suriye, SETA, İstanbul, Ss.29

2.1.1.1. Ahraru'Şam İdeolojisi

Ahraru'Şam İslâmi Hareketi Suriye'de rejimi devirerek yerine İslâm kanunlarına uygun, azınlıkların haklarını garanti eden, uluslararası toplumla karşılıklı eşit seviyeli ilişkiler kuran bir devlet kurmayı amaçlamaktadır. Hareket lideri Şeyh Hasan Abbud bir röportajında demokrasiyi bir Batı aracı olarak tanımlamış, İslâm'ın dışında herhangi bir yönetim biçimini kabul etmeyeceklerini açıklamıştır. Hareketin şer'i sorumlularından Ebû Yazan eş-Şâmi de demokrasi için savaşmadıklarını beyan etmiştir.¹⁴⁶ Ahraru'Şam, el-Nusra küresel bir perspektif taşıyor ve sadece Suriye'ye odaklanmış durumda.¹⁴⁷

2.1.1.2. Diğer Gruplarla İlişkileri

Ahrâru'ş-Şâm Hareketi Suriyeli gruplar arasında koordinasyon ve sorunlar sırasında da arabuluculuk rolü ile bilinmektedir. Hareket geçmişte en önemli direniş koalisyonlarının oluşmasında kilit rol oynamıştır. (Örn: Suriye İslâm Cephesi ve Fetih Ordusu) Ahrâru'ş-Şâm kendi ajandalarını diğer gruplara dayatmaması ile bilinmektedir. Bu nedenle DAİŞ ve Batı destekli örgütler haricindeki tüm gruplarla iyi ilişkilere sahiptir CIA tarafından açıkça desteklenen Hazm Hareketi ve Cemal Maruf liderliğindeki yine Batı yanlısı Cebhetu Suvvâri Suriya ile birtakım sorunlar yaşayan hareket, bu sorunların da barışçıl yollarla çözülmesi yolunda çaba sarf etmiştir.¹⁴⁸ ABD Suriye'ye düzenlediği hava saldırılarında Ahrâru'ş-Şâm Hareketi'ni de hedef almıştır. Birçok alt tugaydan oluşan örgüt, İdlip, Halep ve Hama'da örgütlenmiş durumdadır. DAİŞ'e ve rejime karşı savaşan örgüt medyayı etkili bir şekilde kullanmakta ve propaganda faaliyetleri yürütmektedir.¹⁴⁹ Ayrıca Ahrâru'Şam Kürt İslâm Cephesinin kurulmasına katkı sağladı.¹⁵⁰ Ahrâru'ş-Şâm, ÖSO ile de, Nusret Cephesi ve diğer gruplarla da rejime karşı ortak operasyonlar düzenlemektedir. ÖSO ile ortak operasyonları dolayısıyla birtakım kesimler tarafından mürted (dinden çıkmış) olmakla suçlanırken, Nusra ile ortak operasyonları dolayısıyla da Batılı aktörlerce el-Kâide ile ilişkili olduğu iddiâ

¹⁴⁶ Şen, Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss. 42

¹⁴⁷ Aron Lund, a.g.r, Ss. 30

¹⁴⁸ Şen, Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi..., Ss. 181

¹⁴⁹ Ulutaş ve Diğerleri, Sınırları Aşan kriz..., Ss. 29

¹⁵⁰ Aron Lund, Politics Of The İslâmic Front, The Kurds, 3 Nisan 2016 , <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=54367>

edilmektedir. Oysa Ahrâru’ş-Şâm’ın pragmatik bir yaklaşım ile rejime yönelik saldırılarda bu işbirliğine gittiği bilinmektedir.¹⁵¹

Kurucu liderleri ve askeri danışmanları arasında geçmişte el-Kâide liderleriyle iletişim içine girmiş isimleri barındırsa da, Ahrâru’ş-Şâm el-Kâide ile bağı olduğunu reddetmektedir. Bununla beraber, grubun, Batılı düşünce kuruluşları tarafından bazı sembolik olaylar kullanılarak el-Kâide’nin bir uzantısı gibi sunulmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bu yöndeki en güçlü delil grubun önemli liderlerinden Ebû Halid es-Suri’nin, Dr. Eymen ez-Zevahiri tarafından, DAİŞ ile yaşanan ihtilafı çözmek amacıyla arabulucu olarak sunulmasıdır.¹⁵²

Ahrâru’ş-Şâm Hareketini gerçekleştirdiği bazı önemli operasyonlara bakacak olursak;

15 Aralık 2014, Nusra Cephesi ve Ahrar-u Şam’ın başı çektiği muhalif gruplar Suriye’nin kuzeyindeki İdlib’in güneyinde bulunan ve üç yıldan beri almaya çalıştıkları Vadi Deyf ve Hamidiye bölgelerini ele geçirdi.¹⁵³

Ekim 2012: Suriye’de kaçırılan Batılı gazeteci Richard Engel’in Esed yanlısı bir grubun elinden kurtarılması operasyonunda Ahrâru’ş-Şâm önemli rol oynamıştır. Ancak yine de grup Batı basınında aşırı dinci, köktenci olarak etiketlenmiştir. Bu operasyon Ahrâru’ş-Şâm Hareketi’nin sivilleri hedef almadığına dâir güçlü bir mesajdır.¹⁵⁴

18 Şubat 2015: Muhaliflerin elindeki Halep’i kuşatmaya çalışan rejim güçleri 300’den fazla kayıp vererek büyük bir hezimet ile geri çekilmiştir. 28 Mart 2015: Ahrâru’ş-Şâm’ın önemli bir etkinliğinin bulunduğu Fetih Ordusu koalisyonu İdlib eyaletini 4 gün süren çatışmalar sonunda ele geçirmiştir. 24 Mart 2015: Diğer gruplarla beraber Busra eş-Şâm şehrinin ele geçirmiştir. 1 Nisan 2015: Diğer gruplarla beraber Nasib sınır kapısının ele geçirilmesi operasyonu. 25 Nisan 2015: Stratejik öneme sahip Cisru’ş-Şuğur kenti ele geçirilmiştir.¹⁵⁵

¹⁵¹ Şen, Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi, Ss. 182

¹⁵² Şen, Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi, Ss. 181-182

¹⁵³ “İdlib’de Kritik Bölge Muhaliflerin”, 03 Nisan 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/idlibde-kritik-bolge-muhaliflerin>

¹⁵⁴ Şen, Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss.44

¹⁵⁵ Şen, Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss. 45

2.1.2. Sukuru’ş-Şâm

2011 yılının sonlarında ortaya çıkan Sukuru’ş-Şam grubunun lideri İslâm Cephesi’nin Şura heyeti başkanlığını da yürüten Ebu İsa el-Şeyh’tir. Ebu İsa da “Selefi düşünceye” mensup olduğu gerekçesiyle hapiste kalmıştır. İdlip ve Halep civarında etkin olan örgütün 3.000 civarında savaşçısı olduğu tahmin ediliyor. Sukuru’ş-Şam, İdlip civarındaki bölgelerin ele geçirilmesindeki önemli operasyonlarda etkili olmuştur. DAİŞ’le savaş başlamadan önce daha güçlü olan örgütte, DAİŞ’le savaş kararı alınınca çatlak meydana gelmiştir. Gruptan kopan Liva Davud önce bireysel hareket etmiş, ardından ise Rakka’ya geçerek DAİŞ’e katılmıştır. Son dönemde ise Sukuru’ş-Şam’dan ayrılan 500 savaşçının Ahrârû’ş-Şam’a katıldığı bildirilmiştir.¹⁵⁶

2.1.3. Livâu’l-Hak (Hak Tugayı)

11 Ağustos 2012’de kurulan İslâmi muhalif bir gruptur. Lideri Ebu Ratib’tir. Kendi içinden birden çok farklı ideolojiyi barındıran bir gruptur. Humus’ta Kurulmuştur. 2013 yılında İslâm Cephesine katılmıştır.¹⁵⁷ 9 Nisan 2014 tarihinde Livâu’l-Hak liderlerinden Ebû Araf el-Ğazali verdiği bir röportajında, Suriye halkının katolik ya da Yahudi olmadığını, Müslüman olduğunu ve gelecekteki yönetim biçiminin de İslâmi olması gerektiğini, halkın bunu tercih edeceğini açıklamıştır. Grubun liderlerinden Ebû Azzam el-Ensâri sadece Selefilerden oluşan bir grup olmadıklarını vurgulamış, ancak İslâmi bir yönetim talep ettiklerini açıkça belirtmiştir.¹⁵⁸

2.1.4. Ensâru’ş-Şâm

Ensâru’ş-Şam Hareketinin kurucusunun kim olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte¹⁵⁹ her ne kadar Ensâru’ş-Şam hareketi tarafından onaylanmasa da, Ebu Ömer tarafından kurulduğu iddia edilmektedir. Ensâru’ş-Şam bir çok farklı düşünce sahibi olan üyeler bulunsa da, Örgüt liderlerinin Selefilik ideolojisinin benimsediği belirtiliyor. Lazkiye’de

¹⁵⁶ Ulutaş ve Diğerleri, Sınırları Aşan Kriz..., Ss. 29

¹⁵⁷ “Liwa al-Haqq”, Mapping Militant Organizations, 3 Nisan 2016, <https://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/529>

¹⁵⁸ Şen, Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss.48

¹⁵⁹ Tam Hussein The Ansar al-Şam Battalions, Erişim Tarihi: 4 Nisan 2016, <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=55066>

ve İdlib’te etkili olan bu Hareket 2013’te İslâm Cephesine katılmıştır. Bu grubun 2500 militana sahip olduğu tahmin ediliyor.¹⁶⁰

2.1.5. Livâu’t-Tevhîd

Liderliğini Abdulkadir Salih’in yaptığı Livâu’t-Tevhîd, 2012’ birçok küçük grubun birleşmesiyle kurulmuştur. Halep’te kurulan bu grup, İç savaşın erken dönemlerinde ortaya çıkan İlk muhalif gruptur. Selefi ideolojiye bağlı olan bu hareket, amacı Esed rejimin yıkmak ve İslâmi bir yönetim kurmak olduğunu açıklar. Abdulkadir Salih’in öldürülmesinden sonra onun yerine bu hareketin liderliğini Abdülaziz Selame üstlenmiştir. Bazı kaynaklarda militan sayısı 8-10 arası olduğu iddia edilmiştir.¹⁶¹

Livâu’t-Tevhîd grubu diğer muhalif gruplarla iyi ilişkiler geliştirmiştir. Başlangıçta Suriye İslâm Kurtuluş Cephesi’ne katılan grup daha sonra bu birliğin sona ermesiyle İslâm Cephesine katılmıştır. Nusret Cephesi, Ahrâru’ş-Şâm, Cundu’l-Aksâ gibi gruplarla ortak operasyonlar düzenleyen Livâu’t-Tevhîd, ÖSO gruplarıyla da ortak çalışmalar yürütmüştür. 2013 yılında DAİŞ ile Batı destekli Asifetul Şimal grubu arasında yaşanan çatışmalarda grubun lideri Abdulkadir Salih bizzat arabuluculuk faaliyetleri yürütmüştür. Zaman zaman yaşanan iç çatışmalarda arabuluculuk rolü de oynayan Livâu’t-Tevhîd, 2014 yılı başında kendini DAİŞ ile patlak veren çatışmalarda diğer birçok grup gibi taraf olarak bulmuştur.¹⁶²

2.1.6. Ceyşu’l-İslâm (İslâm Ordusu)

Liderliğini Zehran Alluş yapmaktadır. “Suud Selefilîği” ekolüne yakın, İslâmcı bir gruptur. Grup Suriye’de İslâmi bir yönetim kurmayı amaçladığını söylemektedir. İslâm Ordusu ilk defa adını 2012 yılında grubun adı Livâu’l-İslâm olduğu zamanda, Şâm’da düzenlediği ve birçok üst düzey rejim liderinin öldürüldüğü saldırı ile duyurmuştur. 18 Temmuz 2012 tarihinde Şâm’da düzenlenen bombalı saldırıda aralarında rejimin çok önemli bakan ve yetkililerinin de bulunduğu birçok isim öldürülmüştür. Öldürülen isimler arasında Beşşâr Esed’in yardımcısı Davud Raja, General Hasan Türkmeni ve

¹⁶⁰ Ansar al-Sham, Mapping Militant Organizations, 3 Nisan 2016, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/531>

¹⁶¹ “Liwa al-Tawhid”, Mapping Militant Organizations, 3 Nisan 2016, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/527>

¹⁶² Şen, Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi..., Ss.198

Esed'in yeğeni Asıf Şevket bulunmaktaydı. Saldırı rejime o zamana kadar vurulmuş en büyük darbe olarak kabul edilmiştir. 2013 yılında İslâm Cephesine katılmıştır.¹⁶³

2.2 Nusret Cephesi

Selefi orijinli El Nusra Cephesi, Suriye'de Eylül 2011'de faaliyete geçse de Irak El Kaidesi sıfatıyla bu ülkedeki varlığı 2003'e dayanıyor. Babası Hafız Esad gibi Beşşar Esad de terör örgütlerini el altından destekleme politikasını izledi. Esad, ilk eylem yıllarında Irak'ta ABD'ye karşı savaşıran Irak El Kaidesi'nin önde gelen destekçilerindendi. Suriye'de konuşlanmalarına, buradan adam devşirip maddi destek sağlamalarına ses çıkarmadı.¹⁶⁴

O dönemde hâlâ "Irak İslâm Devleti" (Irak El kaidesi) saflarında bulunan özellikle Suriyeli yabancı savaşçılar El-Bağdadi'nin yönlendirmesiyle birlikte Suriye'ye geçmeye başlamış; bu da Irak İslâm Devleti'ni Suriye'de bir grup kurmaya itmiştir. Bunun için El-Kaide Merkez'le de görüşülmüş, Suriye'ye geçecek kişilerin El-Kaide ismini ve bağlantılarını açıklamamaları kaydıyla yeni bir grup kurmaları kararlaştırılmıştır. Bu kararla "Nusret Cephesi" (*Cebhet'un Nusra li Ehli's Şam fi-Sahat'il Cihad*) adlı grup kurulmuş; başına ise Zarkavi döneminden beri Irak'ta savaşıran Fatih Ebu Muhammed el-Cevlani geçirilmiştir.¹⁶⁵ Ancak Nusret Cephesi, Suriye'de ciddi oranda güçlenince DAİŞ iki grubun da bağlı olduğu el-Kâide liderliğinden habersiz olarak Irak ile Suriye'deki grupları birleştirip, diğer İslâmi grupları da saf dışı bırakarak bir İslâm Devleti kurma planı yapmış, Nusret Cephesi de el-Kâide liderliğine bağlı kalarak DAİŞ'den ayrı bir yapı olduğunu ilan etmiştir.¹⁶⁶

El-Nusra cephesi, Ahraru'Şam hareketi gibi Selefi İdeolojiyi savunmaktadır. Ancak Her ikisi de Selefi olmalarına rağmen Nusret Cephesi ve Ahrar farklı siyasi amaç ve hedeflere sahiptir. Ahraru'Şam, Nusret Cephesine nazaran daha yerel eğilimlidir (ancak geçtiğimiz günlerde El Cezire Arapça'nın yaptığı bir röportajda Sykes Picot anlaşmasının eskimiş olduğunu vurgulamaları endişe vericidir). Ahraru'ş Şam ayrıca sivillerin bulunduğu alanlara saldırmama, intihar eylemlerini benimsememe ve medya

¹⁶³ Şen, Suriye Askeri Muhafafeti..., Ss. 57

¹⁶⁴ "El-Nusra Cephesi Kimdir?", Habertürk, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2016, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/959258-el-nusra-cephesi-kimdir-el-nusra-teror-orgutu-ne-zaman-kuruldu#>

¹⁶⁵ Can Acun, Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslâm Devleti (DAİŞ), SETA Perspektif, Sayı:53, Haziran 2014, Ss. 3

¹⁶⁶ Şen, Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi, S.s. 206

yayınlarını El Kaide forumlarından değil kendi bağımsız sitesi, Facebook ve Twitter hesaplarından yapması ile ayrılır. En önemlisi Ahrar Nusret Cephesi gibi küresel hilafet çağrısı yapmak yerine hedefini Suriye’de İslâm devleti kurmakla sınırlı tutmaktadır.¹⁶⁷

22 Ocak 2012 tarihinde Nusret Cephesi ilk defa varlığını ilan etmiş ve rejime karşı bir dizi saldırıyı üstlenmiştir. Nusret Cephesi, amacını Suriye rejiminin katlettiği sivil halkı korumak olarak tanımlayarak ismini “Şâm Halkını Korumak İçin Nusret (Yardım) Cephesi olarak açıklamıştır. Nusret Cephesi lideri Ebû Muhammed el-Cevlani’dir. Cevlani, İsrail’in işgal altında tuttuğu Suriye toprakları olan Golan tepelerine bir atıf olup aynı zamanda grubun Suriye’nin yerlisi olan kişiler tarafından kurulup yönetildiğine dâir bir mesaj içermektedir.¹⁶⁸

DAİŞ’in giderek güç kazanması, El Nusra’yı zor durumda bırakmıştır. El Kaide’nin merkezî yönetimi tarafından da bir problem olarak algılanan DAİŞ, Suriye topraklarına yöneldikçe, El Kaide, El Nusra’nın önem kazanması için desteklemek amacıyla üst düzey yetkililerini Suriye’ye göndermiştir.¹⁶⁹

El-Nusra’nın hedefi, Esed rejimini yıkmak ve İslâmi bir devlet kurmak. El-Nusra, DAİŞ’in aksine, diğer İslâmi Grupların desteği olmadan dini bir devlet kurulamayacağını iddia ediyor.¹⁷⁰ El-Nusra Cephesi, DAİŞ’in Suriye’ye girişinden sonra önemli ölçüde kan kaybetmiştir. El-Bağdadi’nin biat çağrısına uyan El-Nusra Cephesi savaşçılarının yarısından fazlası DAİŞ’a katılırken, El-Nusra diğer İslâmi cephelere yanaşmış ve sahadaki işbirliğini artırmıştır. Bu durum ÖSO’nun da dahil olduğu muhalif askeri grupları aşılması zor bir ikilem içerisine sokmuştur. Zira El-Nusra Cephesi, üstlendiği Şam’daki bombalı eylemler sonrası ABD ve bazı Batılı devletler tarafından terör listesine eklenmiştir. Bu durum Suriye Ulusal Konseyi’nin de dahil olduğu birçok muhalif kurum ve Suriyeli tarafından gereksiz ve zamansız bir adım olarak görülmüştür. Zira El-Nusra Cephesi, Suriye’de Esed rejimine karşı en etkin

¹⁶⁷ Jeffrey White and the Others, Syria’s Military Opposition : How Effective, United, or Extremist?, The Washington Institute For Near East Policy, September 2013, P..27

¹⁶⁸ Şen, Suriye Askeri Muhafefi..., Ss. 59

¹⁶⁹ Aytekin Terkan, El-Nusra Cephesi, Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, Mayıs 2015, Ss. 44 (39-64)

¹⁷⁰ “Jabhat al-Nusra”, Mapping Militant Organizations, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2016, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493#note2>

savaşan gruplar arasında yer almış, hatta operasyonların kilitlendiği noktalarda El-Nusra savaşçıları deneyimleriyle fark yaratmıştır.¹⁷¹

Nusret Cephesi Suriye içerisinde ÖSO dâhil tüm gruplarla iyi ilişkiler kurmak, prensip olarak gerek olmadığı sürece Suriyeli direniş gruplarıyla çatışmamak yönünde bir politika yürütmektedir. Ancak ABD tarafından desteklenen ÖSO grupları ve diğer tüm grupları hedef alan DAİŞ ile zaman zaman çatışmalar yaşamıştır. Buna rağmen Lübnan sınırındaki Nusra güçleriyle DAİŞ güçleri bu bölgede hiç bir zaman birbiriyle çatışmamış, zaman zaman rejime ve Hizbullah'a karşı ortak operasyonlar yürütmüşlerdir.¹⁷² 2013 yılında DAİŞ ile yaşanan çatışmalardan dolayı el Nusra Cephesinin kurucularından Abdulaziz el-Katari Nusret cephesinden ayrılmış ve Cundu'l Aksa örgütünü kurmuştur. Bu grup daha sonra kurulacak olan fetih ordusunun bir üyesi olmuştur.

Kurulduğundan beri rejime karşı şiddetli saldırılar yapan Nusra, ülkenin hemen her bölgesinde operasyon yapmaktadır. 2012'nin başında Şam'da ve Halep'te ordu binalarına bombalı araç saldırıları yapan örgüt, savaşın yayılmasının ardından birçok bölgeyi ele geçirdi. İdlip, Halep ve Lazkiye şehirlerinde muhaliflerin ilerlemesinde etkin rol oynadı. İntihar saldırılarıyla ve tecrübeli savaşçılarıyla diğer gruplardan farklı savaş stratejilerine sahip olan örgüt birçok bölgenin alınmasında büyük etkiye sahiptir.¹⁷³

Taftanaz Hava Üssü, Halep ve İdlip'te birçok askeri üs, Lazkiye'nin kuzeyindeki bazı bölgeler, Hama ve Humus'ta silah ve mühimmat depoları, Rakka şehri, Deyru'z-Zûr şehrinin birçok bölgesi, Hama Morek civarı, Deraa ve Kuneytra'daki bölgeler, Şam Kalamun, Meliha, Malula bölgesinin ele geçirilmesi, DAİŞ'in Rakka, Halep'in Bab, Menbiç gibi bölgeleri ve Deyru'z-Zûr şehrinde muhaliflerin hakim olduğu yerleri ele geçirmesinin ardından Nusra Cephesi bu bölgelerden çekilmiştir. Bu bölgelerdeki kuvvetlerini başka bölgelere kaydırmıştır.¹⁷⁴ 15 Aralık 2012'de tarihinde ABD, Nusret Cephesini terör örgütleri listesine aldı.¹⁷⁵ 2014 yılına gelindiğinde Türkiye'de Nusret

¹⁷¹ Ulutaş ve Halid Hoca, a.g.m, Ss. 24-25

¹⁷² Şen, Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi, Ss. 216

¹⁷³ Ulutaş ve Diğerleri, a.g.m, Ss. 32

¹⁷⁴ Ulutaş ve Diğerleri, a.g.m, 32

¹⁷⁵ "ABD, Nusret Cephesi'ni terörist ilan etti" Star Gazetesi, 6 Nisan 2016, <http://haber.star.com.tr/dunya/abd-nusret-cephesini-terorist-ilan-etti/haber-710873>

Cephesini Terör örgütleri listesine aldı.¹⁷⁶ El Nusra Cephesi Arap Baharı, Irak tecrübesinin etkisiyle Halkın tepkisini çekmemek için bombalı saldırıların azaltması ve Sivillere zarar verilmeme hususunda daha dikkatli hareket ettiği iddia edilmektedir.¹⁷⁷

Nusret Cephesi Suriye’de sadece bir İslâm devleti kurulmasını kabul edeceklerini açıklamıştır. Ancak bunu yaparken Suriye içinde ve dışında bulunan akil adamlar ve din adamlarının katılım ve görüşleri doğrultusunda, diğer gruplarla istişare edeceklerini, kendi görüşlerini diğerlerine dayatmayacaklarını, diğer dinî ve etnik grupları ötekileştirmeyeceklerini açıklamıştır. Nusra lideri, Taysir Alluni’ye verdiği röportajda aşırılığa karşı olduklarını açıklamıştır.¹⁷⁸

Nusret Cephesi, ağırlıklı olarak yerel kaynaklardan, rejimden ele geçirilen silah ve emtialardan, kontrol edilen bölgelerdeki fabrikaların işletilmesiyle elde edilen gelirlerden ve İslâm Dünyasının birçok bölgesinde kendisine yardım eden destekçilerden gelen bağışlarla faaliyetlerini yürütmektedir. Nusret Cephesinin Batılıları rehin alarak fidye karşılığında para aldığı yönünde iddiâlar olsa dahasına da yansıyan belge ve açıklamalar bunu doğrulamamaktadır. Nitekim örgüt, 28 Ağustos 2014 tarihinde 43 Fiji asıllı BM Barış Gücü askerini Golan Tepelerinde esir almış, daha sonra esirleri herhangi bir karşılık talep etmeden serbest bırakmıştır.¹⁷⁹

2.3. DAİŞ (ad-Dawlah al-Islamiyah fil-‘Iraq wa ash-Sham)

DAİŞ’in kökleri 1999 yılında, Ürdünlü Ebu Musab el Zerkavi tarafından kurulan Cemaat’ul el-Tevhid ve’l Cihad’a (CTC) dayanmaktadır.¹⁸⁰ Zarkavi, kısa sürede ülkeye (Irak’a) yabancı savaşçıların girişini sağlamıştır. Afganistan’da iken Usame bin Ladin’in kurduğu yapı Zerkavi’yle irtibata geçmiş ve birlikte hareket edilmeye başlanmıştır. Burada ABD güçlerine karşı savaşmak için gelenlerin bir kısmı Afganistan, Çeçenistan, Bosna, Keşmir gibi cephelerde daha önce savaşmış olan tecrübeli savaşçılar iken, diğer bir kısmı ise Arap ve İslâm dünyasının dört bir tarafından ilk “cihadi” deneyimini

¹⁷⁶ “Bakanlar Kurulu terör örgütleri listesini güncelledi”, Hürriyet Gazetesi, 6 Nisan 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/bakanlar-kurulu-teror-orgutleri-listesini-guncelledi-26634556>

¹⁷⁷ “Jabhat al-Nusra li-ahl al-Sham min Mujahedi al-Sham fi Sahat al-Jihad. A Strategic Briefing”, Quilliam Foundation, <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/jabhat-al-nusra-a-strategic-briefing.pdf>

¹⁷⁸ Şen, Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss. 61-62

¹⁷⁹ Şen, , Suriye Askeri Muhalafeti..., Ss. 63

¹⁸⁰ Ahmed S. Hashim, From Al-Qaida Affiliate to The Rise Of The Islamic Caliphate: The Evolution Of The Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS), RSIS Nanyang Technological University, December 2014, P. 2

yaşayacak olan gençlerden oluşmaktadır. Kısa sürede Irak’a yüzlerce savaşçı girerek bu gruba katılmaya başlamıştır.¹⁸¹

2004 yılına gelindiğinde Zerkavi, El-Kaide merkezine direk olarak biatını (bağlılığını) açıklayarak grubun adını *Tanzim el-Kaide fi Bilad er-Rafideyn* (İki Nehir Arası El Kaide/ Irak-Mezopotamya El Kaidesi) olarak değiştirmiştir. Bu süreçte, kısaca “Irak El Kaidesi” (IEK) diye anılan grup, gücünün zirvesine ulaşmış ve ABD ile işgal güçlerine karşı çok büyük saldırılar gerçekleştirmeye başlamıştır.¹⁸² 2006 Haziran’da ise Zerkavi’nin ABD güçleri tarafından bir operasyon sonucu öldürülmesi ile örgüt yeni bir döneme geçmiştir. Irak El-Kaidesi dâhil olmak üzere bazı Sünni grupları da içine alarak oluşturulan Mücahitler Şura Konseyi dönüşüm geçirerek Irak İslâm Devleti adını almıştır. Irak İslâm Devleti’nin (İİD) ilanı, El-Kaide merkezine danışılmadan yapılan bir eylem olarak Irak ile merkezin arasında ileride yaşanacak kopukluğun ilk örneklerinden biri olmuştur. Yeni örgütün başına ise Ebu Ömer El-Bağdadi getirilmiştir.¹⁸³

18 Nisan 2010’da Irak güvenlik güçlerinin ABD destekli operasyonu sonucunda Irak el-Kaidesinin lideri olan el-Mısri ve (Ebu Ömer) el-Bağdadi, Selahaddin vilayetinde, öldürülmüştür. İİD’nin lider kadrosunda tekrar bir değişiklik meydana gelmiş ve liderliğe Ebu Bekir el-Bağdadi geçmiştir.¹⁸⁴ 2011 yılı Aralık ayında ABD askerlerinin Irak’tan tamamen çekilmesi, Maliki’nin Sünniler üzerindeki baskısını iyice artırması sonucu bazı Sünnilerin el-Kaide’ye tekrar yakınlaşması ve Suriye’de yaşanan olayların iç savaşa doğru evrilmesi nedeniyle oluşan güç boşluğundan faydalanan İİD’nin hem militan sayısında hem de eylem sayılarında artış görülmüştür. İİD lideri Ebubekir Bekir el-Bağdadi Nisan 2013’te yayınladığı mesajda, Suriye el-Kaidesi olan Nusra Cephesi ile birleşerek örgütün adının “Irak ve Şam İslâm Devleti” (İŞİD) olarak değiştirildiğini duyurmuştur.¹⁸⁵ Daha sonra bu açıklama el-Nusra lideri Ebu Muhammed el-Cevlani ve el-Kaide lideri Zevahiri tarafından yalanlandı.¹⁸⁶

¹⁸¹ Can Acun, Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslâm Devleti (DAİŞ), Ss.2

¹⁸² Acun, Neo el-Kaide..., Ss. 2

¹⁸³ Recep Tayyip Gürler ve Ömer Behram Özdemir, DAİŞ: Irak’ta Yerli Suriye’de Yabancı, Ortadoğu Analiz, Temmuz-Ağustos 2014, Cilt: 6, Sayı: 63, Ss. 59 (58-61)

Recep Tayyip Gürler ve Ömer Behram Özdemir, El-Kaide’den Post-Kaide’ye Dönüşüm: DAİŞ, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Mayıs 2014, Ss. 119 (113-155)

¹⁸⁵ Gürler ve Özdemir, El-Kaide’den Post-Kaide’ye..., Ss. 119

¹⁸⁶ Aaron Y. Zelin, The War between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement, The Washington Institute for Near East Policy, June 2014, P. 4

El-Kaide lideri Zevahiri bu iki grup arasında ki bölünmeyi kınayarak gerginliği bastırmayı denedi ve her grubun kendi eylem alanlarıyla, DAİŞ'in Irak'ta ve El-Nusra'nın ise Suriye'de, ilgilenmesini istedi. Zevahiri resmi ve Uzlaştırıcı tavır takınmasına rağmen, verdiği mesajda Ebubekir el-Bağdadi'nin ihtiraslarına açık bir şekilde sitem ediyordu. Bu hareket ise karşılıksız kaldı ve El kaide'ye bağlı cihat güçlerinin hem Suriye ve Mezopotamya'da hem de Levant sınırları içinde yaşadığı anlaşmazlıkların açık bir mücadeleye dönüşmesine sebep olarak bu güçlerin bölünmesine doğru evrildi.¹⁸⁷

Birçok başarısız arabuluculuk denemeleri ve yüzlerce insanın ölümünden sonra bu anlaşmazlık, el-Kaide'nin resmi olarak DAİŞ'i tanımadıklarını açıklamasıyla sonlandı.¹⁸⁸

Tablo 4
DAİŞ/DAİŞ'in Oluşum Süreci

Örgüt	Tarih	Liderleri
Cemaat'ul el-Tevhid ve'l Cihad	1999-2004	Ebu Musab el Zerkavi
İki Nehir Arası El Kaide/Irak-Mezopotamya El Kaidesi	2004-2006	Ebu Musab el Zerkavi
Mücahitler Şura Konseyi	2006	Ebu Hamza el-Muhacir
Irak İslâm Devleti	2006-2013	Ebu Ömer el-Bağdadi
Irak ve Şam İslâm Devleti	2013-2014	Ebu Bekir el-Bağdadi
İslâm Devleti	2014-	Ebu Bekir el-Bağdadi

DAİŞ'in sahip olduğu militan sayısına bakıldığında ABD Merkezi Haber alma Teşkilatı (CIA), DAİŞ terör örgütü militanlarının sayısına ilişkin tahminlerini güncelleyerek, örgütün bu iki ülkede 20 bin ile 31 bin 500 savaşçı toplayabileceğini belirtti. CIA Sözcüsü Ryan Trapani, yaptığı açıklamada, yeni istihbarat değerlendirmelerine göre

¹⁸⁷ Andrea Plebani, The unfolding legacy of al-Qa'ida in Iraq: from al-Zarqawi to the new Islamic Caliphate, New (and old) patterns of jihadism: al-Qa'ida, the Islamic State and beyond, Andrea Plebani (ed), Istituto per gli Studi di Politica Internazionale (ISPI), Milan, 2014, P. 13

¹⁸⁸ Andrea Plebani, a.g.m, Ss. 13

DAİŞ'in Irak ve Suriye'de 20 bin ila 31 bin 500 savaşçı toplayabileceğinin tahmin edildiğini, daha önceki tahminlerinde ise bu sayının 10 bin olduğunu bildirdi.¹⁸⁹

Yabancı militanların yoğunlukla görüldüğü DAİŞ terör örgütünün yönetim kadrosunda da birçok yabancı militanın olması dikkati çekiyor. Merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nin New York kentinde bulunan “Soufan Group” adlı stratejik araştırma merkezi, eski İngiliz diplomat ve istihbaratçı Richard Barrett imzasıyla “Suriye'deki Yabancı Savaşçılar” adlı kapsamlı bir rapor yayınladı. Raporda, Suriye'de 3 yıldan bu yana devam eden iç savaş süresince 12 binden fazla yabancı militanın ülkeye giriş yaptığı belirtiliyor.¹⁹⁰

2.3.1. DAİŞ'in El-Nusra (el-Kaide) ile Arasındaki Farklılıklar

DAİŞ 2013 yılında el-Kaide'den bağımsız olarak hareket eden bir örgüt olması ile birlikte iki örgüt arasındaki bazı ideolojik farklılıklar belirgin hale gelmiştir. Bugün Suriye'de el-Kaide'yi temsilen hareket eden el-Nusra ve DAİŞ arasındaki temel farklılıklar her ne kadar 2013 yılında ortaya çıkmış gibi gözükse de araştırmacılara göre ideolojik ve yöntem açısından iki örgütün ayrışması 2004 yılına kadar götürülebilir.

2.3.1.1 Yöntem Farklılıkları

El Kaide bünyesinde yaşanan uyuşmazlık, 'iki yöntem veya ekol karşısında olduğumuz' cümlesiyle özetlenebilir:

- **Nusra Cephesi ve Colani (Cevlani) Ekolü:** Birinci ekolü; son durum değerlendirmeleri bağlamında El Kaide yöntemini yansıtan Nusra Cephesi temsil ediyor. El Kaide üzerine çalışmalarıyla tanınan uzmanlardan Dr. İyad Kuneybi, Nusra Cephesi'ni 'El Kaide içindeki yenilikçi akım' olarak niteleyerek durumu özetliyor.
- **Irak ve Şam İslâm Devleti (DAİŞ) ve Zerkavi Ekolü:** İkinci ekolü temsil eden DAİŞ ise Zerkavi ve onun savunduğu ideolojik yöntemin devamı niteliğini

¹⁸⁹ DAİŞ'in militan Sayısı açıklandı”, TRT Haber, 11 Nisan 2016, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/isidin-militan-sayisi-aciklandi-143966.html>

¹⁹⁰ Melih Ahıskalı, “DAİŞ'in "yabancı uyruklu" militanları”, Anadolu Ajansı, 11 Nisan 2016, <http://aa.com.tr/tr/dunya/isidin-yabanci-uyruklu-militanlari/147103>

taşıyor. DAİŞ, çok daha ideolojik ve şiddet yanlısı tutumuyla, El Kaide merkezinin sağında yer alıyor.¹⁹¹

DAİŞ'in kendi dışındaki tüm diğer unsurlardan mutlak itaat istediği ve bunu elde edemezse bu gruplarla çatışmaya girdiği gözlemlenmiştir. Bundan hareketle DAİŞ'in bölgedeki etkinliğini ve kalıcılığını Irak'ta şu an ittifak halinde bulunduğu diğer Sünni-Arap unsurlar ile olan ilişkisinin belirleyeceğini söylemek mümkündür.¹⁹² DAİŞ diğer gruplarla işbirliği yapmayıp kendi dışındaki unsurlardan itaat beklerken, El-Nusra Sözcüsü Ebu Firas Suri Al Jazeera Turk'e yaptığı açıklamada Suriye'de diğer muhalif gruplarla iş birliği yapabileceklerini ifade etmiştir. Ayrıca, İslâm Devleti kurmak isteyen el-Nusra'nın sözcüsü savaş sonrası dönemde ülkeyi yönetme hırsına sahip olmadıklarını söyleyerek ilginç iddialarda bulunmuştur.

Suriye'de Esed rejimine karşı hiçbir ayırım yapmadan tüm gruplarla işbirliği yaptıklarını belirterek, "Biz "cihadın" ilk gününden beri tüm gruplara el uzattık ve hiçbir ayırım yapmadan Esed'e karşı işbirliği içerisinde olduk. Suriye özgür olduğunda bu ülkeyi yönetme gibi bir hırsumuz da yok" dedi. Suri Türkiye'nin talep ettiği güvenli bölge ve uçuşa yasak bölgeyle ilgili, "İlan edilecek alanda sivillerin emniyeti ve varil bombası başta olmak üzere rejimin katliamlarından korunulacak bir güvenli bölge fikrine karşı değiliz. Nusra Cephesi, tampon bölge ilan edilirse, oradaki mazlum Suriye halkının zarar görmemesi için ne gerekiyorsa yapacaktır" ifadelerini kullandı.¹⁹³

Zerkavi'nin yöntemi (DAİŞ'in yöntemi), ayrıntıları itibarıyla 'dini aşırılık ve katı siyasi tavırlar' üzerine oturması açısından El Kaide'nin sağ cephesine düşüyor. Zerkavi'nin eğilimi, sonraları Irak sahnesinde gelişti. Zamanla Irak'taki 20 Devrimi Tugayları ve İslâm Ordusu gibi başka İslâmi güçler ve gruplarla çatışmaya girilmesi evresine geçti. Zerkavi'nin 2006 yılında Irak'ta öldürülmesi, yönteminin gerilemesine yol açmadı. Öncelikle Ebu Hamza Muhacir ve Ebu Ömer Bağdadi gibi yeni liderler, aynı yöntemi izlediler ve bugün Ebu Bekir Bağdadi'nin durumunda olduğu gibi Zerkavi'nin mirasına sadık kaldılar. İkincisi, Zerkavi'nin yöntemi, dünyanın dört bir yanında kendisine destekçi bulmaya başladı. Bu durum, Zerkavi'nin Irak'taki hızlı başarısını çevreleyen

¹⁹¹ Muhammed Ebu Rumman, El-Kaide ile DAİŞ Anlaşmazlığın Boyutları, Aljazeera Turk, 10 Nisan 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/el-kaide-ile-isid-arasindaki-anlasmazligin-boyutlari>

¹⁹² Acun, Neo El-Kaide..., Ss. 6

¹⁹³ Yılmaz Bilgen, "Nusra Sözcüsü: DAİŞ ile ittifak yapmayız", Aljazeera Turk, 11 Nisan 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/nusra-sozcusu-isid-ile-ittifak-yapmayiz>

halkanın etkisi olarak görüldü.¹⁹⁴ DAİŞ'in sistematik bir stratejinin ürünü olarak yarı-devlet yapısı, Halifeliliğin ilanı ve belirli bir toprak parçasını kontrol etmeyi hedefleyen yayılmacı ve saldırgan politikası, DAİŞ'i diğer terör örgütlerinden büyük ölçüde ayırtırmakta ve ortaya çıkardığı güvenlik riskleriyle baş etmeyi de zorlaştırmaktadır. DAİŞ, benimsemiş olduğu savaş, saldırı ve terör stratejilerinin içerdiği muğlaklıklara rağmen, son yıllardaki tercih ettiği hedefler ile bu hedeflere yönelik kullandığı sürekli değişim gösteren ve esnek olan taktikleri ile birlikte değerlendirildiğinde, yerel ölçekten bölgesel ve küresel ölçeğe birbiriyle entegre, eşzamanlı ve kademeli bir savaş ve şiddet doktrini ile hareket etmektedir.¹⁹⁵

Sosyal medya araçlarını oldukça etkili bir şekilde kullanarak Suriyeli nüfusa ve dünya genelindeki cihatçılara ulaşabilmesi, DAİŞ'i diğer gruplardan farklılaştıran bir unsur olmuştur.¹⁹⁶ Terör Örgütü DAİŞ yayımladığı dergiler aracılığı ile de büyük bir propaganda gerçekleştirebiliyor. Dergilerinde kullanılan dile bakıldığında yaptığı eylemleri meşrulaştırmak için insanların dini araçsallaştırdığı görülüyor. Ayrıca her ne kadar şiddet söylemlerini kullansa da dergilerinde aynı zamanda terör örgütüne katılımı artırmak için “yumuşak” bir dil kullanıldığı görülüyor. Aynı zaman da kendi örgütüne katılan yabancı savaşçıları kullanarak her türlü ırktan insana sahip olduğu propagandası yapıyor. Örneğin Suriye'deki diğer bir terör örgütü olan PYD (Partiya Yekîtiya Demokrat) ile savaştığında dergilerinde bunun Kürtlere karşı bir savaş olmadığını iddia ediyor ve şu ifadeleri kullanıyorlar: *“Bu olayın doğru olmadığına İslâm devletinin içerisindeki binlerce kürt mücahidin varlığından anlamaktayız. İslâm devleti bu ırka savaş açmış olsaydı bu ırktan birilerinin bu safta yer almaması gerekirdi.”*¹⁹⁷ Yine derginin başka yerinde kendisine katılan yabancı savaşçılar için *“Yüzlerce ülkeden yüzlerce değişik ırktan insanlar burada bir arada yaşamaktadır.”*¹⁹⁸ Kullanılan dile bakıldığında DAİŞ'in şiddet dilinin yanı sıra yumuşak bir dil kullanarak katılımı artırma çabası içinde. DAİŞ bu propaganda ile farklı ülkelerden katılım sağlanmasını arzuluyor. Ayrıca DAİŞ, Selefililiğin etkin olduğu Suudi Arabistan'ı bile İslâm ülkesi olarak

¹⁹⁴ Muhammed Ebu Rumman, DAİŞ ile El-Kaide..., 10 Nisan 2016, Aljazeera Turk.

¹⁹⁵ Murat Yeşiltaş, DAİŞ: Terörün Jeopolitik Yönetimi, Ortadoğu Analiz, Cilt:8, Sayı:73, Mart-Nisan 2016, Ss.62 (62-64)

¹⁹⁶ Sinan Hatahet, Suriye'de DAİŞ, ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:20, Şubat 2015, Ss.9

¹⁹⁷ “İslâm Devleti Kürtlerle Neden Savaşmaktadır.” Al-Hayat Medya, Kostantiniye, Sayı:2, Şevval, H.1436, Ss. 18-19

¹⁹⁸ “İD Kürtlerle Neden....”, a.g.y, Ss.18

görmüyor. Pek çok İslâm ülkesi liderlerini suçladığı gibi Suudi kralı’da “Tağut” olmakla itham ediyor.¹⁹⁹ Geniş bir coğrafi bölgeyi hedefine almış jeopolitik bir yayılma anlayışı ise örgütün ana stratejisini oluşturur. Böylesi bir stratejiyi, taktiksel düzeyde eşlik eden şiddet ve saldırı pratiklerini, savaş ilanı ile hayata geçirmeye çalışan örgüt, düzensiz bir askeri savaş doktrine sahiptir. Söz konusu üç düzeyli stratejik vizyon, örgütün hayatta kalma stratejisine ve terör eylemlerinin bütün içeriğine nüfuz etmiştir.²⁰⁰ DAİŞ’in en güçlü propaganda silahı ve yeni taraftar kazanma aracı yapı bozumuna uğrattıkları dini kavramlardır. İslâm kültürü ve medeniyeti içinde yer alan, esasen asırlardan beri anlam ve kapsamı konusunda aşağı yukarı görüş birliği bulunan cihat, bey’at, el-vela ve’l-bera, hicret, tağut gibi terim ve kavramlar DAİŞ ve benzeri örgütler tarafından yeniden tanımlamaktadır. İçleri boşaltılan ve anlam alanları yeniden çizilen bu kavramlar insanları her türlü yalan, yanlış ve tutarsız fikir ve düşünce ve eyleme sevk edebilmektedir.²⁰¹

2.3.1.2. İdeolojik Farklılıklar

DAİŞ, El-Kaideyle benzer bir ideolojiye (Selefi ideoloji) sahip olmasına rağmen “hilafet”in yeri ve zamanı konusundaki yaklaşımı farklıdır. Örneğin el-Nusra’nın uzun dönemli hedefi “Halifelik” kurmak olmasına rağmen, henüz vaktin uygun olmadığını ve Uygun zamanın beklenmesi gerektiğine inanır,²⁰² Nihai amacı “hilafetin” yeniden ihyası -elbette kendi yönetimlerinde- olan DAİŞ ise, bu amacı doğrultusunda cephe genişletmektedir.²⁰³ DAİŞ’in düşünce çizgisi (İdeolojisi), bir yönüyle tarihte ilmi Selefilik olarak bilinen, İslâm’ı en sade ve otantik haliyle anlama ve yaşama çabası olarak nitelenebilecek akımdan ayrılarak şiddet ve tedhişi esas alan politik bir “Selefizm”e dönüşmüştür. Zaman zaman medya ve akademyada hareketin bir yönüyle “Neo-Haricilik” olarak vasf edilebilecek bir İslâm yorumunu çağrıştırdığı iddia edilse de aslında İslâm dininin ve medeniyetinin tarihinde hiçbir yeri olmayan yepyeni bir vaka ile karşı karşıya olduğumuz muhakkaktır.²⁰⁴

¹⁹⁹ Bkz, Dabıq, Issue:7, H.1436, P.56

²⁰⁰ Yeşiltaş, a.g.m, Ss. 62

²⁰¹ “DAİŞ’in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu”, DİB Din İşleri Yüksek Kurulu, 2015, Ankara Ss. 19

²⁰² Elliot Friedland, Special Report The İslamic State, The Clarion Project, 10 May 2015, Ss. 13

²⁰³ Gürler ve Özdemir, DAİŞ: Irak’ta Yerli..., Ss.61

²⁰⁴ “DAİŞ’in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu”, Ss. 8

2.3.2 Diğer Gruplar İle İlişkileri

DAİŞ 2014 ile birlikte Özgür Suriye Ordusu unsurları, İslâmi Cephe, Mücahitler Ordusu, El Nusra ve YPG (Halk Savunma Birlikleri-PYD'nin silahlı kanadı) ile kuzey Suriye'de bir hâkimiyet savaşına girmiştir. Bu açıdan bakıldığında DAİŞ, eylemleri ile Şam yönetiminden ziyade muhalif unsurlara zarar vermekte ve orta vadede rejimin elini güçlendirmektedir.²⁰⁵ 2014'ün ilk günlerinde DAİŞ'in Halep ve Idlib kırsalındaki baskısını sürekli arttırmasına karşın, DAİŞ'e muhalif kanattan ilk doğrudan saldırılar ÖSO çizgisindeki gruplardan gelmiştir. Idlib'deki ABD destekli ÖSO komutanı olarak bilinen Cemal Maruf'un komuta ettiği Suriye Devrimciler Cephesi ve Suriye Müslüman Kardeşler hareketine yakınlığıyla bilinen Ceyş el-Mücahidin grupları bölgedeki DAİŞ mevzilerine saldırı başlatarak büyük bir çatışmanın ilk kurşununu atmış oldular. Bu süreçte DAİŞ de muhalif gruplar da karşı tarafı komutanlarının katliyle suçlamaktaydı. Idlib ve Halep kırsalında çatışma hızla alevlenirken İslâmi Cephe (İC) DAİŞ ile sınır kasabası Azez'in hakimiyeti için çatışmalara girerek savaşa taraf haline geldi. İC unsurlarından Ahrar'u Şam grubunun çatışmayı durdurma çabaları ise sonuçsuz kalmış ve DAİŞ'in saldırıları sonucu Ahrar-u Şam da LT (Liva'ul Tevhid) ile birlikte DAİŞ'e karşı savaşmaya başlamıştır.²⁰⁶

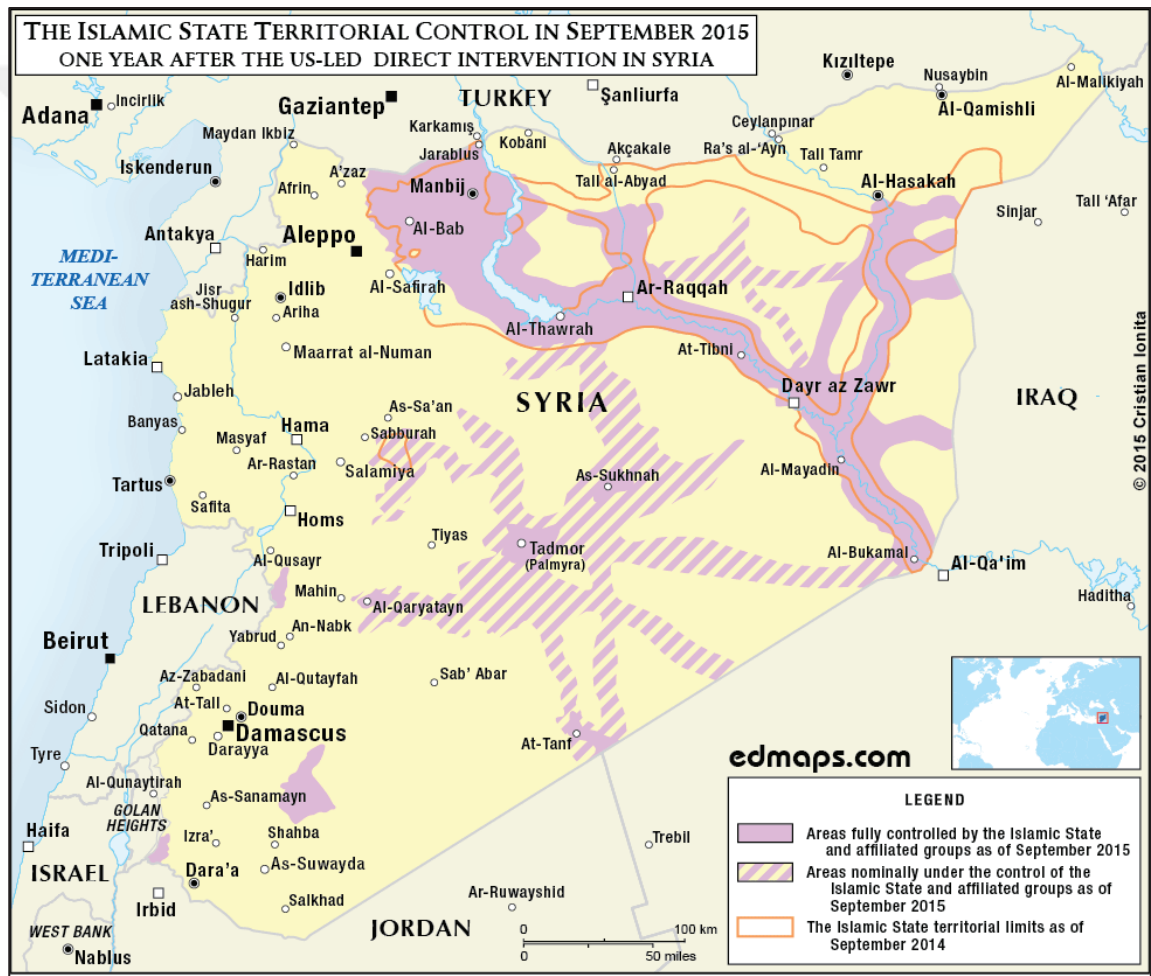
ÖSO'nun aksine, DAİŞ'in ana hedefi rejimi devirmek değildir; bunun yerine, ağırlıklı olarak ele geçirdiği bölgelerde gücünü pekiştirmeye öncelik vermektedir. İkincisi, DAİŞ önce kontrol altına alma-sonra genişleme stratejini benimsemiştir. Çok nadir olarak henüz ele geçirdikleri bir bölgeyi güvenlik altına almadan başka bölgelere saldırmaktadır. Hızlı genişlemesine rağmen ele geçirdiği bölgelerde tutunamayan ÖSO'nun aksine, DAİŞ'in saha kontrolü kalıcıdır²⁰⁷ DAİŞ muhaliflerden sonra rotasını Esed güçleri ve YPG'ye çevirerek hâkimiyet alanını genişletme yönünde yeni bir yol izlemeye başlamıştır. Suriye'de faaliyete geçtiği günden bu yana Esed güçleriyle çok az çatışmaya giren karşılığında da hava saldırısı gibi yıpratıcı saldırılara uğramayan örgüt Rakka'da son kalan Esed güçlerine ait tesisleri ele geçirerek Rakka'nın tümüne hâkim olmuştur. Deir ez Zor ve Humus'un kırsalında ise yılın ikinci yarısında Esed güçleri ile

²⁰⁵ Gürler ve Özdemir, DAİŞ: Irak'ta Yerli..., Ss. 60

²⁰⁶ Nebi Miş ve Ömer Behram Özdemir, Suriye 2014, Ortadoğu Yıllığı 2014, Muhittin Ataman ve Kemal İnat (Ed). Açılım Kitap, İstanbul, 2015, Ss. 173 (169-194)

²⁰⁷ Hatahet, a.g.m, Ss. 9

DAİŞ unsurları arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.²⁰⁸ DAİŞ'in görünürde Suriye iç savaşındaki aktörlerle iş birliği yapmayı reddettiği için iç savaş aktörlerine yönelik tek stratejisinin savaş stratejisi olduğu söylenebilir. DAİŞ jeopolitik mücadeleyi radikal bir düşmanlık ekseninde kurarak müzakereyi dışarda tutar ve böylece, Arap devrimlerini isyankâr bir güzergâha yöneltir. Bu anlamda, şiddeti bir savaş enstrümanı olarak, politikanın devamı şeklinde kurgulamak yerine, şiddeti 'tamamen yok etmek' için kullanmayı tercih etmektedir. Keyfiyete dayanan şiddet, bu nedenle DAİŞ'in eylem stratejisini özünü oluşturmaktadır. Ortadoğu jeopolitiğinin yeniliğini de oluşturan, büyük ölçüde bu, şiddetin keyfiliği meselesidir.²⁰⁹

Resim 1: DAİŞ'in Suriye'de kontrol ettiği bölgeler

Kaynak: edmaps.com, "The Islamic State Territorial Control in September 2015"

²⁰⁸ Miş ve Özdemir, a.g.m, Ss. 172

²⁰⁹ Murat Yeşiltaş, Eski Coğrafya Yeni Bölge: Ortadoğu'da İsyân ve Devrimin Jeopolitiği, Ortadoğu Analiz, Cilt:8, Sayı:72, Ocak-Şubat 2016, Ss.13 (11-13)

DAİŞ'in Suriye'de güçlenmesiyle beraber Suriye'ye dışardan müdahale eden ülke sayısı da arttı. Amerika'nın öncülüğünde DAİŞ'de karşı birçok ülkenin katıldığı koalisyon kuruldu. Irak ve Suriye'de geniş alanlarda hâkimiyet kuran DAİŞ'le mücadele çerçevesinde oluşturulan koalisyonu birçok ülke farklı şekillerde destek veriyor. Bazı ülkeler düzenlenen askeri operasyonlarda aktif olarak yer alırken, birçok ülke de insani yardım kısmında yer alıyor.²¹⁰ DAİŞ'le mücadele stratejisinin ağırlığını Irak oluştursa da ABD'nin yaptığı hava saldırıları özellikle Suriye'nin kuzeyindeki askeri ve siyasi dengeyi değiştirmiş görünüyor. Zira ülkenin kuzeyinde Ayn El-Arab (Kobani) ve Tel Abyad örneklerinde olduğu gibi hava saldırılarıyla birlikte yerel grupların DAİŞ'e karşı üstünlük sağladığı ortada. Ancak Deyrezor, Humus ve Halep kırsalında DAİŞ'in muhalifler ve rejime karşı avantaj ve kazanımlar sağladığını söylemek mümkün.²¹¹ ABD Savunma Bakanlığına 8 Ağustos 2014'ten beri DAİŞ'de karşı yapılan operasyonlara toplamda 6.4 milyar dolar harcadı. Günlük operasyon maliyeti ortalama 11.5 milyon dolara denk geliyor.²¹²

Burada ABD ve DAİŞ'le mücadele stratejisi açısından bir zorluk ortaya çıkıyor. Hava saldırılarının yanı sıra yerel güçlerle işbirliğini içeren DAİŞ'le mücadele stratejisinde Suriye'de yerel müttefik açısından bir zayıflık söz konusu. DAİŞ'in kontrol sağladığı bölgelerde birkaç farklı aktör var. Bu aktörlerden ilk akla gelen Özgür Suriye Ordusu (ÖSO). Ancak ÖSO, ilk kurulduğu dönemden bu yana oldukça zayıflamış ve taban kaybetmiş durumda. Bu nedenle ÖSO kapasite açısından ABD'nin önceliklerine cevap verebilecek pozisyonda değil.²¹³

DAİŞ'e karşı yerel müttefik olarak değerlendirilebilecek bir diğer aktör de Ahrar'ı Şam, İslâm Cephesi, Şam Cephesi, Nusra gibi İslâmi gruplar. Bunlar bir araya gelerek Fetih Ordusu adı altında birlikte hareket etseler de her grubun etkin olduğu farklı bir alan var. Bu grupların DAİŞ'e karşı bir denge unsuru olmaları mümkün olsa da, bu seçenek ABD açısından ideolojik olarak ihtimal dışı addediliyor. Zira İslâmi gruplar ABD tarafından radikal olarak kabul ediliyor ve sistem dışı tutuluyor.²¹⁴ ÖSO'nun yeterince etkin olamaması ve ABD'nin İslâmi gruplara soğuk bakması ABD'yi

²¹⁰ "DAİŞ'de karşı koalisyon", Aljazeera Turk, 16 Nisan 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/iside-karsi-koalisyon>

²¹¹ Bilgay Duman, DAİŞ'le mücadelenin bir yılı, Aljazeera Turk, 16 Nisan 2016

²¹² Kathleen J. McInnis, Coalition Contributions to Countering the Islamic State, CRS Report, 13 Nisan 2016, Ss. 3

²¹³ Duman, DAİŞ'le mücadele..., 16 Nisan 2016

²¹⁴ Duman, DAİŞ'le mücadele..., 16 Nisan 2016

alternatif çözüm arayışlarına yöneltti. Bu doğrultuda ABD, PKK'nın Suriye kolu olan PYD ile işbirliğine giderek bu sorunu halletmeye çalıştı.

ABD'nin Ankara Büyükelçisi John Bass'ın "ABD, PYD'ye silah vermiyor" açıklamasından 24 saat bile geçmeden Amerikan ordusuna ait helikopterlerin Suriye'nin Haseke kenti yakınlarındaki bir üsse çok sayıda silah taşıdığı ileri sürüldü. Bu kargolar PKK'nın Suriye uzantısı PYD güçlerine aitti. ABD, DAİŞ'in karargâh olarak kullandığı Rakka kentine hava saldırılarını artırabilmek için Haseke yakınlarındaki terk edilmiş bir havaalanını ekim ayında üs haline getirmek için çalışma başlatmıştı. Rümeylan Üssü şimdilik sadece helikopter inişleri için uygun durumda.²¹⁵ DAİŞ'e karşı koalisyon operasyonları devam ederken. Diğer taraftan İslâmi gruplarında her ne kadar batı tarafından desteklenmese de DAİŞ'e karşı mücadele ettiği biliniyor. Buna rağmen DAİŞ hala Suriye'de oldukça etkin bir aktör konumundadır. Kısa vadede bu etkinliğini yitirmesi zayıf bir ihtimal olduğunu söyleyebiliriz. İlerleyen dönemlerde hem yerel aktörlere hem de uluslararası topluma meydan okuyan terör örgütü DAİŞ'in ne kadar direnebileceği merak konusudur.

²¹⁵ Selen Temizer ve Mohamad Misto, ABD, PYD'ye askeri yardımını sürdürüyor, 16 Nisan 2016, <http://aa.com.tr/tr/dunya/abd-pydye-askeri-yardimini-surduruyor/551481>

SONUÇ

Abbasiler Döneminde İslâm, dünyanın farklı bölgelerine yayılmış pek çok farklı kültür ve ideolojiyle karşılaşmıştır. İslâm dini dünyanın farklı yerlerinde yayılırken Müslümanlar birçok farklı düşünce ve ideolojiden de etkilendi. Bu durum İslâm'ın içinde birçok fırkanın veya mezhebin ortaya çıkmasının nedenlerinden biri olmuştur. Ehli Sünnet mezhepleri genellikle kendi düşüncesini oluştururken, Kur'an'ın inişine şahitlik etmeleri, Asrı Saadet döneminin dil yapısını bilmeleri ayrıca fazilet sahibi olmaları nedeniyle Selef'in yani Ashab ve Tabii'nin düşüncelerini önemsemişler ve kendi doktrinlerini oluştururken bu düşünceden istifade etmiştir. Birbirinden farklı düşünceler ve mezhepler ortaya çıkmışsa da Özellikle Ehli Sünnet diğer kesimleri tekfir etmemiştir. Bu açıdan bakıldığında Ahmed Bin Hanbel, İmam Maturidi, İmam Eş'ari, İmam Gazali, Ebu Hanife gibi pek çok âlim Selefın yolunda (Selef Akidesi üzere) olduklarını söylemelerine rağmen diğer kesimleri dışlayan kurumsallaşmış bir Selefî anlayışa sahip değillerdi.

Hicri 4. Aşıra gelindiğinde Muhammed Berbehari liderliğinde kendilerini “Ehli Hadis” olarak tanımlayan ve Hanbeli mezhebine mensup olduklarını iddia eden bir grup ortaya çıkmıştır. Bu grup ayetlerin ve hadislerin lafzi manaları üzere anlamış ve dışardan gelen her türlü düşünce ve tevile karşı çıkmıştır. Kendi akidelerinin Selefın akidesi olduğunu iddia etmişlerdir. Bu zihniyete yönelik o dönemde gerek Hadis âlimleri gerekse de diğer İslâm âlimleri sert eleştiriler yöneltmiştir. Özellikle İmam Gazali bu İlcam'ül Avam kitabında bu Selefî zihniyete yönelik ağır eleştirilerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Hanbeli âlimlerinden İbnü'l-Cevzi, İbn Akil bu zihniyete sert eleştiriler yöneltmiştir. Bu eleştiriler neticesinde bu zihniyet o dönemlerde etkisini kaybetmiştir.

Fakat M 13. Ve 14. Yüzyılda yaşayan Takuyyiddin İbn-i Teymiye ile beraber bu düşünce yeniden yaşam alanı bulmuştur. İbn-i Teymiye bu düşünceyi geliştirmiş ve Selefîyye düşüncesini sistemleştirmiştir. İbn-i Teymiye bu konuda pek çok kitap yazmıştır. İbn Teymiye her ne kadar Mardin (Moğul) Fetvası gibi siyasi konularda fetva vermiş ve Moğullara karşı duruşuyla siyasi bir yönü olsa da o savunduğu düşüncesini ilmi olarak savunmuştur. Bundan dolayı onun düşüncesine “İlmi Selefîyye” olarak isimlendirilmiştir. Birçok büyük talebe yetiştiren İbn Teymiye'nin düşünceleri de hem kendi döneminde hem de sonraları birçok İslâm âlimi tarafından eleştirilmiştir. Özellikle

Haberi sıfatlar konusunda yaptığı yorumlar ve mücadeleci tavrı onu eleştirilerin hedefi haline getirmiştir. İbn Teymiye hakkında değerlendirmede bulunurken onun yaşadığı çağın siyasi durumu göz önüne alınmalıdır. Günümüz Selefi Hareketler kendi düşüncelerini ifade ederken İbn Teymiye'nin düşüncelerini referans olarak kullanırlar.

Kanaatimizce İbn Teymiye'nin her ne kadar Ehli Sünnet âlimleri tarafından hatalı görüşleri olduğu belirtilse de İbn Teymiye günümüz Selefi Hareketler kadar katı ve tekfirci ilan etmek doğru değil. O tasavvuf, şefaat vb. birçok konuda eleştirilerde bulunmuşsa da bu konularda kökten bir red tavrına yönelmemiştir. İbn Teymiye'nin Selefiyye düşüncesini Ehli Sünnet içinde değerlendirildiğinde biraz katı olduğu söylenebilir. Fakat günümüz Selefi Hareketler ile kıyaslandığında ılımlı kaldığını söyleyebiliriz. İbn Teymiye ve talebesi İbn Kayyim'dan sonra Selefiyye anlayışı etkisini yitirmiştir.

M.18 ve 19. Yüzyıla gelindiğinde Muhammed b. Abdilvehhab'ın öncülük ettiği Selefilik akımı ortaya çıkmıştır. Bu Selefi akım daha sonraları farklı gruplara ayrıldı. Bu Selefilik akımların neredeyse hepsi referans olarak İbn Teymiye'nin Selefiyye anlayışını kullanırlardı. 19. Yüzyılda ortaya çıkan Selefilik/Vahhabilik zihniyeti kurumsallaşmış, Siyasallaşmış ve tekfirci bir anlayışa sahipti. İlk olarak İlmi olarak ortaya çıkmışsa da Özellikle Abdilvehhab ve İbn Suud'un anlaşmasıyla beraber tamamen siyasi bir yapıya bürünmüşlerdir. Bu siyasi yapı dini hassasiyet ve emirlerden ziyade çıkarları doğrultusunda hareket ederdi.

Osmanlı devleti gibi dini yapının hakim olduğu ve dini emirlere duyarlı bir yönetim olmasına rağmen Vehhabiler, Osmanlı devletini bir İslâm devleti olarak görmemiş ve Osmanlıya karşı savaşmışlardır. Kendi devletlerini kurunca da devlete itaatin farz olduğunu hatırlamışlardır. Suudi yönetimi, 1912 yılında kendi siyasi çıkarlarına uygun fetva vermesi için oluşturduğu İhvan Teşkilatı, 1929 yılına gelindiğinde kendi aleyhine fetvalar verince Sebile ve Ahsa Operasyonlarıyla bu örgütü yok etmekten çekinmemişlerdir. Vehhabiler 1980'lere gelindiğinde dünyanın diğer bölgelerine yetiştirdiği elemanlarını göndermesiyle beraber Selefilik Arabistan'ın dışına yayılmaya başlamıştır. Suudi yönetim kendi devletini kurduktan sonra dış politikada katı Selefi anlayış yerine Efganlı, Reşid Rıza ve Muhammed Abduh'un temsil ettiği Neo-Selefi akımın fetvalarını kullanmışlardır. Neo Selefi akım 19 yy Müslümanların yaşadığı siyasi

krizler sonucunda yeni bir dini anlayış'ın oluşturulması gerektiğini iddia ederek geleneği reddeden bir akımdır. Selef'ten sonra ki dönemden günümüze kadar ortaya çıkan İslâmi kazanımları önemsemeyen sadece Hz. Peygamberden (s.a.v) itibaren ilk üç neslin fikirlerini günümüz ihtiyaçlarına göre değiştirerek yeni bir anlayış oluşturma çabası içindedirler. Bu akım da Suudi Selefilikte olduğu gibi daha çok siyasi amaçlarla kurulmuştur. Aslında Neo Selefi akım bize Selefiliğin tek bir zihniyetin ürünü olmadığını en güzel örneklerinden biridir. Suudi Arabistan müftülerinin, dış politika konusun da verdiği fetvalar Suudi Selefilikten daha ziyade bu akımın (Neo Selefiliğin) ideoloji ile uyuşmaktadır.

Müslüman bir ülke olan Irak'a yabancı askerlerin konumlanasına yönelik verilen fetva ile beraber Suudi Selefilik'ten kopmalar meydana gelmiş ve Militan Selefi Hareketler ortaya çıkmıştır. Militan Selefilik, Suud yönetimini "Cihad"ı durdurmakla suçlamış ve bu nedenle Suudi Selefilikten ideolojik olarak olmasa bile siyasi olarak farklı amaçlar belirleyerek varlığını devam ettirmiştir. 2011 yılına gelindiğinde Militan Selefi Hareketleri terkedip siyasi partiler kuran bazı Selefi gruplar Siyasi Selefilik akımını geliştirmişlerdir. Örneğin Mısırda devrim sonrası Hizbun-nur partisi kurulmuş siyasi yollarla mücadele edeceklerini açıklamışlardır. Fakat Militan Selefi Hareketler Arap baharı sonrası etkinliğini yitirmediği gibi ortaya çıkan kaoslardan istifade ederek güçlerini ve etkinliğini artırmışlardır.

Özellikle Suriye iç savaşında ortaya çıkan kargaşa ile beraber birçok farklı grup ortaya çıkmış ve Selefiler de bu durumu kendi lehine değerlendirmek istemişlerdir. İdeolojik olarak aralarında çok büyük farklar bulunmayan Suriye'deki Militan Selefi gruplar amaçlarını gerçekleştirecek yöntemler konusunda farklılaşmaktadır. Bugün Suriye'de etkin olan Selefi gruplara baktığımızda İslâm Cephesi, El Nusra ve DAİŞ'in ön plana çıkmaktadır. Bu gruplar takip ettikleri yöntemler birbirinden oldukça farklılık arz eder.

2013 yılında kurulan İslâm Cephesi Ahraru'Şam hareketinin öncülük ettiği yedi farklı gruptan oluşurken bu koalisyon homojen bir yapıya sahip olmadığı gibi konjonktürel olaylar neticesinde kendi içinde problemlerde yaşamıştır. Buna verilen bariz örnek İslâmi Cephe'nin DAİŞ ile savaşmaya başlamasından sonra bazı tugaylarının İslâmi Cephe'den ayrılmasıdır. İslâmi Cephe daha çok yerli Suriyelilerden oluşmakta olduğu için yerel bir direniş grubu olarak görülür. İslâmi Cephe içerisindeki gruplar özellikle de

Ahraru'şam iç savaş sürecinde daha çok arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Daha sonra ki süreçlerde DAİŞ'in onları hedef almasından dolayı DAİŞ ile de savaşmıştır. Aynı zamanda rejime karşı önemli görülebilecek operasyonlar düzenlemişlerdir. İslâm Cephesi, PYD'yi de Kürtlerin temsilcisi olarak görmemekte ve bazı bölgelerde PYD ile çatışmalar yaşamışlardır. Ayrıca İslâmi cephe kendi içinde Kürt İslâm Cephesi'ni barındırmaktadır. Bu grubunda PYD ile ilişkilere olumsuz baktığı bilinmektedir. Bu grup Özgür Suriye Ordusundan bağımsız hareket etmesine rağmen ÖSO İle şüana kadar ciddi bir çatışmalar yaşamamıştır. Hatta 2015 yılında İslâmi Cephe'nin bazı üyelerinde dahil olduğu Fetih Ordusu, rejime yönelik saldırılarında ÖSO ile beraber hareket etmiştir. Özellikle Suriye'nin şuan ki konjonktürüne baktığımızda İslâmi Cephe'nin çok önemli bir yeri olduğunu görüyoruz. Zira batı destekli Özgür Suriye Ordusu iç savaşta beklenen başarıyı gösterememiş ve laik bir yapıya sahip olduğu için kendi içinde ki İslâmi grupların ayrılmasıyla iyice zayıflamıştır. Aynı zamanda DAİŞ ve El-Nusra Batı devletleri tarafından terör örgütü listesinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli muhalifler için İslâmi Cephe'nin ne kadar önemli bir hareket olduğu daha iyi anlaşılıyor.

Diğer bir Selefi grup olan ve El-Kaide'ye biat eden El-Nusra ise Ahraru'şam hareketi diğer muhalif gruplarla savaşmaktan çekinmiştir. El-Nusra öncelikli hedefinin Esed rejiminin değiştirilmesi olarak belirtmiştir. El-Nusra, Ahraru'şam gibi tamamıyla bir yerel direniş grubu olarak görmek zor. Zira bünyesinde önemli sayıda yabancı savaşçıların olduğu iddia edilmektedir ve Irak'tan Suriye'ye geçen grupların desteğiyle kurulmuştur. Savaşın başlangıcında intihar saldırıları gibi illegal yöntemler kullanan bu grup ilerleyen süreçte halkın tepkisini çekmemek için bu tip faaliyetleri azaltmıştır. Türkiye ve Batı devletleri nezdinde terör örgütü olarak görülen el-Nusra, Hem PYD İle hem de DAİŞ ile savaşmaktadır. Fetih ordusu koalisyonunda yer alan el-Nusra Rejime yönelik saldırılarında devam etmektedir. Nusret cephesinin Nihai hedefi Suriye'de bir İslâm devleti kurmaktır.

Gelinen nokta da Suriye iç savaşının devam etmesinde en önemli nedenlerinden bir Selefi bir grup olan DAİŞ'in eylemleridir. Irak orjinli olan DAİŞ Suriye'de iç savaşın derinleşmesiyle beraber kendisine istediği ortamı bulmuştur. Irak'ta el-Kaide'ye bağlı Irak İslâm Devleti olarak savaşmış İç savaşın başlamasıyla beraber Suriye'ye geçerek

el-Kaide'den ayrılmıştır. Bazı araştırmacılar, 2004 Yılından itibaren el-Kaide'nin süreç içerisinde yöntem olarak iki ekole ayrıldığını belirtmişlerdir. Bunlardan birincisi şiddetli bir yöntem olarak kullanan Zerkavi ekolünün, diğeri ise Zerkavi'ye nispeten şiddet eylemlerine sıklıkla başvurmayan ve diğeri gruplarla iş birliğine gidebilen ilerleyen süreçte Colani (Cevlani) Ekolü olarak nitelendirilen ekoldür. DAİŞ, Zerkavi ekolünün bir devamı niteliğindedir. Yapay sınırlara ve heterojen bir yapıya sahip olan Ortadoğu'da yöneten (İktidar) ve yönetilenler(Halk) arasındaki sorunlar ve Konjonktürel olaylar neticesinde bu sorunların iç savaşa dönüştüğü ülkelerde bu tarz örgütlerin (Zerkavi ekolü) ortaya çıkması olağan gözükmemektedir. Özellikle mezhepsel dinamiklerin etkin olduğu Suriye'de iç savaşın uzaması ve bunun bir sonucu olarak birçok farklı yapı da aktörün ortaya çıkması DAİŞ'i güçlendiren en önemli faktör olarak görülebilir. Rejime ve ona destek veren İran askerleri, Hizbullah ve Şii milislerin Suriye'de gerçekleştirdiği katliamlar, bu katliamların halkta oluşturduğu korku, ayrıca Batı devletlerinde ve toplumlarında artan İslâm düşmanlığı, DAİŞ'e eleman ihtiyacı konusunda bir sıkıntı yaşatmamaktadır. DAİŞ hem yapı olarak hem de izlediği yöntem açısından tarihin en ilginç terör gruplarından biri olarak görülebilir. Zira Suriye'de hem muhaliflere hem de rejime kısacası kendisine biat etmeyen her gruba karşı savaşı bir yöntem olarak benimsemiştir. PYD, Rejim, Özgür Suriye Ordusu ve Diğer İslâmi gruplar dâhil her kesim ile çatışmalar yaşamıştır. Suriye'de Batılı devletler DAİŞ'i büyük bir tehlike olarak görmüş ve dikkatlerinin Rejim'i devirmekten ziyade DAİŞ'e vermektedir. Özellikle de DAİŞ'in hedefinin sadece Suriye olmadığını belirtmesiyle ve Küresel bir savaş tehdidinde bulunmasıyla birlikte Batılı devletlerin Suriye'de dikkatlerini DAİŞ'e çekmesine neden olmuştur. DAİŞ Ankara, Paris gibi şehirlerde gerçekleştirdiği terör saldırılarıyla küresel terör tehlikesinin boyutunu bir kez daha ortaya koymuştur. Hali hazırda DAİŞ'in varlığı en çok Esed rejimine yaramıştır. Aynı şekilde Esed rejiminin devam etmesi, DAİŞ'i kuvvetlendirmiştir. DAİŞ'in Suriye iç savaşındaki rollerinden biride bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılmasıdır. Rusya, gücü azalan Suriye rejimi destek için Suriye'de operasyonlarda bulunurken müdahalenin DAİŞ'e yönelik olduğunu ifade edip büyük oranda muhalifleri hedef almıştır. Burada DAİŞ müdahale için bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Suriye İç savaşını yerel bir iç savaştan bölgesel ve küresel aktörlerin müdahale ettiği bir savaşa çeviren birçok sebep mevcuttur. Bu sebeplerden en önemlilerinde biri de

DAİŞ'in izlediği yöntemdir. Zira DAİŞ sadece Suriyeli gruplar için değil hem bölgesel güçler hem de Küresel aktörler için büyük bir tehlike olarak görülüyor. Bu açıdan bakıldığında Suriye'de devam eden iç savaşta dış ülkelerin Suriye politikasının şekillenmesine etki eden en önemli faktörlerden biri DAİŞ olmuştur.

Burada DAİŞ'in yok edilmesi için şu soruların cevap bulunması gerekiyor: Suriye iç Savaşı ne kadar daha sürecek? Savaş bittikten sonra yerel aktörler arasında DAİŞ'e karşı bir bütünlük içerisinde mücadele edilebilecek mi? Bölgesel ve küresel güçler Suriye'de DAİŞ ile mücadeleye ne kadar ve ne oranda destek verecek? Tüm bu sorunların cevapları netliğe kavuştuğunda DAİŞ'in geleceği de belirginleşecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- BULUT, Halil İbrahim (2015) Dünden Bugüne Siyasi-İtikadî İslâm Mezhepleri Tarihi, Ankara Okulu, Ankara.
- DAĞ, Ahmet Emin (2013), Suriye: Bilad-i Şam'ın Hazin Öyküsü, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, Baskı:2, İstanbul.
- EBU ABDULLAH, Muhammed İbn Battûta (2015), “İbn Battûta Seyahatnâmesi”, Yapı Kredi Yayınları, Baskı:4, Çeviren: A. Sait Aykut, İstanbul.
- EBU HAMİD, Gazâlî (2012) , “İlcâmü'l Avâm An İlmi'l-Kelam (İnançta Hassas Ölçüler)”, Hisar yayınevi, çeviren: Nedim Yılmaz, İstanbul.
- EBU HAMİD, Gazâlî (2013), “Müslümanca Bir Hayat(Bidâyetü'l-Hidâye).” Çeviren: Abdullah Demiray, Semerkand, İstanbul.
- EBU HAMİD, Gazâlî (2014), “İhyâu Ulûmi'd-Dîn”, Bedir Yayınevi, Cilt 1, çev: Ahmet Serdaroglu, İstanbul
- EBU ZEHRÂ, Muhammed (2014), “Mezhepler Tarihi”, Çelik yayınevi, Çev. Sıbğatullah kaya, İstanbul,
- ECER, Ahmed Vehbi (2001), “Tarihte Vehhabi Hareketi Ve Etkileri”, ASAM yayınları, Ankara.
- EL-HAC, Abdurrahman (2016), Suriye’de Selefilik ve Selefiler, Beşir Musa Nafi ve Diğerleri (Ed). Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler, Çev: Nurullah Çakmaktaş, Yarın Yayınları, İstanbul.
- EL-HUDARÎ, Muhammed (1974), “İslâm Hukuku Tarihi”, çeviren: Haydar Hatipoğlu, Kahraman yayınları, İstanbul.
- İBN KESİR, (2000), “Büyük İslâm Tarihi (el-Bidâye ve'n-Nihaye)”, Cilt:12, Çeviren: Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- İBN TEYMİYYE (2006), Tefsir Üzerine, Çev: Anonim, Pınar yayınları, İstanbul.
- İBN TEYMİYYE (2014), Şam Ehline Mektuplar, çev: Eşref Yılmaz, Küresel Kitap, İstanbul.
- İBN TEYMİYYE (2015), Tevhid Risalesi, Çev: Ulvi Murat Kılavuz, İz yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.
- İMAMÜ'L-HAREMEYN, el-Cüveynî (2010), “Kitabü'l-İrşâd”, Çeviren: Adnan Bülent Baloglu ve diğerleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

- KOCA, Ferhat (2002) “İslâm Hukuk Tarihinde Selefi Söylem Hanbeli Mezhebi”, Ankara Okulu yayınları, Ankara,
- MUHAMMED, b. Abdülvehhâb (2013), Kitabu’t Tevhid, çeviren: Ahmed İhsan DüNDAR, Guraba, 3.baskı, İstanbul
- PLEBANI, Andrea (2014), “ The unfolding legacy of al-Qa’ida in Iraq: from al-Zarqawi to the new Islamic Caliphate, Andrea Plebani (ed), New (and old) patterns of jihadism: al-Qa’ida, the Islamic State and beyond, Istituto per gli Studi di Politica Internazionale (ISPI), Milan.
- SARIKAYA, Berat (2013), “İslâm Düşüncesinde Tevhid: İbn Teyymiye Örneği”, Gümüşhane Üniversitesi yayınları, Gümüşhane.
- SELVİ, Dilaver (2012), “Ehl-i Sünnet İnancı, Semerkand”, İstanbul,
- ŞEHRİSTANİ (2015), “Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi (Milel Ve Nihal)”, 3. Baskı, çeviren: Mustafa Öz, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2015
- ŞEN, Abdulkadir, (2016),“Yüzyılın En Büyük Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi”, Yap-Bozum Yayınları, İstanbul.
- TOPAL, Ömer Faruk (2016) Beşşar Esed Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş, Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık (Ed), Bağımsızlıktan Arap Baharı’na Suriye İç ve Dış Politika, Nobel yayınevi, Ankara.
- ULUDAĞ Süleyman (2015), “İslâm Düşüncesinin Yapısı Selef, kelam, Tasavvuf, Felsefe”, Dergâh Yayınları, İstanbul,
- YAVUZ, Celalettin(2005), “Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri”, Ankara Ticaret Odası, Ankara.

Süreli Yayınlar

- AKGÜN, Birol ve BOZBAŞ, Gökhan (2013), “Arap Dünyasında Siyasi Selefizm ve Mısır Örneği”, Akademik Orta Doğu, Cilt:7, Sayı:14, Ss. 1-38
- APAYDIN, H.Yunus (1999), “İbn Kayyim el-Cevziyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, Cilt:20, Ss.(109-123)
- AYDIN, Hüseyin (2003), “İbn Teyymiye’ye Göre Kelâm ve Kelâmcılar”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:VII/1, Ss. 211-233
- AYDIN, Ömer (1999), “Haberî Sıfatları Anlama Yolları”, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:1. Ss. 133-158
- BAKTIR, Mehmet (2004), “Mütakaddimun Selefîyye Ve Metot Anlayışı”, Cumhuriyet Fakültesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: VIII, Sayı:2, Aralık, Sivas, Ss. 25-48

- BARDAKÇI, Mehmet Necmeddin (1999), “Tasavvufi Bir Terim Olarak Tevessül Ve Vesile”, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, Ss. 33-48
- BODUR, Hüsnü Ezber (2004), “Orta Asya’da Militan İslâmcı Hareketler Ve Vahhabilik”, Dini Araştırmalar, Cilt:7, Sayı:20, Ss. 195-204
- BUÇUKCU, Öner (2012), “Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler”, Editör: Birol Akgün, SDE Analiz, Ss (4-9)
- BÜYÜKKARA, Mehmet Ali (2004), “11 Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefîyye Ve Cihadi Selefîyye”, Dini Araştırmalar, Cilt:7, Sayı:20, Ss. 205-234
- ÇELİK, Hüseyin Avni (1988), “İbn Kayyum El-Cevziyye ve Ma’âni El-Edevât Ve’lhurûf Adlı Eseri”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:8, Ss. 143-164
- DALKIRAN, Sayın (2002), “Tarih-i Cevdet’te İslâm Mezhepleri”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:20, Erzurum, Ss. 219-252
- ERBAŞ, Muammer (2009), “İbn Teymiyye’nin Selefî Tefsir Anlayışında Rivayet-Dirayet İlişkisi Üzerine”, Marife Dergisi, Sayı:3, Ss. 125-139
- GÜLER, Zekeriya (2009), “Selefî Hareketin Tarihsel Kökenleri Ve Yöntem Problemi”, Marife Dergisi, Konya, Sayı:3, Ss. 47-74
- GÜRLER, Recep Tayyip ve ÖZDEMİR, Ömer Behram (2014), “El-Kaide’den Post-Kaide’ye Dönüşüm: DAİŞ”, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Ss. 113-155
- GÜRLER, Recep Tayyip ve ÖZDEMİR, Ömer Behram (2014), “DAİŞ: Irak’ta Yerli Suriye’de Yabancı”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 63, s(58-61)
- HOMERİN, Emil ve ÇİFT, Salih (2002), “Memlûklar Dönemi Mısır’ında Sûfiler ve Tasavvuf Aleyhtarları: Taraflar, kurumlar ve çevre üzerine bir inceleme”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Cilt:11, Sayı:1, 2002, Ss 243-264
- KARDAŞ, Şaban (2016), “Beşinci Yılında Suriye Krizi”, Ortadoğu Analiz, Cilt:8, Sayı:73, Ss.8-9
- KOCA, Ferhat (2015), “İslâm Düşünce Tarihinde Selefîlik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristliği”, Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Akademi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1-2. Ss. 15-70
- MİŞ, Nebi (2012), “Suriye 2012”, Kemal İnâat ve Muhittin Ataman (Ed). Ortadoğu Yıllığı 2012, Açılım Kitap, İstanbul, Ss. 217-253
- MİŞ, Nebi (2014), “Türkiye’nin Suriye Politikası”, Burhanettin Duran ve Diğerleri (Ed). Türk Dış Politikası Yıllığı 2013, SETA, Ankara, Ss. 161-185

- MİŞ, Nebi ve ÖZDEMİR, Ömer Behram (2015), “Suriye 2014”, Ortadoğu Yıllığı 2014, Muhittin Ataman ve Kemal İnat (Ed). Açılım Kitap, İstanbul, Ss. 169-194
- MOUSSALLİ, Ahmad (2009), “Wahhabism, Salafism and Islamism: Who is the Enemy?”, Conflicts Forum, Beirut-London-Washington, January, Ss. 1-39
- Mustafa SÖNMEZ, Mustafa (2002), “ İslâm Modernizminin Doğuşu ve İki Önemli Temsilcisi: Afgânî ve Abduh’un Modernist yönlerine Kısa Bir Bakış”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 18, Erzurum, Ss. 153-178
- ORHAN, Oytun (2014), “Suriye İç Savaşı ve Ortadoğu’da Güvenlik”, Ortadoğu Analiz, Cilt:6, Sayı:63, S. 36-39
- ÖZŞENEL, Mehmet (2005), “İmam Muhammed Şeybânî’nin İctihad Usûlünde Sünnetin Konumu”, Usûl İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 3. Ss. 91-105
- ÖZTÜRK, Mustafa (2004), “Neo-Selefilik ve Kur’an -Resid Rıza’nın Kur’an ve Yorum Anlayışı Üzerine-”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, S. 77-107
- SANCAR, Faruk (2015), “Bağnaz Bir Selefî mi Endişeli Bir Entelektüel mi?”, Dini Araştırmalar, Cilt:18, Sayı:46, S. 97-125
- SİNKAYA, Bayram (2011), “İran-Suriye İlişkileri ve Suriye’de halk İsyanı”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 3, Sayı: 33, Ss. 38-48
- SİVRİOĞLU, Ulaş Töre (2013), “İbn Teymiye’nin Siyaset, Hukuk ve İktisat Teorisi” Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 20, Ss. 88-104
- SÖNMEZ, Vecihi (2010), “Selef Düşüncesinin Tarihi Arka Planı ve Selefilik”, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi, Ankara. Ss. 169-185
- TERKAN, Ayetkin (2015), “El-Nusra Cephesi”, Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, Ss. 39-64
- YEŞİLTAŞ, Murat (2016), “Eski Coğrafya Yeni Bölge: Ortadoğu’da İsyan ve Devrimin Jeopolitiği”, Ortadoğu Analiz, Cilt:8, Sayı:72, Ss. 11-13
- YEŞİLTAŞ, Murat (2016), “DAİŞ: Terörün Jeopolitik Yönetimi”, Ortadoğu Analiz, Cilt:8, Sayı:73, Ss. 62-64
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya (1953), “Vahhabilik”, Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Ss. 51-67
- “İslâm Devleti Kürtlerle Neden Savaşmaktadır.” Al-Hayat Medya, Kostantiniye, Sayı:2, Şevval, H.1436

Diğer Yayınlar

- ACUN, Can (2015), Kuzey Suriye’de PYD Kuşağı, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Perspektif, Sayı:107.
- ACUN, Can(2014) Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslâm Devleti (DAİŞ), Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Perspektif, Sayı:53.
- AL-SALEH, Asad and WHITE, “Loren, Dissecting and Evolving Conflict: The Syrian Uprising and Future of the Country”, Institute for Social Policy and Understanding and the New American Foundation Report, June 2013.
- APAK, Adem, “İslâm Tarihi Boyunca Sefel ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni” Edit: Ahmet Kavas, Tarihten Günümüze Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Ensar Neşriyat, Ekim 2014, Ss.39-50
- BLANCHARD, Christopher, “The İslâmîc Traditions of Wahhabism and Salafiyya”, Congressional Research Service Report For Congress, January 2008.
- BÜYÜKKARA, Mehmet Ali (2012), “Vehhâbilik”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, Cilt:42, Ss. 611-615
- BÜYÜKKARA, Mehmet Ali, “Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi”, Edit: Ahmet Kavas, Tarihten Günümüze Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Ensar Neşriyat, Ekim 2014, Ss. 485-524
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, “DAİŞ’in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu”, Ankara, 2015.
- FRIEDLAND, Elliot, “Special Report The İslâmîc State", The Clarion Project, 10 May 2015
- HASHİM, Ahmed S, “From Al-Qaida Affiliate to The Rise Of The Islamic Caliphate: The Evolution Of The Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS)”, Rajaratnam School of International Studies Nanyang Technological University, Singapore, December 2014.
- HATAHET, Sinan (2015), “Suriye’de DAİŞ”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:20.
- KOÇAK, Rukiye, Muhammed Abduh’ta Selefi Eğilimler, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- KORKMAZ, SİDDİK, “Selefilğe Karşı Reddiyeler”, Edit: Ahmet Kavas, Tarihten Günümüze Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Ensar Neşriyat, Ekim 2014, Ss. 449-482
- KÖKTAŞ, Rumeysa (2015), “Tunus’ta Yükselen Bir Dinamik Olarak Selefi Hareket”, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü Perspektif Serileri, No:11.

- KUŞ, Ömer (2014), “Suriye Muhalefетinin Siyasal Görünümü: Geriye Dönük Bir Analiz”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, No:15.
- LUND, Aron,” Syria’s Salafi Insurgents: The Rise Of The Syrian Islamic front”, Utrikespolitiska Institutet Occasional papers, Stockholm, Ocak 2013.
- MCLNNİS, Kathleen, “Coalition Contributions to Countering the Islamic State”, Congressional Research Service Report, 13 Nisan 2016
- POPP, Roland, “Syrian Civil War: Between Escalation and Intervention”, Center for Security Studies Analysis in Security Policy, No: 124, Zurich, November, 2012
- ŞEN, Abdulkadir, “Suriye Askeri Muhalefeti”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor no:202, Ankara, Ekim 2015.
- ULUTAŞ, Ufuk ve Diğerleri (2015), “Sınırları Aşan Kriz Suriye”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Analiz, Sayı: 120, İstanbul.
- ULUTAŞ, Ufuk ve HOCA, Halid (2014), “Suriye Devrim mi, Bölünme mi?”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Analiz, Sayı:95.
- WHITE, Jeffrey and the Others, “Syria’s Military Opposition : How Effective, United, or Extremist?”, The Washington Institute For Near East Policy, September 2013
- YILDIRIM, Ramazan (2013), “Cemaatten Partiye Dönüşen Selefilik”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Analiz, Sayı:73, İstanbul.
- YILMAZ, Halit, “Suriye İç Savaşı, Küresel Aktörler ve Kosova Model”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Rapor, No:166, Ankara, Eylül 2013.
- ZELİN, Aaron Y, “The War between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement”, The Washington Institute for Near East Policy, June 2014

İnternet Kaynakları

- DUMAN, Bilgay, “DAİŞ’le mücadelenin bir yılı”, Aljazeera Turk, 11 Ağustos 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isidle-mucadelenin-bir-yili> (Erişim Tarihi:16 Nisan 2016).
- TEMİZER, Selen ve MİSTO, Mohamad, “ABD, PYD’ye askeri yardımını sürdürüyor”, 8 Nisan 2016, <http://aa.com.tr/tr/dunya/abd-pydye-askeri-yarimini-surduruyor/551481> (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2016)
- “DAİŞ’de karşı koalisyon”, 2014, Aljazeera Turk, <http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/iside-karsi-koalisyon> 16 Nisan 2016

- BİLGİN, Yılmaz, “Nusra Sözcüsü: DAİŞ ile ittifak yapmayız”, Aljazeera Turk, 23 Ekim 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/nusra-sozcusu-isid-ile-ittifak-yapmayiz> 11 Nisan 2016
- AHISKALI, Melih, “DAİŞ'in "yabancı uyruklu" militanları”, Anadolu Ajansı, 29 Haziran 2014, <http://aa.com.tr/tr/dunya/isidin-yabanci-uyruklu-militanlari/147103>, 11 Nisan 2016
- EBU RUMMAN, Muhammed, “El-Kaide ile DAİŞ Anlaşmazlığın Boyutları”, Aljazeera Turk, 2 Haziran 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/el-kaide-ile-isid-arasindaki-anlasmazligin-boyutlari> 10 Nisan 2016
- DAİŞ'in militan Sayısı açıklandı”, TRT Haber, , 2014
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/isidin-militan-sayisi-aciklandi-143966.html> 11 Nisan 2016
- “Bakanlar Kurulu terör örgütleri listesini güncelledi”, Hürriyet Gazetesi, 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/bakanlar-kurulu-teror-orgutleri-listesini-guncelledi-26634556>, 6 Nisan 2016.
- BENOTMAN, Noman and BLAKE, Roisin, “Jabhat al-Nusra li-ahl al-Sham min Mujahedi al-Sham fi Sahat al-Jihad. A Strategic Briefing”, Quilliam Foundation, July, <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/jabhat-al-nusra-a-strategic-briefing.pdf>
Accessed: 16 April 2016
- “ABD, Nusret Cephesi'ni terörist ilan etti” Star Gazetesi, 2012, <http://haber.star.com.tr/dunya/abd-nusret-cephesini-terorist-ilan-etti/haber-710873>, 6 Nisan 2016
- “Jabhat al-Nusra”, Mapping Militant Organizations, 1 October 2015, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493#note2> Accessed: 5 April 2016
- “El-Nusra Cephesi Kimdir?”, Habertürk, 2014
<http://www.haberturk.com/dunya/haber/959258-el-nusra-cephesi-kimdir-el-nusra-teror-orgutu-ne-zaman-kuruldu#> Erişim Tarihi: 5 Nisan 2016
- “Liwa al-Tawhid”, Mapping Militant Organizations, 2014, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/527>
Accessed: 3 April 2016,
- “Ansar al-Sham, Mapping Militant Organizations”, 2014, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/531>
Accessed: 3 April 2016
- “Liwa al-Haqq”, Mapping Militant Organizations, 2014, <https://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/529>
Accessed: 3 April 2016

- HUSSEIN, Tam, “The Ansar al-Şam Battalions”, 24 March 2014,
<http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=55066> Accessed: 4 April 2016
- “İdlib’de Kritik Bölge Muhafızların”, 15 Aralık 2014,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/idlibde-kritik-bolge-muhafizlerin> Erişim Tarihi: 03 Nisan 2016
- LUND, Aron, “Politics Of The İslâmic Front, The Kurds”, 30 January 2014,
<http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=54367> Accessed: 3 April 2016
- ORHAN, Oytun, “Suriye’de Beş Cephe İç Savaş”, ORSAM, 20 Aralık 2013,
<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4892> Erişim Tarihi: 1 Nisan 2016
- FROHWEIN, Ashley, “Suriye’de İslâmi Cephe’yi Gözden Çıkarmayın”, Dünya Bülteni, Çeviren: Arif Kaya, 19 Ocak 2014, <http://www.dunyabulteni.net/yazar/ashley-frohwein/19498/suriyede-İslâmi-cepheyi-gozden-cikarmayin>. 16 Nisan 2016
- YEŞİLTAS, Murat, “Rusya’nın “Bağlantı Politikası” ve Suriye Çıkmazı”, Star Açık Görüş, 10 Ekim 2015, <http://haber.star.com.tr/acikgorus/rusyanin-baglanti-politikasi-ve-suriye-cikmazi/haber-1061836> Erişim Tarihi: 29 Mart 2016
- “Suriye’de Esad ateşkesi bozdu”, Sabah Gazetesi, 2016,
<http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/03/01/suriyede-esad-ateskesi-bozdu> Erişim Tarihi: 17 Nisan 2016
- FRIEDLAND, “Elliot Who’s Who in the Syrian Civil War”, The Clarion Project,
<http://www.clarionproject.org/factsheet/whos-who-syrian-war> 16 Nisan 2016
- “UN: Multiple Chemical attacks likely in Syria”, Aljazeera, 2013,
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/12/un-chemical-weapons-syria-attacks-20131212224042210713.html> Accessed: 27 March 2016
- ÖZDEMİR, Çağatay, “Suriye’de Ateşkesin Geleceği”, Star Açık Görüş, 19 Mart 2016,
<http://haber.star.com.tr/acikgorus/suriyede-ateskesin-gelecegi/haber-1097007> Erişim Tarihi: 27 Mart 2016,
- “T.C Dışişleri Bakanlığı, Suûdi Arabistan Tarihi”, 17 Ocak 2011
<http://riyad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121147>, 17.01.2011 Erişim Tarihi: 17 Nisan 2016
- EL-Buhari, Fedail: 1; Müslim, Fedail: 210-4

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Muş'un Varto ilçesine bağlı Dallıöz köyünde doğan Ersin Aksoy Ortaokulu'nu Varto'da Atatürk İlköğretim okulunda okudu. 2007 yılında Varto Lisesinden mezun olan Aksoy 2009 yılında Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F Kamu Yönetim'i bölümünde lisans eğitimine başladı. 2013 yılında bu bölümden mezun oldu. 2014 yılında Sakarya Üniversitesi S.B.E Uluslararası İlişkiler bölümünde Yüksek Lisansa başladı.

